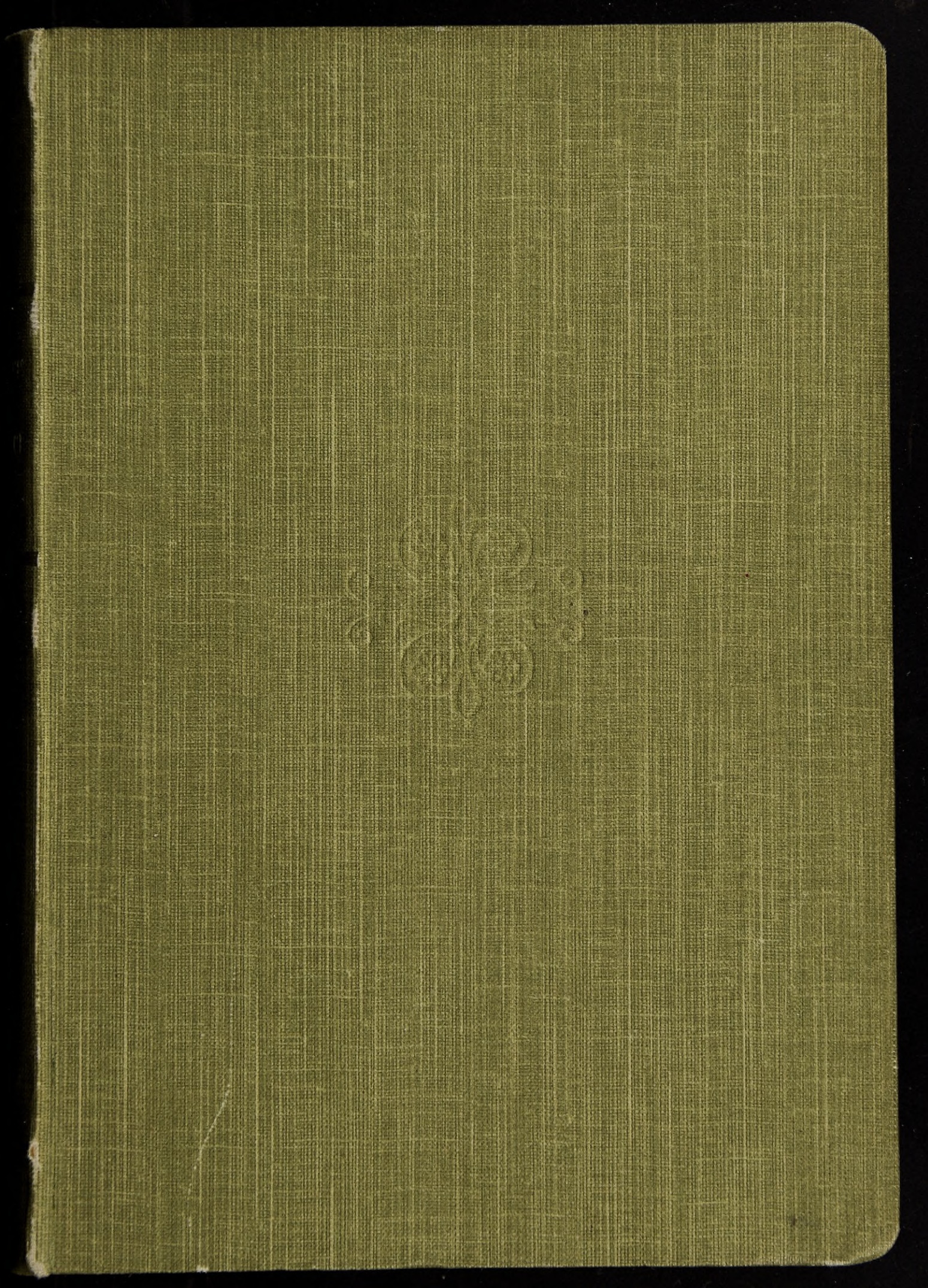

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

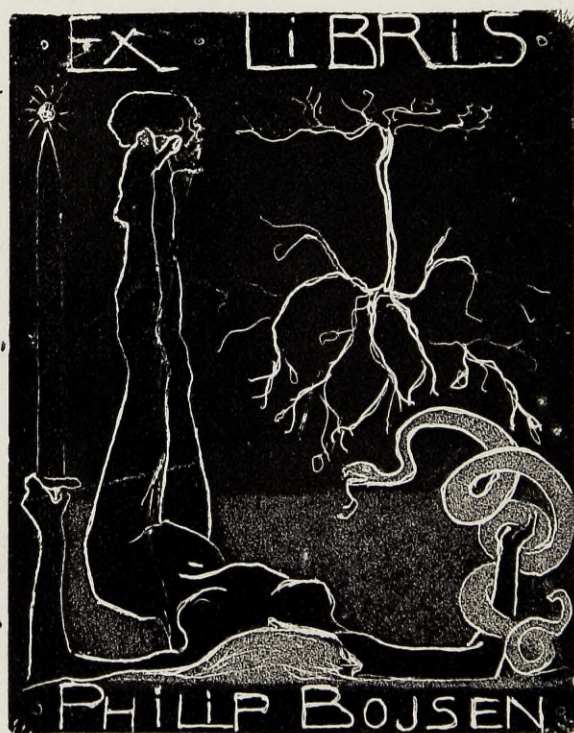
This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

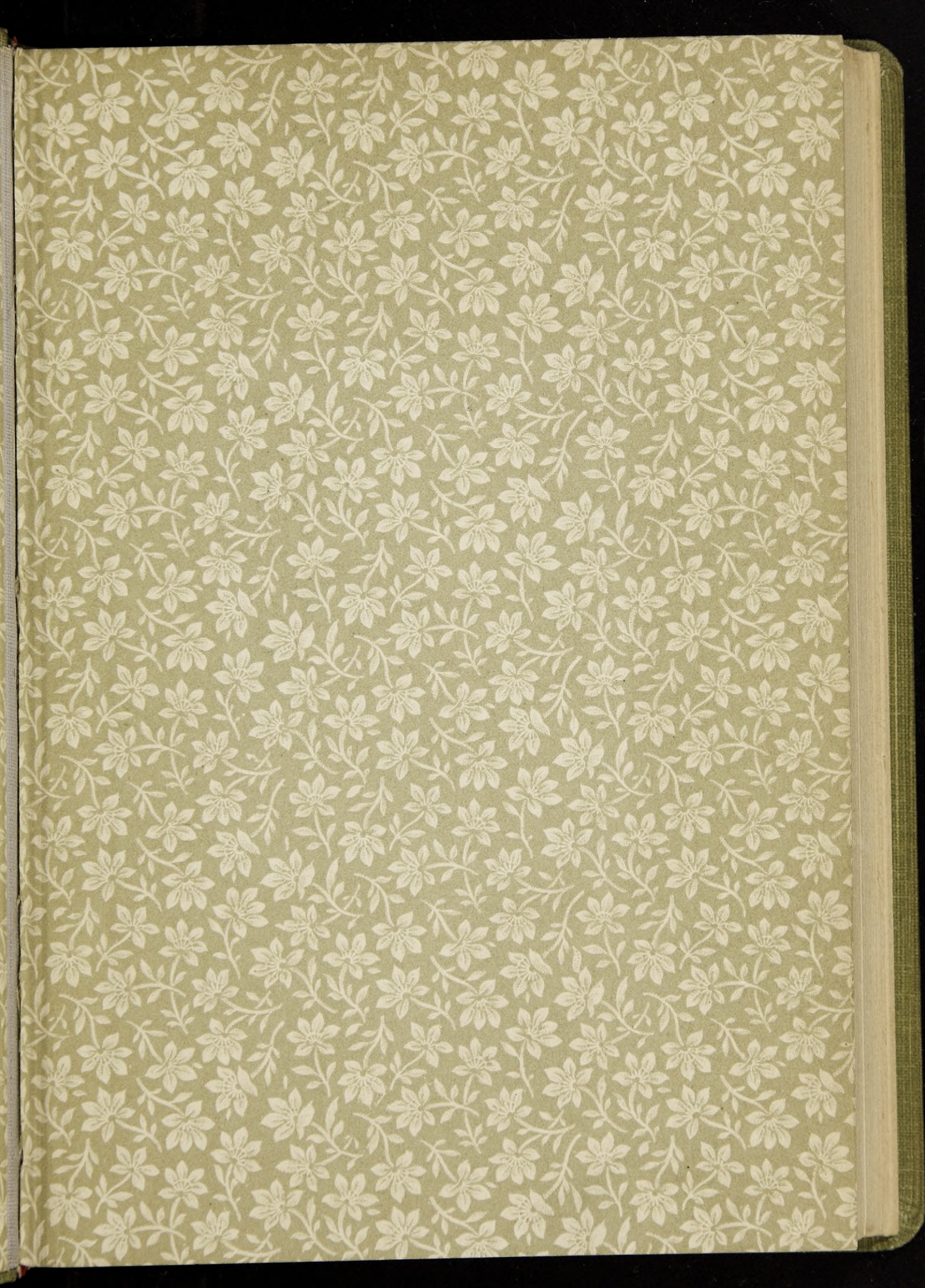

UNIVERSITETS-
BIBLIOTEKET
Lund

Vitt.
50.

25: -

LEGENDER

Alla rättigheter förbehållas författaren äfven i Frankrike.

Strindberg

LEGENDER

AF

AUGUST STRINDBERG.

STOCKHOLM

C. & E. GERNANDTS FÖRLAGS-AKTIEBOLAG

LEGGENDE

STOCKHOLM
CENTRAL-TRYCKERIET 1898

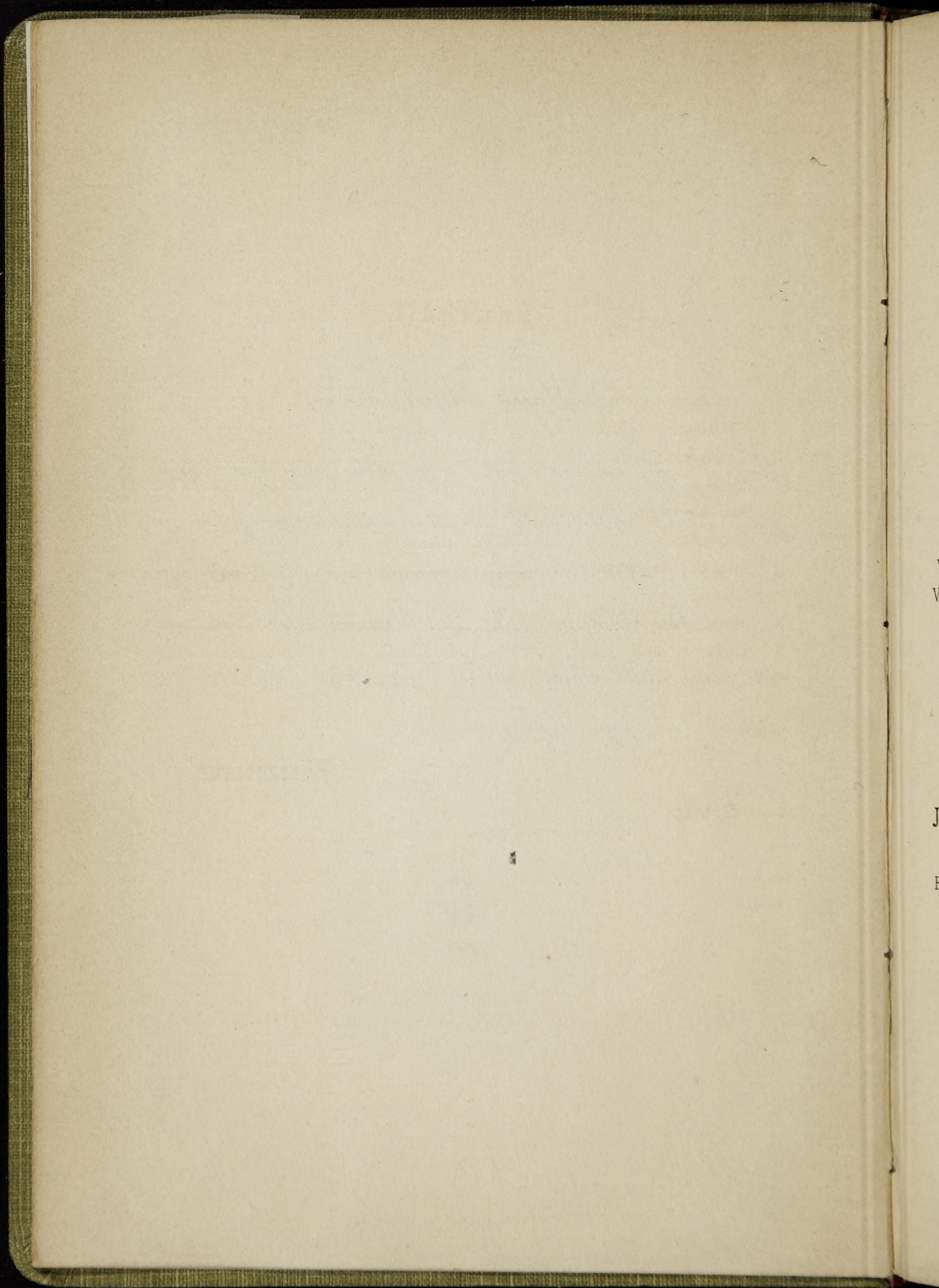
Mina olycksbröder

tillagnar jag denna bok och utber mig på samma gång deras öfverseende för de indiskretionssynder jag däri har begått af ärligt uppsåt och i lofvärdt syfte.

Det blir er sak att frikänna eller döma mig, och mig tillkommer endast att bedja er om förlåtelse ifall jag illa gjort.

Författaren.

Innehåll.

A.

I. Den besatte djefvulsbesvärjaren.....	1
II. Tröstlösheten utbreder sig	24
III. Uppfostran	32
IV. Mirakler	46
V. Min klentrogne väns vedermödor	54
VI. Hvarjehanda	66
VII. Studier i Swedenborg	95
VIII. Canossa	101
IX. Motsägelseandan.....	105
X. Utdrag ur min dagbok, 1897	113
XI. I Paris	125

B.

Jakob Brottas	133
Efterskrift	218

S

sam

lik

på

mig

univ

såso

på a

vari

är c

I.

Den besatte djefvulsbesvärjaren.

Jagad af erinnyerna, fann jag mig slutligen i December månad 1896 fastsurrad i den lilla universitetsstaden L. i Sverige. En sammangyttring af småborgerliga hus omkring en domkyrka, en palatslik universitetsbyggnad och ett bibliotek, bildande en civilisations-oas på den stora sydsvenska slätten.

Jag nödgas beundra den raffinerade klyftighet, som utsett åt mig denna plats till häkte. Ty af »infödingarna» i Skåne är Lunds universitet visserligen mycket värderadt, men för en man norrifrån såsom jag utgör det förhållandet, att man ligger här, ett kännemärke på att man kommit på sned och rullat utföre.

Än vidare: för mig, som hunnit långt in på fyrtiotalet och varit gift karl i tjugu år samt vant mig vid ett regelbundet familjelif, är det en förödmjukelse, en relegation att vara hänvisad till umgänge

med studenter, ungarlar som äro begifna på ett utsväfvande källare-
lif och alla mer eller mindre illa anskrifna hos akademiens faderliga
myndigheter för sina oppositionella tänkesätt.

Jämnårig och en gång i tiden kamrat med professorerna, hvilka
nu ej längre kännas vid mig, tvingas jag att söka mitt sällskap bland
studenterna och sålunda påtaga mig rollen af fiende till de gamla
och till samhällskretsarna af stadgadt anseende. Nerflyttad, det är
just det rätta ordet. Och hvarför? Derför att jag försmått att under-
kasta mig sällskapslifvets lagar och familjeslafveriet. Som en helig
pligt har jag betraktat kampen för vidmakthållandet af min person-
lighet, sak samma om denna må vara god eller dålig.

Förklarad i akt, illa sedd, förbannad af fäder och mödrar i
egenskap af en ungdomens förförare, är jag försatt i en belägenhet
som erinrar om orm i myrstack, så mycket mer som jag ej kan
lemna staden till följd af penningförlägenhet.

Penningförlägenhet! Det är nu mitt öde sedan tre år tillbaka, och
jag kan icke förklara hur det kommer till att alla källor utsinat sedan
alla tillgångar blifvit uttömda. Tjugufyra teaterpjäser af min hand, nu
upplagda i skrubben, och ingen enda spelas mera. Lika många romaner
och berättelser, och ingen har gått ut i ny upplaga. Alla försök
att upptaga ett lån ha strandat och stranda alltjämt. Sedan jag
sålt allt hvad jag eger, tvang nöden mig till slut att sälja de bref
jag under årens lopp emottagit, det vill säga andras egendom!

Denna oföränderliga fattigdom förefaller mig så tydligt beroende på någon särskild afsigt, att jag slutligen tager den för god såsom en ingrediens i min syndabot och ej längre söker göra motstånd.

För min egen del såsom fri skriftställare har medellösheten intet att betyda, men vara utan utvägar att sörja för mina barns uppehälle, det är rena vanäran.

Låt gå för vanäran då! Låt gå för skammen! Låt gå för detta helvete, men jag ger inte vika för frestelsen att gälda den falska äran med mitt lif!

Beredd på hvad som helst, tömmer jag beslutsamt i botten de yttersta bland ytterliga förödmjukelser; och märk nu hur mina försoningslidanden taga vid.

Väluppfostrade ynglingar ur välburgna familjer uppvakta mig en natt med katzenjammer-serenad i korridoren. Jag tager emot som någonting välförtjent, och utan att röra mig.

Jag vill hyra en möblerad lägenhet. Hyresvärdarna säga nej under genomskinliga förevändningar, och afslaget kastas mig midt i ansigtet. Jag gör besök och blir icke mottagen. Bara småsaker!

Men hvad som däremot gisslar min själ är den sublima ironi, som yppar sig i mina unga vänners omedvetna beteende, när de önska inge mig mod genom att hålla loftal öfver min literära bana, »så fruktbar på frigörande idéer» o. s. v.! Och jag som nyligen kastat på afskrädeshögen dessa så kallade idéer, så att bärarne för

dessa åsigter nu ha blifvit mina motståndare! Jag för krig mot mitt gamla jag, och i det jag bekämpar mina vänner och förutvarande meningsfränder, fäller jag mig sjelf till marken.

Det är något till bra arrangeradt, detta; och som dramatisk författare måste jag beundra den präktiga kompositionen i denna tragikomedi.

I sanning en välgjord scen.

Nu är det emellertid så, att man med hänsyn till hopsnärjningen af gamla och nya åsigter, hvilka under detta öfvergångsskede korsa hvarandra, icke räknar så noga med en gamling sådan som jag, och man lyssnar icke så värst allvarligt till mina argument, utan frågar mig hellre efter nyheter i idéernas verld.

Jag upplåter för dem förgården till Isis' tempel och förutsäger, att ockultismen är i antågande. Då väsnas man och sablar ned mig, i det man begagnar de vapen som jag sjelf under tjugu år har smidt emot vantron och mysticismen.

Enär dessa debatter alltid hållas på schweizerier under omåttligt bruk af drufvans safter, undgår man att råka i häftigare dispyter, och jag vänjer mig att endast berätta fakta och reala fall, anläggande masken af en upplyst skeptiker. Det kan visst icke sägas att man har motvilja för allt nytt, tvärtom; men man har blifvit konservativ då det gäller det ideal, som man genom strid tillkämpat sig, och är ej hågad att desertera, ännu mindre att afsvärja en tro, som betalats

dyrt genom blodsdop. Det tillkommer då mig att slå en spång mellan naturalismen och supranaturalismen genom att förkunna, hurusom den sistnämnda utgör endast en utveckling af den förra.

För detta ändamål uppställer jag problemet att gifva en, såsom nyss antydts, naturlig och vetenskaplig lösning på alla oförklarliga företelser, som ryckt oss inpå lifvet. Jag klyfver itu min personlighet och visar för verlden den naturalistiske ockultisten, men vidmakt håller i mitt inre och vårdar brodden till en konferssionslös religion. Ofta vinner den exoteriska rollen öfverhand; jag hopblander mina två naturer så att jag kan skratta åt min nyförvärfvade tro, hvilket gör sitt till att mina teorier kunna insmyga sig hos de mest motspänstiga sinnen.

December månad skrider trögt och fruktansvärdt dyster fram under en mörkgrå, rökig himmel. Fastän jag hos Swedenborg vunnit upplysning om arten af mina lidanden, kan jag icke förmå mig till att med ens kröka mig under makternas hand. Min böjelse för att göra invändningar uppreser sig, och jag vill alltjämt förlägga den egentliga orsaken utanför mig och söka den i människors elakhet. Dag och natt angripen af »elektriska strömmar», som hopklämma bröstet och stinga mig i hjertat, försakar jag min tortyrkammare och besöker värdshus, där jag träffar vänner. Af fruktan för att nyktra till dricker jag utan rast, det enda medlet att få sofva om natten. Men afsmak och skamkänsla i förening med den fridlösa oron nödga mig

att upphöra dermed, och somliga aftnar går jag på nykterhetsifrarnas kafé, som bär namnet »Blå bandet». Dock, jag blir rädd för det sällskap man där träffar. Blåbleka och utpinade fysionomier, hemska och elaka ögon, och en tystnad, som icke är frid af Gud.

När allt kommer omkring utgör vinet en välgerning och afhållsamheten en tuktan. Och jag återvänder till det halfnyktra värds-
huset utan att där gå utöfver måttans gränser, sedan jag straffat mig sjelf med té-aftnar.

Julen är i annalkande, och jag motser barnens fest med en kylig bitterhet, som jag knappast vill hedra med namnet resignation. Sedan sex år tillbaka har jag måst lida allt och är nu beredd på allt.

Ensam, och på ett hotell! Nå, det har ju länge varit min mara, och jag har vant mig därvid. Det ser ut som om allt hvad jag afskyr vore mig förbehållet.

Emellertid har en bredare förtrolighet stadgat sig mellan mig och vänkretsen, så att man börjar utgjuta sitt hjerta för mig. Saken är att det under sista månaden har händt så många saker Så-å?

Så många ovanliga, oväntade saker

— Låt höra!

Man berättar mig: att chefen för den revolterande ungdoms-
flocken, den friaste fritänkaren, efter att nyligen ha kommit ut ur

en kuranstalt för alkoholister och aflagt nykterhetslöfte, nu har blifvit omvänd så att han rent af — — —

— Nå, hvad?

— Jo, att han sjunger botpsalmer.

— Otroligt!

I sjelfva verket hade den unge mannen, som var utrustad med en icke vanlig intelligens, för tillfället förstört sina utsigter genom att våldsamt angripa de vid universitetet herskande åsigterna, däri inbegripet missbruket af starka drycker. Vid min ankomst till staden höll han sig lite undan på grund af sin nykterism, men det var han som lånade mig Swedenborgs Arcana coelestia, som han tagit ur bokförrådet i sitt hem. Och jag kom nu ihåg, att jag efter att ha börjat läsa arbetet hade redogjort för Swedenborgs teorier och föreslagit honom att läsa siaren för att vinna ljus, men att han då hade afbrutit mig med en åtbörd af fasa.

— Nej! Jag vill inte! Inte nu! Längre fram!

— Är du rädd?

— Ja, för ögonblicket!

— Men bara som en literär kuriositet?

— Nej!

Jag trodde i början att han skämtade, men senare fick jag klart för mig att det var på rama allvaret.

Alltså tycks det vara en allmän väckelse som går genom världen, och jag behöfver inte sticka under stol med hur jag har det.

— Säg mig, gamla gosse, får du sofva om nätterna?

— Inte värst mycket! Ser du, när jag ligger vaken, kommer hela mitt förflutna lif och passerar revy; alla dumheter jag begått, alla sorger och olyckor tåga förbi, men framförallt dumheterna. Och när raden är slut, börjar det återigen!

— Äfven du, således!

— Äfven?

— Ja! Det är vår tids sjukdom! Man kallar det Guds kvarn. Vid ordet Gud grinar han till och återtar:

— Ja, det är en komisk tid vi nu lefva i; den upp- och nedvända världen.

— Eller makternas återinträde!

*

*

*

Julens dagar äro tilländalupna. Mitt matkotteri har till följd af ferierna spridt sig på landsbygden omkring Lund. Då kommer en vacker morgon min vän läkaren, min psykiatriker, och visar mig en skrifvelse från vår vän skalden med en inbjudning till dennes föräldrahem, en landtegendom ej många mil från staden.

Jag vägrar att fara med dit ut, då jag afskyr resor.

— Men han känner sig olycklig.

— Hvad är det med honom, då?

— Sömlöshet; du vet, han har festat om ...

Jag förebär ett angeläget arbete, och frågan blir oafgjord.

På eftermiddagen inberättar en ny skrifvelse, att skalden är sjuk och ber om sin väns läkareråd.

— Hur är det med honom nu?

— Han är nervös, neurasteniker, och tror sig vara förföljd ...

— Af demoner?

— Inte det just, men i alla händelser ...

I ett anfall af galghumor, framkalladt genom känslan af att ega en olycksbroder, bestämmer jag mig för att fara med.

— Nå, vi ge oss i väg då; du får sköta medicinen och jag exorcismen. — För resten tänker jag kombinera den här lustfärden med mina utflykter för att studera Skåne.

När saken blifvit uppgjord, packar jag min kappsäck, och som jag går ned för hotelltrappan, tilltalas jag oförmodadt af ett okänt fruntimmer.

— Förlåt, är det doktor Norberg?

— Nej, det är det inte, — svarar jag, icke vidare höfligt, troende mig ha att göra med en slinka.

— Kan herrn säga, hur mycket klockan är? fortfor hon.

— Nej! — Och jag rymmer fältet.

Hur föga märkvärdig än denna scen var, kvarlemnade den dock ett oroande intryck hos mig.

På aftonen stannade vi i en by för att tillbringa natten där. Jag hade nätt och jämt kommit in i mitt rum en trappa upp och hunnit snygga upp mig en smula, då det vanliga bullrandet lät höra sig ofvanför mig; man släpar möbler och tar danssteg.

Denna gång nöjer jag mig icke med misstankar, utan klättrar i sällskap med min kamrat upp för vindstrappan för att vinna bekräftelse. Men där uppe finns ingenting att taga intyg på, eftersom ingen bor ofvanför mitt rum under takpannorna.

Efter att ha sofvit dåligt under natten fortsätta vi färden och befinna oss några timmar senare införda i fädernehemmet hos skalden, hvilken här framstår som en lindrigt förlorad son till religiösa föräldrar, goda och redliga människor. Dagen förflyter under promenader i ett vackert landskap och oskyldiga samtal, och aftonen sänker sig, medförande en obeskriflig frid i en huslig omgivning, där läkaren och jag känna oss ganska bortkomna, han dock mer än jag, eftersom han är ateist.

Sent på kvällen draga vi oss tillbaka till det rum, som anvisats åt doktorn och mig. När jag söker något att läsa, får jag fatt i Medeltidens magi af Viktor Rydberg. Alltjämt denne skriftställare, som jag undvikit medan han lefde, och som förföljer mig efter sin död!

Jag bläddrar i boken, och blicken fäster sig vid stället om Incubi och Succubi. Författaren tror ej på sådant, och han förlöjligar djefvulstron.

Men jag kan icke skratta; läsningen däraf väcker anstöt hos mig, och jag lugnar mig med att tänka att han vid det här laget torde ha ändrat åsigt, författaren!

Emellertid är icke läsningen af dylika hemska och magiska ting egnad att framkalla sömn, och en viss oro i nerverna gör sig förnimbar, hvarföre förslaget att gå tillsammans ut å bekvämlighetshuset antages såsom en helsosam förströelse och en hygienisk inledning till natten, som jag är rädd för.

Försedda med en lykta sträfva vi öfver gården, där de frostlupna trädens skeletter under en mulen himmel knaka för de retsamma och nyckfulla stormilarna.

— Jag tror ni ä' skuggrädda, gossar — skrattar läkaren försmädligt.

Ingen svarar, emedan vindstötarna försöka kasta omkull oss på ett helt personligt vis och sätta krokben för oss, slita oss i håret och lyfta upp rockskörten.

Framkomna till ort och ställe, som låg bredvid stallet och under höskullen, helsas vi af ett buller ofvanför våra hufvuden och — förunderligt — just det där bullret, som förföljer mig sedan ett halft år.

— Lyssna! Hör ni någonting?

— Ja; det är folk där uppe som ger foder åt kreaturen! svarar skalden.

Jag vill inte förneka faktum, men hvarför just i det ögonblick då jag inträder? Och hur kommer det till att oväsendet antager samma akustiska former öfverallt? Det måste ovilkorligen vara någon, en osynlig, som ställer till denna kattmusik för mig, och det är icke någon hörselhallucination, eftersom de andra få samma fysiska förnimmelse som jag däraf.

När vi återkommit till sofrummet, blir det ändå ingen ro utaf. Skalden, som förhållit sig lugn hela dagen, och åt hvilken föräldrarna anvisat ett vindsrum att ligga i, börjar förefalla orolig och tillstår slutligen att han icke törs sofva ensam därför att maran rider honom.

Jag afstår min bädd åt honom och skall i stället få disponera en stor sal därbredvid, som är försedd med en ofantlig säng.

Den oeldade salen, utan rullgardiner och i det närmaste omöblerad, tynger på sinnet med ett obehag, som alltjämt ökas af fukt-kylan.

För att förströ mig söker jag efter böcker och hittar på ett småbord bibeln med Gustave Dorés illustrationer jämte en samling andaktsböcker. Då erinrar jag mig att jag är en inträngling i ett religiöst hem, att jag är vän till den förlorade sonen där samt en ungdomens förförare. Hvilken förödmjukande roll för en fyrtio-åtta års man. Huru förnedrande!

Och jag förstår den unge mannens lidande, hans otrefnad af att vara inspärrad bland dygdiga och fromma menniskor. Det bör vara samma pina som för djefvulen att bevista mässan. Och det är nog för att fördrifva demonen med demonen, som jag blifvit bjuden hit; jag har nog kommit för att genom besmittelse göra denna rena luft möjlig att inandas, då den unge mannen ej kan uthärda den.

Under dylika tankar har jag gått till sängs. Den heliga sömnen var förr min sista och trofasta tillflykt, hvars förbarmande aldrig tröt. Nu har tröstarinnan i natten lemnat mig i sticket, och mörkret förskräcker mig.

Lampan är tänd, och stillhet råder efter stormen. Då väcker ett okänt surrande läte min uppmärksamhet och rycker mig ur söm-nighetsdvalan. Och jag varsnar midt öfver i salen en insekt flyga, fram och åter. Men hvad som förvånar mig är att jag icke känner arten, ehuru jag är hemma i entomologien och smickrar mig med att kunna utantill alla diptera i Sverige. Och det här är ingen fjäril, ingen bombyx och ej heller någon mott, det är en fluga, svart, aflång, men utrustad med ljudfall, som liknar en gallstekels eller en aftonfjärils. Jag stiger upp för att göra jagt på den; flugjagt i slutet af December! Den gör sig osynlig.

Jag går för att åter krypa ner mellan lakanen och försänka mig i mina meditationer.

Men fram från örngåttskuddens undersida flyger då det fördömda djuret ut, och sedan det nu lånat hvila och värme från min säng, styr det sin flygt härs och tvärs, så att jag låter kräket hållas, säker om att snart fånga det invid lampan, dit lågan nog skulle locka det.

Den stunden låter icke vänta på sig, och när flugan väl kommit innanför lampskärmen, sveder en tändsticka dess vingar med den påföljd att fridstöraren uppför sin dödsdans och ligger där liflös på rygg. Genom autopsi öfvertygar jag mig om att det är en okänd tvåvingad insekt, tvenne centimeter lång, svart med två eldröda punkter på vingarna.

Hvad var det? Det vet jag inte, men dagen därpå ger jag de andra tillfälle att bestyrka den döda flugans tillvaro.

— En hexa! framkastar skalden.

— Som blifvit lefvande bränd!

Emellertid, efter verkställd autodafe insomnar jag.

Midt i natten väckes jag af qvidan och tandagnisslan, som ljuda från rummet bredvid. Jag tänder ett ljus och går dit in. Min vän läkaren har kastat sig med halfva kroppen utanför sängen och vrider sig, ett rof för hiskliga konvulsioner, med vidöppen mun; han företer med ett ord alla symtomer af den stora hysterien, som stå beskrifna i Charcots afhandling, ända därhän att han ger en bild af den casus som kallas besatthet. Och han, en man med framstående intelligens

och godt hjerta, icke lastbarare än andra, väl växt, med regelbundna och behagliga anletsdrag, är nu till den grad vanställd att han liknar en afbild af medeltidens djefvul.

Förfärad väcker jag upp honom.

— Har du drömt någonting, gamla gosse?

— Nej! Det var bara ett anfall af maran!

— Incubus!

— Ja, min själ! Det var någon som tryckte ihop lungorna på mig. Något i samma stil som . . . angina pectoris.

Jag räcker honom ett glas mjölk; han tänder en cigarr, och jag går in i min sal igen.

Men nu är det slut med sofva för mig. Det jag hade sett var alltför hiskligt, och ända till morgonen fortsätta mina kamrater sin dust med de osynliga.

Man träffas vid morgonfrukosten, och nattens händelser vändas i löje. Men vår värd skrattar icke, hvilken omständighet jag tillskrifver de religiösa tänkesätt, som ingifva honom aktning för de fördolda makterna.

Den skefva ställning, hvori jag befinner mig mellan de gamla som jag gillar och de unga som jag icke har någon rätt att klandra, kommer mig att yrka på afresa.

Då vi stiga upp från bordet, ber husets herre läkaren om en enskild konsultation, och de draga sig undan för en halftimmes tid.

— Hvad är det åt gubben?

— Han får inte sofva! Natliga affektationer åt hjertat . . .

— Jaså han också! Den rättfärdige och fromme mannen! Det här är således en epidemi, som inte skonar någon.

Jag vill icke fördölja, att detta förhållande kom mig att räta på mig, och genast tog den gamla upprorsandan och skepticismin min själ i besittning. Att utmana demonerna, trotsa de osynliga, och till sist underkufva dem! Det var den lösen jag gaf mig, när jag lemnade denna gästfria familj för att taga itu med mina tillämnade utflykter i Skåne.

*

*

*

Anländ samma afton till staden H., intager jag min aftonmåltid i hotellets stora matsal och har en tidningsman till sällskap. Genast som vi satt oss till bords gör det sedvanliga bullret sig hörddt ofvanför mitt hufvud; och för att betrygga mig mot bristfällighet i min egen iakttagelse låter jag fenomenet beskrivas af tidningsmannen, som intygar dess verklighet.

När vi gingo ut efter slutad måltid, stod det okända fruntimret, som hade tilltalat mig före afresan från Lund, helt orörlig där ute under portalen och lät mig och min följeslagare defilera förbi.

Då glömmer jag demonerna och de osynliga samt återfaller på

nytt i den förmodan att jag är förföljd af synliga fiender. Men i nästa ögonblick vederlägger jag detta antagande, i det jag ihågkommer mitt oförutsedda besök hos skomakaren i Malmö och huru det var när vi den där natten gingo till stallbyggnaden, hvarest det icke fanns möjlighet att ifrågasätta en öfverlagd intrig.

De ohyggliga tvifvelsmålen sitta kvar och urhålla hjernan på mig, upphetta mitt blod och inge mig afsmak för lifvet.

Men natten har förbehållit åt mig en öfverraskning, mera förfärande än de senaste dagarna tillsammantagna.

Uttröttad efter resan går jag till sängs vid elfvatiden. Allt är stilla i hotellet, och intet buller förnimmes. Mitt mod växer, och jag faller i djup sömn för att efter en halftimme väckas af larm och støj i rummet ofvanpå mitt. Det tycks vara minst ett tjog ungdomar som sjunga, stampa i golvet och skjuta stolar fram och tillbaka.

Detta vilda lefverne varar ända till morgonen!

Hvarför jag icke anför klagomål hos värden? Därför att jag aldrig under loppet af mitt lif har lyckats få rätt. Född och förutbestämd till att få orätt, har jag slutat upp med att beklaga mig.

På morgonen fortsätter jag min resa för att bese stenkolsgrufvorna vid H. I samma ögonblick som jag träder in i värdshuset för att beställa ett åkdon, vidtager den vanliga hexsabbaten ofvanför. Under någon förevändning, jag minns nu icke hvilken, stiger jag en trappa upp. En stor sal, som är tom, är allt hvad jag där finner.

Då grufvorna icke få beses före klockan tolf, låter jag köra mig till ett fiskläge några mil norrut, hvarifrån utsigten öfver Sundet är mycket berömd.

Som vagnen far igenom vägbommen framme vid byn, känner jag med ens min bröstborg hopklämd bakifrån, alldeles som om någon spände sina knän in i ryggen på mig, och illusionen är så fullständig att jag vänder mig om för att ta i ögonsigte fienden som åker bakpå.

Då upphäver en skock kråkor fasliga skri och flyger öfver hufvudet på hästen, som blir skrämmd, stegrar sig, spetsar öronen och svettas stora droppar. Han tuggar betslet, och körsvennen får hoppa ur för att lugna djuret.

Jag frågar hvarför hästen blef så oresonligt rädd, men svaret står att läsa uti den blick körsvennen riktar mot kråkorna, som likt ett moln följa oss ännu några minuter. Det är en helt naturlig tilldragelse, men af stygg art, och enligt folktron ett dåligt förebud!

Efter två timmars resa utan gagn för mina studier, emedan en tjocka stänger utsigten öfver Sundet, köra vi in i Mölle by. Besluten att till fots bestiga Kullens berggudde, afskedar jag kusken och säger till honom att på värdshuset afbida min återkomst.

Efter slutad bergsvandring kommer jag åter in i byn och riktar mina steg till gästgifvargården. Men jag saknar lokalkännedom och söker därför någon innebyggare för att fråga mig fram. Icke en

levande varelse finns att se, hvarken på gatorna eller annorstädes. Jag bultar på dörrarna; intet svar. Midt på förmiddagen vid elfvåtiden i en by om tvåhundra innevånare, ej en man, ej en kvinna, ej ett barn, icke ens en hund! Och kusken, hästen, vagnen som bortblåsta. Jag irrar omkring i gränderna och hittar efter en halftimme gästgifvargården. Säker om att ha min körsven där beställer jag frukost, och sedan jag ätit ber jag dem säga till åt kusken.

— Hvilken kusk?

— Min!

— Jag har inte sett nå'n!

— Har Ni inte lagt märke till en vagn, dragen af en rödbrun häst och körd af en mörk kusk?

— Nej, det har jag inte.

— Och jag som ändå har beställt honom hit till värdshuset.

— Då sitter han nog på hållstället här bredvid.

Pigan pekar ut vägen, och jag sätter mig i gång.

Dock, jag är icke i stånd att finna krogen och går vilse, så att jag ej hittar tillbaka igen till mitt värdshus. Och ingen finns att se! Då blir jag rädd! Rädd midt på ljusa dagen! Den här byn är förhexad!

Jag orkar ej röra mig mera, utan står där jag står, likasom fastkedjad. Hvad tjänar det till att söka? eftersom djefvulen har ett finger med i spelet.

Efter sju sorger och åtta bedröfvelser kommer äntligen kusken, och jag skäms att yppa för honom mina ledsamheter eller att affordra honom förklaringar, som icke förklara någonting.

Vi ha åkt tillbaka till H., och framför hotelltrappan faller hästen plötsligt till jorden som om någon hade stått utanför dörren och skrämt honom.

Nu gör jag mig underrättad om vägen till stenkolsgrufvorna, och denna gång viss på att icke förfela mitt mål går jag till fots de fem minuters väg man anvisat för mig. Jag går och går i tio minuter, en kvart, en halftimme, rakt fram på släta landsbygden, utan att få se ett spår till byggnader eller skorstenar, som kunde utvisa att en grufva låge där. Den uppodlade slätten utsträcker sig i oändlighet; icke en hydda, ingen att fråga.

Det är den onde som spelar mig detta elaka spratt! Och jag blir stående som fastlimmad, förblindad, utan att förmå taga ett steg framåt eller tillbaka.

Slutligen återvänder jag till byn, tar ett rum och hvilar mig på en soffa.

Efter en kvarts timme väckes jag ur mina sorgsna tankar af ett oväsen. Denna gång bultar man med hammare på spikar. Klen-trogen hvad beträffar klappandarna, skrifver jag företeelsen på räkningen af illvilligt folk eller en mer än vanligt stor otur. Jag ringer, betalar hvad jag är skyldig och beger mig till bangården.

Tre timmars väntan! Detta är mycket när man är otålig, men det gifves intet val. Då jag förnött två timmar på en bänk, går ett välklädt och vackert fruntimmer förbi mig för att inträda i första klassens väntsal. Det låg i denna dams sätt att röra sig och hela hennes väsende någonting som hos mig väckte obestämda hågkomster, och nyfiken att få veta hur hon tog sig ut sedd framifrån vaktar jag på dörren för att beskåda henne när hon skall komma förbi igen. Efter att ha väntat länge, tar jag mig före att gå in i den där väntsalen.

Ingen är att se där inne; och det finns ingen annan dörr att komma ut igenom; det finns intet toalettrum. Och innanfönstren sätta stopp för möjligheten att slippa ut på annat sätt.

Är jag förbländad? Finns det människor utrustade med förmåga att förvända ens syn? Kan man göra sig osynlig? Detta är olösta spörsmål, som göra mig förtviflad. Är jag galen? Nej, läkarne säga att så icke är förhållandet! Då förefinnes anledning att tro på underverk. Jag är en fördömd, jag befinner mig i helvetet, om man får tro Swedenborg, och makterna straffa mig, rastlöst, obarmhertigt. De andar jag frammanar ha icke lust att krypa ner i flaskan, som jag tagit inseglet af.

Samma dags afton, i ett bra första klassens hotell i staden M. Jag går till sängs klockan tio. Vid half elfvatiden börjar man spänta

ved i korridoren utan att någon yttrar missnöje däröfver, och det i ett kontinentalt hotell, fylldt af resande. Därefter dansas det! Senare vefvar man på en maskin med hjulverk... Jag stiger upp, betalar räkningen och besluter att fortsätta min resa hela natten.

Mol ensam ute i den kalla januarinatten går jag och släpar på min kappsäck, uttröttad och medtagen, under en becksvart himmel. Ett ögonblick tycker jag det bästa vore att lägga sig ned i snön och dö. Men i nästa stund samlar jag mina krafter och viker in på en ödslig bakgata, där jag påträffar ett anspråkslöst hotell. Sedan jag förvissat mig om att ingen utspejar mig, smyger jag in genom porten.

Oafklädd sträcker jag ut mig på sängen, fast besluten att hellre låta döda mig än förmå mig att stiga upp.

Dödstystnad råder i huset, och den ljufliga sömnen nalkas. Då hör jag plötsligt hur en osynlig tass krafsar på pappersbeklädningen i taket rakt öfver mitt hufvud. Det kan icke vara någon råtta, eftersom det löst spända papperet icke rör sig; och för öfrigt är det en ansenligt stor tass, liksom af en hare, en hund!

Ända till daggryningen väntar jag, badande i svett, att få känna i klorna huden på mig, men fåfängt, ty sjelfva ångesten är plågsammare än döden.

Hvarför jag icke blir sjuk efter pinor sådana som denna?

Jo, emedan det gäller att tömma lidandet ända till dräggen för att återställa jämvikten mellan de begångna missgerningarna och det pålagda straffet. Och det är verkligen märkvärdigt hur jag förmår uthärda kvalen; jag slukar dem med bister glädje för att äntligen få ett slut på dem!

II.

Tröstlösheten utbreder sig.

När nu nyåret och de oräkneliga helgdagarna äro öfverståndna, finner jag mig en vacker dag allena. Det är som om en orkan hade gått fram, alla äro skingrade, bortblåsta, skeppsbrutna. Min vän läkaren har som sjuk inskrifvits å lasarettet. I sjelfva verket har han, försvagad af dryckjom, stadd i djupt ekonomiskt betryck och förstörd af brist på sömn, slutligen fått »neurasteni». Det är hjertskärande; och i stället för att gå på värdshuset styr jag nu mina fjät till lasarettet för att få en timmes samspråk och sällskap. I kafét är jag den enda som tar ett glas, då tre af kamraterna ha aflagt nykterhetslöfte. Skalden har rest bort. Den unge estetikern, son till professorn i etik, har skickats utomlands för att komma ifrån det dåliga umgänget med ungdomens förförare (det är jag, det!).

En filosofie doktor är sänsliggande för benbrott.

Samtidigt inträffar det, att den unge kemisten, framstegsmännens banérförare, blir sjuk och måste vårdas för neurasteni. Det har varit sömnlöshet, anfall af maran och yrsel. Alla dessa bedräfligheter och andra därtill haspla upp sig inom loppet af halfannan månad. Och hvad som gör min belägenhet outhärdlig är att man mer eller mindre direkt skjuter skulden på mig. Jag är den lede sjelf, jag har onda ögon! Det är då för väl att man är okunnig om och förkastar tanken på den onda viljans makt och ockultismens hemliga finter, ty annars skulle man slå ihjäl mig.

En flack och kulen stillhet har bredt sig öfver det intellektuella lifvet vid universitetet. Icke en ny alstringskraftig idé, ingen jäsning och rörelse! Naturvetenskaperna ha nött ut den transformistiska metoden, som bar löften om framsteg, och de hota nu att dö af allmän svaghet. Man diskuterar icke mera, emedan man är öfverens om fåfängligheten i reformatoriska sträfvanden. Man har sett så många illusioner ramla, och den stora frigöringsrörelsen har vid detta laget utmynnat i en allmän upplösning eller snart sagdt sönderdelning.

Ungdomen går och väntar på något nytt utan att ännu ha klart för sig hvad den åtrår. Nytt till hvad pris som helst, undantagandes afbön och återtåg. Framåt mot det okända, sak samma

hvilket, bara det icke är någonting gammalt. Man vill visserligen en försoning med gudarna, men det skall vara omskapade, bättre utvecklade gudar, som kunna stå i jämnhöjd med samtiden, gudar med vidhjertad uppfattning, fria från småaktiga fördomar och rusiga af lufslycka. Dess värre ha de osynliga blifvit gnatiga, afundsjuka på de friheter de dödliga förvärfvat sig. Vinet har blifvit förgiftadt och medför vild galenskap i stället för att framkalla ljufliga visioner. Den af samhällsband ordnade kärleken visar sig vara en tvekamp på lif och död, och den fria kärleken för i släptåg onämnbara och ändlösa sjukdomar, bringar elände öfver hemmen, utstöter sina offer skymfbelastade från folks umgänge.

Ett experimenterandets skede är tilländalupet, och experimenten ha lemnat idel negativa resultat. Så mycket bättre för framtidens människor, hvilka skola draga nytta af de helsosamma lärdomar, som kunna hemtas från förtruppens nederlag, där den gått vilse i ödemarken och stupat i en hopplös strid mot öfvermakten.

*

*

*

Ensam som jag är, skeppsbruten, ett strandvrak, som kastats upp på ett skär i oceanen, finns det ögonblick då jag gripes af

svindel inför det blånande intet. Är det himmelen som bär ett återsken af hafvets utbredda duk, eller hafvet som speglar himmelen?

Jag har flytt människorna, och människorna fly mig. I min efterlängtrade enslighet hemsökes jag af en hel skara demoner, och när allt kommer omkring, börjar jag ändå föredraga den ringaste bland dödliga framför de mest intressanta vålnader. Men när jag söker en människa, under de långa aftnarna, genom hela staden, träffar jag ingen, hvarken hemma hos sig eller på kaféerna.

Då, midt i min ödesbestämda, oundvikliga fattigdom, sänder Försynen i min väg en man, ja en man, hvars far jag förr i tiden hade missaktat, på grund af både hans bristfälliga uppfostran och hans radikala åsigter, som utestängt honom från de bättre sällskapskretsarna... Nu kom vedergällningen: jag hade ratat fadern, oaktadt han var en rik man, och jag rent af tvingas att hålla till godo med sonen. Här bör tilläggas, att den unge mannen är lika illa anskrifven i staden som jag, lika isolerad till följd däraf att han spelar rollen af en ungdomens förförare. Och olyckan kommer oss att knyta en varaktig vänskap.

Han inbjuder mig att bo hos sig, han försträcker mig existensmedel, han vakar öfver mig som öfver en sjuk, och i sjelfva verket har förföljelsen förledt mig att ställa till skandal på ett hotell

hvarest jag ville intränga i ett rum bredvid mitt, öfvertygad att där finna fiender, som oroade mig. Om jag hade bott kvar en dag till på detta hotell, skulle polisen blandat sig i saken och jag fått min framtid betryggad på dårhuset!

Vid samma tid bringar uppträdandet af en annan ung man mig till den öfvertygelsen att gudarne icke nära oblidkeligt groll mot mig.

Ett riktigt underbarn, född med brådmogen insigt i alla grenar af menskligt vetande, väl uppfostrad af en lärd och sedligt högtstående fader, blef den unge mannen för två år sedan angripen af en den mest hemlighetsfulla sjukdom, hvars detaljer han yppade för mig i syfte att erfara min mening eller snarare att därur hemta bekräftelse på sina egna misstankar.

Alltnog, den unge mannen, som lefvat ett rent ynglingalif och insupit de mest stränga grundsatser, träder under gynsamma förhållanden ut i lifvet, omhuldad som han är af sina jämnåringar och afhållen hvart han kommer. Men en dag begår han en handling, som hans samvete bestämdt förbjuder honom. Intet är sedan i stånd att lugna honom. Efter en lång tids andlig tortyr dukar äfven hans kropp under. Samtidigt når hans själskris en förfärande höjd. Hvarje dag konstaterar han ett nytt framsteg af en inbillad åkomma, och slutligen genomgår han agoniens kval. Därpå tror

han sig vara död; han hör likkistor tillspikas i husets alla våningar. Då han läser tidningen — hans förstånd är nämligen fortfarande redigt — väntar han att se annonsen om sin egen begrafning. Samtidigt undergår hans kropp en simulerad upplösning med liklukt, som skrämmer omgifningen från hans säng och kommer honom sjelf att fasa. Men det förefaller som om en förändring i sjelfva personligheten försiggått, eftersom den unge mannen, som varit på sätt och vis religiöst sinnad, nu anfäktas af tvifvel.

En iakttagelse, som han behöll i minnet, var att hans omgifning alltjämt hade vaxbleka eller blå ansigten. Och på samma sätt när han stigit upp för att betrakta folket på gatan, syntes alla förbipasserande honom vara blåa i ansigtet. Något som ytterligare ingaf honom fasa var, att nere på gatan en oändlig rad af tiggare, trashankar, lytta, halta, benlösa krymplingar på kryckor släpade sig förbi hans fönster som hade de sammankallats för att passera revy. Under hela tiden bibehöll den sjuke det intrycket att realiteten af hvad han såg var höjd öfver hvarje tvifvel, men därjämte tvangs han att däri inlägga en symbolisk betydelse. Hvarje bok, han öppnade, innehöll direkta maningar till honom. Efter att ha slutat sin berättelse frågade han hvad jag tänkte om saken.

— Någonting halfverkligt, en serie visioner, frammanade af någon och i medvetet syftemål. En lefvande charad, hvars

sens moral det tillkommer Er att taga ut. Nå, hur blef Ni botad?

— Det är rätt löjligt, men jag vill tillstå det för Er. Förr hade jag alltid stått i opposition mot mina föräldrar, som outtröttligt togo omvårdnad om mig till kropp och själ, men nu böjde jag slutligen nacken under oket, som hade blifvit mig ljufligt och välgörande, eftersom det var tillskuret af oskrymtad kärlek, och så blef jag botad.

— Och har Ni aldrig haft återfall?

— Jo! En enda gång! men det var af lindrigaste art. En tids obetydlig nervositet och sömnlöshet, som vek för de enklaste medicinska förhållningsregler. Men den gången hade jag heller intet att förebrå mig.

— Och hvad har Er läkare ordinerat?

— Att lefva ordentligt, sofva om nätterna och afhålla mig från utsväfningar.

— Det är ju jämnt opp korsets väg!

*

*

*

Nu är jag alltså icke längre ensam och öfvergifven; den unge lärde tycks mig ha kommit som en budbärare från makterna, jag

kan anförtro honom allt, och i det vi jämföra hvad vi upplefvat,
stödja vi hvarandra inbördes på den smala stigen i smärtornas dal.

Äfven han drabbad i unga år!

Alla människor våldsamt ryckta upp ur sömnen!

Det är alltså en väckelse öfver lag, och till hvad syftar den?

III.

Uppfostran.

Swedenborg, min vägvisare i mörkret, har uppenbarat sig allenast som bestraffare. Arcana Coelestia talar endast om helvetet och om straff, som verkställas af onda andar, det vill säga djeflar. Icke ett tröstens ord, ingen nåd. Och ändå vardt ju djefvulen afskaffad i min ungdom, alla skrattade åt honom, och genom slumpens ironi reder man sig just nu till att begå jubileumsåminnelsen af filosofen Boström, som nedref helvetet och gjorde kol på djefvulen. Till denna tänkare såg man i min ungdom upp som till en reformator, och nu rustar djefvulen till en renässans åt sig. Han har slunkit in i den så kallade satanistiska litteraturens alster, i de sköna konsterna vid sidan af Kristus, ja till och med i industrien. Nu i julas har jag märkt att julklapparna mest framställde smådjeflar och gastar, både barnens leksaker, lustiga föremål som de äldre köpa hem åt

hvarandra, sockerbagarens dragéer, kontorsalmanacker. Finns han till, eller utgör han endast en halfverklig skräckbild, projicierad af de osynliga för att göra ett starkt intryck på oss? och skuffa oss bort till korset? Ett svar därpå hade jag ännu ej lyckats finna, när man en kulan afton för mig till en bildhuggare, hvilken är fritänkare och ateist liksom det teosofiska samfund, hvaraf han är anhängare. Hos honom kan man få se en privat samling föremål i lera, afsedda för Stockholmsutställningen.

Med en fränstötande realism och cynism är djefvulen där framställd i olika situationer, alltid i förening med en prest, som är rädd för honom.

Det är skrattretande, men jag kan inte skratta, jag, och tänker: vänta, få vi se!

Efter fyra månaders förlopp möter jag bildhuggaren på gatan. Han ser ledsen ut, som om något gått honom emot.

— Kan Ni tänka Er sådan fördömd otur; man har i dagarna slagit sönder tre af mina bästa pjäser när man packade upp dem på utställningen!

Detta är något som intresserar mig ofantligt mycket, och på samma gång jag beklagar olyckan, frågar jag med en nästan försmädlig nyfikenhet:

— Och hvilka af edra statyetter var det?

— De tre med djefvulen, vet jag.

Jag skrattar inte, men svarar småleende:

— Där ser Ni, Lucifer kan inte tåla karrikatyrrer!

Några veckor senare har bildhuggaren fått en ny skrifvelse, hvori man meddelar honom att de andra pjeserna fallit ner från sin montre och slagits i bitar, utan att bestyrelsen kan förklara hur det gått till. Följaktligen har den stackars artisten förlorat ett år, oberäknadt produktionskostnaderna, och han ser sig utstruken från förteckningen öfver utställare.

I sin otröstlighet tröstar han sig med slumpen, som ej säger någonting, på samma gång den likväl räddar den menkliga stoltheten, hvilken böjer knä för de blinda omständigheterna; man sänker hufvudet för stenen, som kommer flygande från slungan, men sjelfva slungaren? Någon sådan vet man sig inte ha sett!

*

*

*

Emellertid får jag småningom i händerna Swedenborgs arbeten, ett efter annat och alltid i ett gynnsamt ögonblick. Sålunda påträffar jag i hans »Drömmar» alla symtomen af den »sjukdom», som hem söker mig, de nattliga anfallen, andnöden. Och de fakta som förtäljas i dessa hans anteckningar gå i tiden före uppenbarelserna. Det var för Swedenborg »ödeläggelsens» period, då han blef öfverlemnad till Satan för dödande af köttet.

Detta ger mig klarhet angående den osynliges välvilliga afsigter utan att dock kunna bringa mig tröst. Först efter läsningen af »Himmel och Helvete» börjar jag känna mig uppbyggd. Det finnes ett ändamål i dessa oförklarliga lidanden: mitt jags förbättring och utveckling till någonting större, Nietzsches drömda ideal, ehuru annorlunda fattadt.

Djefvulen finnes icke till såsom ett autonomt väsende, jämlike och motståndare till Gud. Den osynlige, som plågar oss, är Tuktoanden. Mycket är redan vunnet med insigten om att det onda för det ondas egen skull icke existerar; och på nytt födes hoppet att finna hjertefrid genom ånger och noggrant öfvervakande af de egna tankarna och gerningarna.

Och då jag iakttaget hvad som tilldrager sig i dagliga lifvet, träder en ny uppfostran i verksamhet, och jag lär mig efter hand att uttyda de konventionella tecken, som nyttjas af de osynliga. Dock äro svårigheterna stora därvidlag, i anseende till min ålder och inrotade ovanor, och jag är till följd af en viss undfallenhet i lynnet alltför benägen att anpassa mig efter min omgivning. Det är så påkostande att först bryta ett gladt lag, jag är en »dålig kamrat» om jag vill tvinga min vilja på vänner som jag står i förbindelse till. Men man får lära sig allt här i verlden. Sålunda hade jag lagt mig till med vanan att dröja kvar vid kaffet efter middagen, hvilken jag intager vid tutiden; och en dag i början af Februari sitter jag så

med ryggen mot ytterväggen. Man har börjat dryfta frågan: ska' vi ta in en half punsch?

I samma ögonblick kommer likasom ett omedelbart svar i form af ett fruktansvärdt larm bakom min rygg, så att kaffekopparna hoppa på brickan.

Man kan tänka sig hvad jag gjorde för en min! En af vännerna stiger upp för att se efter hvad som förehades. Det är någonting helt enkelt, en arbetare som lagar murputsen utanför.

Vi flytta oss till ett enskildt rum. Genast utbryter ett nytt buller ofvanför mitt hufvud, uppe på vinden. Jag reser mig och flyr från slagfältet, och efter denna stund sitter jag aldrig kvar vid kaffet efter middagarna, undantagandes på helgdagar.

Om kvällarna däremot kan jag dricka ett glas med vännerna, eftersom det icke så mycket är fråga om att dricka som att utbyta tankar med kunskapsrikt folk, representerande alla vetenskapsgrenar. Men stundom händer det att den rena dryckenskapen tar öfverhand, beledsagad af en tygellös glädtighet och förslag i cynisk riktning, och ens sämre natur bryter igenom, de brutala instinkterna taga sig fritt spelrum. Det är så bekvämt att vara djur en stund, och för resten är lifvet inte så vidare roligt alltid ... med mera i samma anda.

En dag, sedan jag någon tid deltagit i stormiga dryckeslag, är jag på väg till mitt middagsställe. Jag går förbi en begravningsbyrå,

där en likkista är utställd. Gatan är beströdd med granris, och stor-klockan i katredalen klämtar själaringning. Framkommen till restauranten finner jag min bordskamrat sorgsen till mods, då han just kommit från sjukhuset, där han tagit afsked af en döende.

När jag efter middagen går hem på bakgator, där jag ej varit förr, möter jag två liktåg.

Hvad allting luktar död i dag! Och kyrktornet tar i med själaringning igen.

När jag på aftonen ämnar gå in på källaren genom inkörsporten, ser jag en gammal man stå lutad mot muren, synbarligen drucken och sjuk. För att slippa stöta ihop med honom gör jag en omväg och beger mig till matsalen. Mitt bakrus från gårdagen i förening med begrafningsintrycken under dagens lopp ingifva mig en hemlig fruktan för spritvaror, så att jag beställer in mjölk till min kvällsvard.

Midt under måltiden genljuder i huset ett stoj blandadt med ängsliga rop, och om en liten stund bär man in gubben från inkörsporten i procession med den aflidnes son i spetsen. Fadern har dött. Ett gif akt för drinkare!

Följande natt fick jag ett förfärligt anfall af maran. Någon klängde sig fast på min rygg och skakade mig vid axlarna.

Detta var tillräcklig anledning för mig att bli varsam med dryckjom in på nätterna, utan att jag dock alldeles afstod därifrån.

Med utgången af Januari månad har jag nu flyttat till en privatlägenhet och ser fortfarande in i hvitögat på mitt öde utan att kunna taga min tillflykt till den förströelse som ligger i närvaron af en vän. Det är en tvekamp, och ingen möjlighet att undslippa! Hemkommen om aftnarna röner jag omedelbarligen hur det står till med mitt samvete. En kväfvande atmosfer, äfven om fönstren slås upp, bebådar en svår natt. Det ges kvällar då jag är öfvertygad om att någon finnes inne i mitt rum. Då får jag feber med kallsvett till följd af den ohyggliga ångesten, och när jag ransakar mitt samvete finner jag ögonblickligen hvar skon klämmer. Men jag flyr icke nu längre, emedan det till intet båtar.

*

*

*

Bland de lexor som tuktoandarna ge mig finns det en, som jag icke vågar glömma, nämligen förbudet att gräfva i dolda ting, därför att dessa böra förblifva dolda.

Sålunda hade jag under mina utflykter i Skåne lagt märke till ett slags på spridda ställen befintliga stenar af en egendomlig och mycket karaktäristisk form. De återgäfvö nämligen antingen djurtyper, isynnerhet foglar, eller hattar, hjälmor. Det fanns äfven andra, med refflor, som efterliknade Widmannstättenska figurerna på meteorstenar.

Utan att ha riktigt klart för mig, hvarifrån deras uppkomst vore att härleda, bibehöll jag ett intryck af att det icke var »en lek af naturen».

Deras skapnad angaf att de voro konstalster, utgångna ur och bearbetade af människohand. Under tvänne år fullföljer jag jagten efter dem, och sedan jag intresserat en vän för saken, lemnar jag honom uppgift på ett förekomstställe för att han skulle skicka dit en fotograf.

Expeditionen misslyckades, och ett år senare upptäckte jag att adressen var oriktig.

För hvarje gång som jag sedermeta envisas med denna undersökning, framställa sig hinder af alltför märkvärdig art för att jag skulle kunna skrifva dem på slumpens räkning.

Sålunda, för att anföra endast ett exempel, har jag en morgon beslutit att företaga en utflykt med en fornforskare i syfte att afgöra frågan med ett enda länge förberedt slag, och det händer mig då att på gatan utanför min port en pligg lossnar i min stöfvel och sticker mig i foten. Att börja med fäster jag mig icke därvid, men då jag kommit nära min följeslagares bostad, blir smärtan så intensiv att jag måste stanna. Omöjligt att gå vidare, ingen utväg att vända tillbaka! Ursinnig drar jag i förtreten af mig stöfveln och jämnar ut pliggen med en knif. En dunkel hågkomst af min Swedenborgs-

läsning återkallar i ett ögonblick för mig följande ställe: »När tuktoandarna se någon dålig gerning eller *afsigt att göra någonting orätt*, straffa de genom en *smärta i foten*, i handen eller i trakten af mellangärdet.» Men uppeggad som jag var af vetgirighet, hvilken jag ansåg tillåtlig och lofvärd, återtog jag min afbrutna väg och slöt mig inom kort till min kamrat. Exkursionen skall börja i en grotta, belägen i parken. Men ingången är tillbommad genom smutshögar af otäckaste slag, ditlagda på ett utmanande eller snarare ironiskt sätt, som aftvingar mig ett leende.

Det andra fyndstället, som jag känner bra till, är i en trädgård, där stenblock äro grupperade kring ett träd och man lätteligen kan gå ända inpå dem. Men denna morgon har trädgårdsmästaren afspärrat detta träd och fornlemningarna medelst en ring af blomkrukor, så att jag ej kommer åt att visa något för min lärde följeslagare. Ett skönt fiasko! Dock, retad af hindren släpar jag med mig min man, som börjar ställa sig tviflande, tvärs igenom staden till en gård, där ett helt museum är hopfördt. Där skall det väl göras slag i saken, och jag väntar mig ett resultat, egnadt att slå med häpnad. Vi helsas genast af en den värsta hundracka; då vi huta åt honom, lockas därigenom husets innevånare ut på gården, och vi måste vråla fram, hvad vårt ärende gäller, för att kunna öfverrösta den skällande gårdvaren. Det är ett stängdt galler anbragt omkring och man kan icke få tag i nyckeln!

— Finns det flera ställen? frågar mig fornforskaren, som redan föraktar mig.

— Ja, det finns det, men utanför staden!

Jag vill inte trötta läsaren med lapprisaker; alltnog, efter mer eller mindre retsamma irrfärder komma vi äntligen till en sådan där hop stenar. Men hvilket hexeri! — jag kunde icke visa den lärde mannen någonting, emedan han icke såg någonting, och jag sjelf, liksom slagen med förbländning, förmådde icke nu i deras skapnad urskilja något slags afbildning af organiska varelser.

Den följande dagen däremot, när jag åter begett mig till stället, denna gång ensam, såg jag ett helt menageri.

Berättelsen om detta äfventyr må afslutas med en fingervisning angående beskaffenheten af dessa återstoder från en preadamitisk skulptur. Ockultisterna härleda nämligen deras ursprung från Atlantidernas människoslågten och ställa dem på samma linie som kolossalstoderna på Påsköarna och i öknen Gobi. Olaus Magnus omnämner dem också och har funnit dem i myckenhet vid kusten af Bråviken i Östergötland. Swedenborg underlägger dem en symbolisk betydelse och anser dem vara konstalster af silfverålderns ras. (Jfr *Delitiæ sapientiæ*.)

*

*

*

Att döma efter hvad som företer sig i den begränsade krets hvari jag lefver, tillstädja makterna mig icke att välja mina bekantskaper och ännu mindre att rata någon, hvem det vara må. Liksom alla andra beherskas jag af sympatier och förkärlek för vissa slags naturer. För närvarande söker jag allvarligt lagda människor, åt hvilka jag kan meddela mina tankar utan att råka ut för olämpligt och sårande skämt. Försynen har skickat mig en vän, som jag högaktar på grund af denna rena atmosfär, som omger honom. Likt ett bortskämdt barn börjar jag missakta de andra, okonstlade själar utan någon lyftning, hvilka emellanåt finna nöje i grofkornigheter.

Men, i samma ögonblick som jag drar mig tillbaka, är min vän rest från staden, de andra kan jag ingenstädes träffa, och i min isolering nödgas jag förödmjuka mig till det yttersta genom att tiggasällskap af obetydliga individer, som min vanliga vänkrets icke umgås med. Men efter en mängd erfarenheter i denna riktning förnyas slutligen min gamla upptäckt att skilnaden mellan människa och människa inte är så stor som man har föreställt sig; i sjelfva verket har jag bland småfolket träffat på verkliga gentlemen, och hur många helgon och hjeltar har jag icke aningsvis urskiljt bland de föraktades skara!

Å andra sidan påstås det ju att »dåligt sällskap förderfvar goda seder»; hvar finnes då den dåliga societeten? och hvar manne den goda?

Antaget, såsom jag har gjort, att en mission ålagts mig när jag slog mig ned i en främmande stad utan att sjelf veta hvarför, hvad har jag att göra här? Predika goda seder? Mitt samvete svarar mig: genom ditt föredöme. — Men nu tar ingen mig till föredöme, och hvad skulle det båta till att jag sökte moralisera unga män, som icke syndat så mycket som jag?

För resten tyckes profeternas tidsålder vara till ända; makterna vilja icke längre veta af några prester, utan ha sjelfva återtagit regeringen öfver själarna, och man behöfver inte gå långt för att finna exempel därpå.

En af våra skalder har nyligen blifvit stämd inför rätta på grund af en diktsamling, där man funnit för sedligheten sårande ställen. Frikänd af juryn, får han dock ingen ro.

I en af dikterna har han utmanat den Evige till brottningskamp till och med om striden skulle behöfva afgöras i helvetet. Det ser ut som om utmaningen antagits och den unge mannen lik ett brutet rö blifvit tvungen att begära nåd.

En afton, då han sitter i vänners glada lag, händer det att en för de exakta vetenskaperna okänd kraft rycker cigarren från honom så att den faller till golvet.

En smula öfverraskad tar han upp cigarren igen och låtsas icke begripa någonting. Men samma puts upprepas tre gånger å rad.

Då blef den klentrogne blek som döden, och utan att säga ett ord rymde han fältet, medan vännerna sutto där häpna.

Vid hemkomsten väntades den oförvägne af en ny öfverraskning. Utan någon synlig orsak började hans bägge händer att på massörers sätt gnida eller rättare knåda hela kroppen, som genom för flitig dryckjom verkligen blifvit onödigt fetlagd. Denna ofrivilliga massage fortsattes utan uppehåll i hela fjorton dagar, men efter denna tids förlopp tycker brottaren sig fullständigt morsk igen för att uppträda på arenan. Han hyr ett hotell och inbjuder sina vänner till en Balthasarsfest, som skall räcka i tre hela dygn. Han vill nämligen visa världen, huru öfvermänniskan (Nietzsche!) kan betvinga vinets demoner. Man har druckit hela första dagen lång, och natten faller på, och med den faller kämpen. Men innan han ger tappt, taga vinets demoner denna öfverlägsna själ i besittning och ingjuta hos honom en vildsint galenskap, så att han kastar ut sina gäster genom dörrar och fönster, och sålunda lyktas festen. Hvarpå värden föres till en vårdanstalt!

Så har man förtäljt äfventyret för mig, och det gör mig ondt att ha återgifvit det utan de tårar man är skyldig olyckan.

Men den anklagade har vunnit en försvarare åt sin sak, en ung doktor som erbjuder honom sitt bistånd i kampen mot den Evige.

Är det förmätet att sammanställa dessa bägge fakta? doktorn pläderar till förmån för hädaren, och doktorn bryter ena benet af

sig. Var det slumpen som skrämde hans häst så att den föll i sken och välte omkull vagnen? Jag bara frågar. Och huru kom det till att doktorn efter att ha varit sängliggande i flere månader kom ut igen »med höftsenan brusten»; att hans förut klara och fasta blick har fått ett vildt och besynnerligt uttryck, likt det hos en människa som ej mer är sig sjelf mäktig?

Behöfver jag svara på det? Om man faller in med ett ja, skall jag fortsätta berättelsen ända till slutet. — Denne doktor, en bra karl, insigtsfull och ärlig, kom en dag mot slutet af sommaren och anförtrodde mig, att han plågades af sömnlöshet, och att en sällsam kittling väckte honom om natten och ej gaf honom någon ro förrän han steg upp. Om han envisades att ligga kvar, inställde sig hjertklappning.

— Nåå? slöt han och afbidade mitt svar med en alltför tydlig oro.

— Det var alldeles likadant med mig! genmälde jag.

— Och hur har ni fått bot?

Var det feghet, eller lydde jag en röst i mitt inre när jag svarade:

— Jag tog sulfonal.

Hans ansigte fick ett uttryck af missräkning, men jag kunde intet göra åt saken.

IV.

Mirakler.

Efter tre månaders mycket sträng vinter göra de första vårtecknen sig märkbara. De stelnade människosinnena tina upp, och de utsådda fröen under snön börja gro. Det har händt så mycket, och i stället för att skjuta ifrån sig de oförnekliga fakta såsom beroende på slump och tillfälligt sammanträffande, iakttagert man dem, samlar och drar sina reflexioner. Till en början gjorde man så för att få skratta åt sin egen vidskepelse, senare slocknar löjet, och man vet icke mera hvad man skall tro. Det sker under, och det alla dagar, men man gör icke underverk efter behag. En dag vid middagstimmen går jag öfver torget, som för ögonblicket är renröjdt. Sedan länge lidande af agorafobi, fruktar jag för tomrum, och det är med en illa dold ängslan som jag går öfver öppna platser. Denna gång, då jag är trött af arbete och ytterligt nervös, gör anblicken af

det ödsliga torget ett mycket plågsamt intryck på mig, så att jag erfar ett begär att kunna »göra mig osynlig» för att undandraga mig nyfikna ögon; jag sänker hufvudet, fäster blicken på stenläggningen och känner det som om jag rullade ihop mig i mig sjelf, tillslöte de yttre sinnena och afskure beröringen med ytterverlden, upphörde att förnimma inflytelsen af den omgifvande miljön. Och utan att veta af det har jag kommit öfver torget.

I nästa ögonblick ropas jag an i en gränd af två kända röster bakom mig. Jag stannar.

— Hvilken väg kom du?

— Öfver torget!

— Inte! Hur skulle det gått till? Vi postade ju här för att möta dig och äta middag tillsammans!

— Jag försäkrar er...

— I så fall har du gjort dig osynlig?

— Ingenting är omöjligt!

— För dig, åtminstone. Och man berättar de mest otroliga saker, som skulle händt med dig.

— Jag misstänkte något sådant, eftersom man har sett mig vid Donau när jag var i Paris.

Det var verkligen förhållandet, men vid denna tid trodde jag att det fanns visioner utan grundval af verklighet.

Och jag framkastade yttrandet mera som ett lustigt hugskott.

Samma dag intog jag min aftonvard ensam i källarens mindre matsal. En man, som jag icke kände, trädde in, synbarligen för att söka någon. Han lägger icke märke till mig, ehuru han tittar efter vid alla bord; och öfvertygad om att han var ensam inne börjar han svärja och tala högt för sig sjelf. För att påpeka närvaron af en gäst knackar jag med gaffeln mot ett glas. Främlingen gör genast en rörelse och synes öfverraskad öfver att se någon därinne, han tvärstynar och får brådt att ge sig af.

Från denna stund börjar jag grubbla öfver spörsmålet om dematerialisation, som ockultisterna erkänna. Och bevisen följa slag i slag.

En vecka efteråt väckes min uppmärksamhet af en ny besynnerlig händelse. Det var en onsdag, då källarsalen är fullproppad med landtfolk till följd af veckomarknaden. För att undvika trängsel och obehag har min vanliga bordskamrat sagt till om ett enskildt rum, och som han kommit tidigare än jag, väntar han mig i vestibulen och ber mig stiga på. Men för att vinna tid kommo vi öfverens om att anlita det allmänna smörgåsbordet i salen. Motvilligt marscherar jag in dit bakom min vän, emedan jag skyr de beskänkta bönderna och deras förolämpningar. Emellertid kommo vi midt igenom hopen fram till smörgåsbordet, hvarest endast en, för resten mycket fredlig, individ befann sig.

Sedan vi där tagit litet till lifs, hvarunder jag ej utbytt ett

ord med min vän, drogo vi oss tillbaka till vårt rum, jag bakom honom. Vid dörren visar min vän sig mycket förvånad öfver att se mig.

— Hvad nu då? Hvar kommer du ifrån?

— Jo, från smörgåsbordet, naturligtvis.

— Och jag som inte såg dig där och inte kunde tro annat än att du blef kvar här!

— Såg du mig inte? Vi ha ju korsat händerna öfver assietterna . . . kan jag då göra mig osynlig?

— Lustigt är det i alla fall!

När jag gräfver i mitt minne, uppdagar jag nu hemliga fonder, hittills utan värde för en tviflare, hvars sinne blifvit sterilt under sysslande med de exakta vetenskaperna. Sålunda kommer jag ihåg morgonen till min första bröllopsdag. Det var en vintersöndag, egendomligt stilla och kusligt högtidlig för mig, som beredde mig att lemna det orena ungarlslifvet och slå mig ned vid den äkten-skapliga härden tillsammans med den kvinna jag älskade. Jag kände lust att intaga min frukost, den sista under mitt ungarlslif, alldeles ensam, och för detta ändamål gick jag ned i ett underjordiskt kafé vid en oansenlig gränd. Det var ett källarerum, upplyst med gas. När jag beställt kaffebrukost, märker jag mig vara utsatt för blickar från ett sällskap karlar, som synbarligen suttit bänkade kring buteljerna sedan kvällen förut, spöklikt bleka som de voro, ohyfsade,

vårdslöst klädda, hesa och otäcka, efter en i utsväfningar tillbragt natt. Bland sällskapet igenkände jag två ungdomsvänner, som förfallit, så att de nu egde hvarken hus eller hem och ingen sysselsättning, notoriska odågor, som kanske till och med snuddade vid brottet.

Det var inte högfärd som ingaf mig afsmak för att återknyta bekantskapen; det var fruktan för ett återfall i smutsen, motvilja för att finna mig försatt i mitt förflutna — ty jag hade genomgått ett liknande stadium. Till slut, när den jämförelsevis nyktraste af dem, vald till ambassadör, steg upp för att närma sig mitt bord, greps jag af fasa; fast besluten att förneka min identitet, om så behöfdes, mäter jag med ögonen min angripare, och utan att jag vet hur det kom till stannar han ett litet stycke från mitt bord, och med ett fånigt ansigtsuttryck, som jag aldrig kan glömma, ber han om ursäkt och drar sig tillbaka till sin plats. Han skulle säkerligen velat svärja på att det var jag, och likafullt kände han inte igen mig.

Då börjar man dryfta mitt alibi:

— Det är han, alldeles säkert!

— Nej så ta mig fan det det är!

Jag rymmer fältet, uppfylld af skam öfver mig sjelf, af medömkan för olycksfoglarna, men i djupet af mitt hjärta lycklig att ha kommit ifrån en sådan ruskig tillvaro. Kommit ifrån?!

Bortsedt från sakens moraliska sida, kvarstår det underbara,

att man kan förvända sin fysionomi så att man blir oigenkänlig för en gammal bekant, som man möter året om och nickar åt på gatan.

* *

*

För fem år sedan i Berlin hade en ung flicka af god familj tagit löfte af mig att göra henne sällskap en afton på teatern. Förslaget misshagade mig, därför att jag ville undvika att kompromettera den unga damen och dessutom långa teateraftnar trötta mig. Som det emellertid icke var möjligt att slippa undan, begaf jag mig till mötesplatsen på en trottoar, som vi kommit öfverens om. Jag får dock tillstå, att jag gick de hundra stegen fram och åter på andra sidan af gatan, hvilken emellertid var ganska smal, och jag gick där en halftimme utan att se på någon och besluten att mankera mötet. Strecket lyckades, och jag listade mig därifrån.

Dagen därpå var det jag som affärdade ett bref med förebråelser. Fröken svarade förvånad och bedyrade att hon hade gått och väntat, och saken förblef oförklarad.

* *

*

Förr i tiden brukade jag gå ut på jagt ensam, utan att medföra hund och ofta utan bössa. Jag vandrade på måfå, det var i Danmark, och som jag stannar i en skogsröjning, dyker en räf upp helt nära

mig. Han ser mig i ansigtet, vid klart solsken, på tjugu stegs afstand. Jag står orörlig och räfven fortsätter att genomsnoka marken, på jagt efter råttor. Jag böjer mig ned för att ta upp en sten. Då är det hans tur att göra sig osynlig, ty i ett nu är han försvunnen utan att försvinna så att jag såg det. Då jag undersökte marken, fanns där icke ett spår till kryphål och icke en buske för att dölja honom. Han hade försvunnit utan att ta benen till hjälp!

Här och där på de sankt ängsmarkerna vid Donaus strand bygga hägrar ofta bo, och hägrarna äro ytterligt skygga foglar. Det oaktadt hände det ofta att jag kunde öfverraska dem utan att dölja mig. Och så länge jag höll mig orörlig kunde jag stå och se på dem. Det inträffade till och med att de flögo öfver mitt hufvud. Ingen ville tro mig, när jag berättade detta, aldra minst jägarna, och jag slöt deraf att saken var en smula öfvernaturlig.

När jag till slut förtäljde dessa äfventyr för min vän teosofen i L., erinrade denne sig en händelse, som han aldrig kunde finna nyckeln till. En arbetare, som han kände, besöker honom och påstår sig ha träffat på ett antikt konstföremål, som funnes till salu någonstans, samt ber om ett förskott af fem kronor. Sedan karlen fått beloppet, var han som försvunnen och stod icke att anträffa under tre hela månader.

En söndagsafton gick teosofen med sin hustru på en bakgata, då han får syn på karlen ett stycke framför sig å samma trottoar.

— Där knep jag ändå den slarven!

Teosofen lemnar sin hustrus arm och påskyndar sina steg, då plötsligt den andre är försvunnen, afdunstad. Det fanns icke någon port, intet fönster, ingen källarglugg att slinka in i och gömma sig. Och efter vanan trodde teosofen sig vara offer för en hallucination, eftersom det icke fanns en levande själ på gatan, så att möjligheten af ett misstag på person var utesluten.

Detta är det nakna faktum. Att begära en förklaring på det oförklarliga är en motsägelse. Om man erkänner förmågan hos ett levande väsen att få de synliga ljusstrålarna till att avvika från deras riktning, d. v. s. att förändra refraktionens amplitud, kan man månne i denna hop af ord finna en lösning på problemet, hvars hufvudpunkt döljer sig i ett hvarför och ett huru?

Åsterstår endast att det var ett underverk! Låt gå för undret då, tills bättre besked vinnes, och medan vi vänta så låtom oss insamla fakta och icke försöka vederlägga dem!

V.

Min klenrogne väns vedermödor.

Stort bryderi erfar jag, när jag skall till att framställa min väns äfventyr, men jag har i förväg bedt honom om förlåtelse, och han känner huru oegennyttiga mina syften äro. För öfrigt, enär han sjelf berättat sina ledsamheter för hvem som önskat höra om dem, utan att deponera dem under insegel såsom en hemlighet, eger jag endast att spela den oveldige krönikeskrifvaren, och om man ser snedt på mig för det, så är det jag som blir lidande på saken.

Min vän är ateist och materialist, men tycker bra om det lif, som han föraktar, och är rädd för döden, som han icke känner.

Han är tokig i kvinnor, och såsom friskytt tar han sitt villebråd både på förbjudna jagtmarker och på allmänningar.

I början af vår bekantskap, när han erbjöd mig en tillflykt i sin våning, behandlade han mig med broderlig vänskap samt omhul-

dade mig som en sjuk och följaktligen med det grannliga medlidandet hos en själsfrisk fritänkare, som förstår sig på sinnessjukdomarna och det öfverseende de fordra.

Men nu kan också en fritänkare ha sina mörka stunder af sorgsenhet, som han ej vet någon orsak till, och en afton, ganska sent, då skymningen utbredt sig i rummen och de tända lamporna ej förslogo till att lysa upp vråarna, där skuggorna drefvo sitt spel, anförtrodde mig min vän, till svar på mina utgjutelser af tacksamhet, att förbindelsen stannade å hans sida. Han hade nämligen helt nyss upplefvat en sorg, då hans bästa vän hade borttryckts af döden. Sedan dess förföljdes han af oroliga drömmar, hvori städse hans aflidne vän var inblandad.

— Äfven du?

— Äfven? — Men du förstår väl att jag talar om drömmar, sådana som man drömmer om natten . . .

— Ja visst!

— Sömlöshet, maran och sådant . . . Du känner hur det är att ridas utaf maran, som ju beror på en affektion åt bröstet, förorsakad af störd digestion i följd af excesser . . . Har du aldrig haft maran?

— Jo då! Man äter kräftor på kvällen, och se'n är det färdigt! Har du försökt med sulfonal?

— Ja 'vars! Men att lita på läkarna . . . du vet nog sjelf kanske ..

— Gå på du bara, jag känner dem i grund . . . Men låt oss tala mera om din kamrat som har dött. Uppenbarar han sig således på ett oroande sätt, jag menar i drömmen?

— Det är inte han som spökar för mig, det behöfver jag väl inte säga dig. Det är hans lik, och jag är ledsen att säga att han dog under upprörande omständigheter. Tänk dig, en ung talangfull karl, som hade gjort en lofvande debut i literaturen, att han skall dö i en sjukdom, som är mycket litet känd, tuberculosus miliaris, hvarigenom hans kropp undergår en upplösning så att det inte återstår af den annat än en hirssäck.

— Och nu spökar hans lik för dig?

— Du vill inte fatta hvad jag menar; låt oss då lemna saken! — — —

* * *

*

Med vacklande helsa och ett lynne lika nyckfullt som Aprilvädret, tyckes min vän lida af långt skriden nervositet, och när jag flyttar från honom i Februari, vill han aldrig gå ensam hem till sig efter solnedgången.

Då drabbar honom en motgång af väsentligen ekonomisk art; det talas om att väcka rättegång, och vi frukta att han skall taga lifvet af sig, att döma efter vissa yttranden som han tid efter annan låtit falla.

Nyförlofvad som han är, motser han framtiden med ganska dystra utsigter. Men i stället för att reagera mot vedervärdigheterna företar han en rekreationsresa för att dölja bekymren, och efter sin återkomst samlar han kamraterna och ställer till kalaser. Midt under festandet kommer hans fysik i oordning, han ordineras att lägga sig till sängs och kan icke stanna där till följd af en diarré, som varar i två hela dygn.

Underrättad därom först på andra dagen, beger jag mig dit. En liklukt uppfyller huset; den sjuke har blifvit svart i ansigtet, så att man knappt känner igen honom. Han ligger utsträckt på sängen och vaktas af en vän och en sjuksköterska, hvilkas händer han icke släpper ett ögonblick. Han är uppskrämd, försvagad som han blifvit af de ihållande plågorna.

Längre fram då han var frisk igen, berättade han mig att han hade haft en vision af fem djeflar i skepnad af röda apor med svarta ögon, hvilka sutto uppkrupna på sängkanten och rörde svansen af och an.

När han fullt återvunnit sina krafter och lyckats ordna penningtransaktionerna, berättar han sin dröm för hvem som vill höra på, och man hade mycket roligt åt den!

Tid efter annan uttrycker han sin förvåning öfver att ödet, som hittills gynnat honom, nu börjar förfölja honom så att ingenting vill lyckas och allt vänder sig på tvären.

Midt under dessa betraktelser med mellanstick af gladt lif får den olycklige, som tycks ha råkat i ogunst hos makterna, en ny stöt så att det känns. En köpman, som hör till hans kotteri, har gått och dränkt sig, efterlemnande skulder, hvarigenom min vän, som stod i borgen för honom å en ansenlig summa, blef satt i bryderi.

Ledsamheterna börja nu, och det med besked. Den dödes kropp spökar i min väns kök, och denne vidtalar en ung doktor att tillbringa nätterna i hans våning för att skrämma bort vålnaden. Men de osynliga ha icke försyn för någonting, och en natt vaknar min vän för att skåda hela rummet uppfyllt af råttor. Fullt öfvertygad om deras verklighet, tar han en käpp och slår efter dem tills de försvinna.

Det var ett anfall af yrsel, men ett på tu man hand, ty på morgonen berättar kamraten, som låg i rummet bredvid, att han hade hört råttor pipa i rummet där den andre sof.

Hur skall man förklara en hallucination, som den ena har förnummit genom synsinnet och den andra med hörseln?

När man emellertid vid full dager och solsken berättar detta äfventyr, vändes det i löje. Hvarpå min vän tar sig före att i detalj utlägga den syn han haft af köpmannen, som begått sjelfmord, och beledsagar sin framställning med utsökt cyniska anmärkningar.

— Kan ni tänka er, att han var alldeles svart, och de hvita maskarna myllrade fram ur skrofvvet . . .

Såsom ögonvittne kan jag intyga, att i samma ögonblick som han uttalat dessa ord bleknade han, steg upp från bordet och pekade med en åtbörd af vämjelse på någonting som låg på hans tallrik. Det var en hvit mask, som kröp utefter en sardin!

*

*

*

Följande dag nödgas min vän afbryta sin aftonmåltid därför att han hittar hvita maskar omkring en bit kyckling.

Han förmår då ej äta något, fastän han är stormhungrig, och blir rädd, men blott för ett ögonblick.

— Hvad vill det säga, det här? Hvad vill det säga?

— Man skall icke tala illa om de döde. Ty de hämnas.

— De döda? Men de äro ju döda!

— Just därför äro de mera lefvande än de lefvande.

Min vän hade verkligen fått för vana att öppet omtala svagheterna hos den aflidne, som trots allt hade varit honom en god vän.

Några dagar senare, när vi sutto till bords på en veranda utåt restaurantens trädgård, utbrister en af bordsgästerna:

— Se, råttan, en så stor baddare till råtta!

Ingen har sett den, och man gör sig lustig öfver visionären.

— Vänta litet bara, så ska' ni få se den, hon är där under bräderna!

En minut går, och en katt kommer fram under bräderna.

— Jag tror vi snart ha fått nog af råttor! utropar min vän, ögonskenligen pinsamt berörd.

*

*

*

Efter en tids förlopp kommer en kväll någon och klappar på min dörr, sedan jag gått till sängs. Jag öppnar och finner mig ansigte mot ansigte med min vän, som ser vanställd ut och är i upphetsadt tillstånd. Han ber att få bli kvar hos mig på en soffa, därför att . . . det är en kvinna som skriker hela natten i huset där han bor.

— Är det en riktig, eller ett spöke?

— Åh, det är en kvinna som har kräftan och inte begär bättre än att få dö. — Man kan bli galen af allt det här! Och om jag inte slutar mina dagar på dårhuset, vore det underligt!

Det finns bara en mycket kort soffa, och att se den högväxte mannen utsträckt på en sådan maskin och två bredvidställda stolar, är som att skåda en galérslaf på pinbänken.

Förjagad från sin vackra våning och sin bekväma säng, beröfvad den enkla njutningen att få kläda af sig, inger han mig medlidande, och jag erbjuder honom min säng som ett vedermäle af min tacksamhet. Men han säger nej därtill. Lampan får lof att vara tänd,

han vill det, och skenet faller rakt i ansigtet på den olycklige. Han är rädd för mörkret, och jag lofvar att sitta uppe som nattvakt.

— Det lider inget tvifvel! Det är en sjuk kvinna, men märkvärdigt är det i alla fall!

Så ligger han och mumlar innan sömnen förbarmar sig öfver honom!

* * *

*

Under hela två veckor måste han söka hvila om natten på andras soffor.

— Det är ju helvetet sjelft! utropar han.

— Just min tanke! ger jag till svar.

Och en annan gång, när »hvita frun» hade visat sig på natten, ponerar han sjelf möjligheten af att det kunde vara ett straff. Trogen min roll inskränker jag mig till en skeptisk tystnad. Jag vill nu förbigå händelserna med flickan som skrek, mellankomsten af polisagenten, hvilken igenkändes vara gammal medbrottsling i ett beryktadt mål; jag dröjer ej heller vid smörhandlarens och hans dotters uppträdande, utan tager itu med berättelsen om madonnan och den vision man på telepatisk väg hade af en person i det ögonblick han dog. Den är helt kort.

Vid en utflykt i det gröna befinner min vän sig i ett litet sällskap, som är samladt vid stranden af en sjö. I ett utbrott af godt lynne och glömsk af de ångestfulla stunder, han haft att utstå, framkastar han följande hugskott:

— Här borde man min själ sätta i scen en uppenbarelse af den Heliga jungfrun! Det skulle vara en bra affär att grunda en plats för pilgrimsfärder.

I samma stund bleknade han, och till sina följeslagares stora förvåning utropade han nästan i extas:

— Nu dog han!

— Hvem?

— Löjtnant X. Jag såg honom ligga i dödskamp, rummet, de närvarande där inne, allt!

Man fick roligt!

Men vid återkomsten till staden mötes man af underrättelsen om löjtnant X:s frånfälle. Och döden har inträffat plötsligt klockan precis half åtta, samma stund som visionären fick budskap därom.

Spefoglarna öfverväldigades af intrycket, så att de ofrivilligt fälde tårar, icke af sorg, eftersom den döde var dem ganska likgiltig, men af sinnesrörelse inför underverket.

Tidningarna göra väsen af händelsen, de hederliga bland dem förneka icke faktum, de ohederliga låta förstå att vittnena äro bedragare. Följden blef en gensaga af min vän kättaren, som erkänner

sakförhållandena, men uttyder dem såsom tillfälliga sammanträffanden på grund af slump.

*

*

*

Jag medger att en viss blygsamhet röjer sig i detta sätt att utmönstra allt ingripande af makterna i våra futtiga angelägenheter, men däri döljer sig äfven »de obotfärdiges förhinder», hvilket framgår af följande ställe hos Claude de Saint-Martin:

»Det är måhända denna oriktiga idéförbindelse (att jorden är endast en punkt i verldsaltet) som kan ha ledt människan till denna ännu oriktigare föreställning, på grund af hvilken hon låtsas icke anse sig sjelf vara värdig sin Skapares blickar; hon har trott sig lyssna endast till ödmjukhetens maningar då hon vägrar att vidgå, det sjelfva denna jord och allt hvad universum innehåller blefvo till endast för hennes skull; hon har låtsats frukta att alltför mycket lyssna till sitt högmod då hon hängaf sig åt denna tanke. Men hon har icke fruktat den håglöshet och feghet, som oundvikligen alstras af denna låtsade blygsamhet; och om människan nu för tiden undviker att anse sig böra vara universums konung, är orsaken den att hon icke har mod att arbeta för att förvärfva sig *de rättmätiga anspråken* därpå, att pligterna därvidlag förefalla henne alltför mödosamma och att hon fruktar icke så mycket att afstå från sin ställning och alla sina rättigheter som att gripa sig an med att återställa dem i deras gällande kraft.»

Mellan de två blindskären högmodet och den falska ödmjukheten, hvem kan väl finna den kanot som för till hamnen?

Emellertid har jag förvärfvat en fullständig kännedom om min väns alla svagheter, så att jag kan förutsäga hans nattliga eller dagliga vedermödor genom att endast lägga märke till hans uppförande, hvilket gör mig böjd för den slutsats att alla sjukdomar som träffa honom härröra från moralen. Men moral är ett ord, som numera blifvit förklenadt och lyst i bann, och jag är icke rätte mannen att uttala det.

Vid ett enda tillfälle, då den olycklige var alltför djupt betryckt, yttrade jag till honom af medlidande och för att sticka upp en vägs skylt.

— Om du hade läst Swedenborg före ditt sista nattliga anfall, skulle du gått in vid Frälsningsarmén eller gett dig till sjukskötare!

— Hur så? Hvad är det den där Swedenborg säger då?

— Han säger så mycket, och det är han som har räddat mig från att bli galen. Tänk bara, att han har återskänkt mig sömnen genom en enda sats i fyra ord!

— Säg ut den, jag ber dig därom!

Modet svek mig, och det har alltid trutit hvar gång som den besatte har bedt mig meddela denna lösen.

Här nedan skrifver jag de fyra ord som gått upp emot läkarnas alla ordinationer:

»Gör icke mera detta!»

Det står en hvar fritt att efter bästa samvete uttyda det lilla ordet *detta*.

Jag undertecknad förklarar härmed att jag har återvunnit helsa och lugn sömn genom att följa ofvanskrifna recept.

Författaren.

Det är en bekännelse! Det är icke någon förmaning!

VI.

Hvarjehanda.

Ingen har blifvit så pröfvad af ödet som den doktor, hvilken jag omtalat i första kapitlet under vedernamnet chefen för den revolterande ungdomsflocken, han som efter otaliga omkastningar blifvit nykterist med nära nog religiösa hugskott. Han erkänner sig vara bankrutt på allt i lifvet, tror på ingenting och misstror människorna, blottad som han är på de sinnen som sätta oss i stånd att njuta och lida, likgiltig för allting. Ty han började sin bana som entusiast för individens frihet, för folkets och kvinnans frigörelse, och han har sett konsekvenserna däraf, som bragt hans illusioner fullständigt på fall. Han som i synnerhet var eld och lågor för att förverkliga idealet af den fria kvinnan, har sett sin fästmö, som han sjelf högaktade, sluta såsom literär mätress åt hvar man, ett slags prostituerad bohème-kvinna.

Han är nu trettio år. Under årslång vistelse i utlandet har han genomgått en enslings alla lidanden: fattigdom, hunger och köld, luggslitna kläder, de ledsamheter som en skuldsatt man har att utstå. Han har sofvit om nätterna i skogar och öppna parker af brist på fast bostad; han har lifnärt sig med stärkelse och gelatin, afsedda att begagnas vid det laboratorium, där han var anställd.

Men i hungerns släptåg följer bristande motståndskraft mot alkohol, och ehuru ej alkoholist, dukade han under för verkningarna af det ringa mått starka drycker han var i tillfälle att skaffa sig.

Lemnad vind för våg af sina släktingar, blef han förhjelpt att inackordera sig på en kuranstalt för nervsjukdomar, tack vare en man, som han var så godt som obekant med, och som tillhörde swedenborgska sekten. (!)

Efter några månaders vård blef han botad och återvände till universitetet i Sverige, dock framgent dömd till afhållsamhet.

Det var han som lånade mig Swedenborgs Arcana Coelestia och längre fram Apocalypsis revelata, arbeten, som han sjelf icke kände, men som funnos i hans mors boksamling; hon var nämligen swedenborgska. (!)

Det är något till öfverraskande för mig, som vid fyllda fyrtio-åtta år aldrig har träffat på några arbeten af Swedenborg, för hvilken man inom de bildade klasserna i Sverige visar öppet förakt, att han

nu dyker upp öfverallt: i Paris, vid Donau, i Sverige, och det under loppet af endast ett halft år.

Min vän med de krossade illusionerna håller sig emellertid indifferent, i trots af de streck ödet upprepade gånger spelar honom. Han kan icke böja sig och anser det ovärdigt en man att knäfalla inför okända makter, som en vacker dag skulle kunna avslöja sig i egenskap af frestare, hvilkas frestelser äro endast pröfningar, som man måste stå emot till det yttersta.

Jag döljer icke för honom mina nya religiösa åsigter, dock utan att vilja inverka på honom.

— Ser du, religionen är något som man skall tillämpa på sig sjelf, den är icke någonting att predika!

Ofta lyssnar han till mina ord med skenbar uppmärksamhet, och ofta småler han. På två veckor syns han ej till, som om han blifvit förargad, men återkommer sedan och ser ut som han rufvade på en tanke.

I syfte att komma honom till hjälp framkastar jag på höft ett ord med frågetecken efter:

— Det händer visst någonting?

— Jag vet inte; men det är verkligen alltför orimligt för att kunna gå riktigt till.

— Hvad är det då?

— Jo, hvar enda morgon som jag kommer in i laboratoriet äro

mina saker bragta i oordning — du kan ej tro hur där ser ut! — och bordet nersöladt. Och det fastän jag på det mest omsorgsfulla sätt söker hålla snyggt där.

— Någon illasinnad?

— Omöjligt; för jag är den siste som lemnar salen, och den skyldige skulle genast bli upptäckt.

— Då är det?

— Ja, hvem!

— De osynliga!

— Inte för att jag vill påstå det, men nu på sista tiden tycks det som om någon öfvervakade mig och förstode att läsa mina hemligaste tankar. Och i samma stund som jag har på något sätt skenat öfver skacklorna, kniper man mig på bar gerning.

— Har du någonsin förr varit utsatt för händelser af ovanlig beskaffenhet?

— Inte jag, men min mor och syster, som äro swedenborgare.

— Jo, vänta, jag också, en gång i Berlin för precis två år sedan.

— Berätta!

— Det var så att jag en afton nära Unter den Linden gick in i en bekvämlighetskur och fick då se vid min sida en barhufvad man med obestämd och besynnerlig uppsyn; han hade en knöl bak i nacken, och till min stora förvåning jodlade han som tyrolarna. Det kväljande intrycket af denna individ med sin likbjudarfysionomi hängde omedvetet

kvar hos mig, och för att skaka af mig det utsträckte jag min promenad utom staden och befann mig slutligen på landsbygden. Trött och hungrig, gick jag in på ett värdshus, där jag vid disken sade till om en frankfurterkorf och en sejdel öl.

— En frankfurterkorf och en sejdel öl — upprepar någon vid min sida, och då jag vänder mig om, får jag syn på mannen med nackknölen. Alldeles förbryllad, och oförmögen att säga hvad anledningen därtill var, gick jag min väg utan att vänta på det jag hade beställt. Jag har aldrig tänkt närmare på denna betydelselösa händelse, men jag eger kvar ett så lefvande intryck däraf, och den återkommer för mitt minne just nu. —

När han slutat, betäckte han ögonen med begge händerna, liksom ville han utplåna bilden genom att gnida ögongloben, som ännu höll fast skepnadens porträttbild.

* * *

*

På detta ställe, medan läsaren ännu minnes det ofvan berättade i detalj, vill jag inflicka ett annat äfventyr, som genom att sättas i förbindelse med det föregående måhända skall föra oss ett steg närmare den goda hamnen.

På första Maj gick jag rätt tidigt till parken för att äta middag tillsammans med en gymnasielärare. Då vi slagit oss ned vid ett bord på den stora öppna balkongen, där ingen människa fanns, erfor

jag plötsligt en känsla af obehag, och då jag vände mig om på stolen, varseblef jag en man med mycket obestämdt utseende och ett sväfvande, villrådigt uttryck i blicken.

— Hvem är den där? frågade jag min följeslagare, som var gammal Lundabo och kände hela befolkningen.

— En främling, helt säkert!

Främlingen, barhufvad och tystlåten, kom närmare, och i det han stannade midt för mig, betraktade han mig på ett så genomträngande sätt att jag kände en brännande smärta igenom bröstet.

Vi bytte om plats. Mannen följde oss utan att bryta sin tystnad. Hans blickar voro hvarken elaka eller skarpa, snarare ytterligt vemodiga, och uttryckslösa som en sömngångares. Då greps jag af en hågkomst, alltför aflägsen för att vara medveten, och ställde till min bordskamrat den frågan:

— Den där karlen liknar en af våra vänner, men hvilken?

— Ja sannerligen, det är alldeles upp i dagen vår vän Martin vid fyrtiofem års ålder.

I detta ögonblick uppdyker ur mitt inres chaos skepnaden från bekvämlighetskuren i Berlin och vännen Martin (så hette den olycklige doktorn, som hade lånat mig Swedenborgs arbeten) förföljd af denne okände.

Nu hade emellertid mannen tagit plats bredvid oss, men så att han vände ryggen till.

Hur stor blef icke min förvåning, då jag märkte en knöl i nacken på denna individ. Men för att vara riktigt på det klara med saken, frågade jag min kamrat.

— Kan du se en protuberans i bakhufvudet på den där gynnaren?

— Mycket riktigt! jag ser den tydligt. Än se'n?

Jag svarar intet, emedan det skulle ha blifvit för långt att berätta, och för öfrigt var läraren en förbittrad motståndare till ockultismen.

Emellertid får jag samma afton syn på vännen Martin midt i en flock studenter. Utan omsvep ställde jag rent ut till honom följande fråga:

— Hvar höll du till i middags mellan klockan ett och half tu?

— Hur så? Hvarför frågar du det?

Och han ser brydd ut när han säger detta.

— Svara på frågan bara!

— Jag låg och sof! Och det brukar jag inte midt på dagen; det är därför som jag är generad.

— Och du är ute och går under sömnen?

— Det ser så ut, eftersom jag här om dagen under det jag sof såg eldsvådan, som hade utbrutit i museet. Det är rena sanningen!

Efter denna bekännelse skildrade jag för honom företeelsen i parken jämförd med uppenbarelsen i Berlin.

Men han var alltför upprymd, och ehuru den där knölen i nacken kom honom till att rysa, utbrast han:

— Det slår in, han är då min dubbelgångare!

Det blef ett skratt!

*

*

*

Jag hejdar mig här ett ögonblick för att framlägga de gängse teorierna om det fenomen, som är känt under benämningen *dubbelgångare*.

Teosoferna antaga det såsom ett faktum, i det de medgifva att själen, eller astralkroppen, eger förmåga att lemna kroppen och ikläda sig en qvasi-materiell skepnad, som blir synlig för somliga under gynsamma omständigheter. Alla så kallade telepatiska företeelser förklaras därigenom. Inbillningskraftens skapelser hafva ingen realitet, men visionerna, hallucinationerna ega ett slags materialitet. Det är på samma sätt som man i optiken skiljer mellan virtuella och verkliga bilder, de senare möjliga att projicieras på en skärm eller fixeras på en tillräckligt känslig fotografisk plåt. Antagom att en frånvarande person kommer ihåg mig, i det han framkallar min personlighet för sitt minne; den framkallande lyckas endast att åstadkomma en virtuell bild af mig, och det genom en frivillig och medveten ansträngning. Antagom att en gammal tant till mig i främmande land sitter vid

pianot utan att tänka på mig, och så ser mig personligen stå där bakom instrumentet; den gamla har då *sett* en virtuell bild af mig. Och detta har faktiskt tilldragit sig, på hösten 1895. Jag minnes, att jag då genomgick en fruktansvärd kris i den franska hufvudstaden, där min åtrå att vara i skötet af min familj fick makt med mig till den grad att jag såg husets inre och för ett ögonblick glömde min omgivande miljö, i det jag hade förlorat medvetandet af hvar jag befann mig. Jag var där, bakom pianot, i hvilken skepnad det nu skedde, och det gamla fruntimrets inbillning spelade ingen roll därvid.

Som hon för öfrigt var invigd i detta slags företeelser och kände till deras räckvidd, såg hon däri ett dödsförebud och skref för att få veta om jag hade blifvit sjuk.

För att bättre belysa detta problem skall jag här inrycka en min uppsats, som förlidet år stod intagen i »Initiation» och har beröringspunkter med ofvan anförda händelse.

Själens irradiation och utsträckningsförmåga.

Iakttagelser efter naturen.

Att »vara utom sig» och att »samla sig» äro två allmänt gängse ordvändningar, som väl uttrycka själens förmåga att utsträcka sig och draga sig tillbaka igen.

Själen krymper ihop af rädsla och sväller ut af glädje, lycka eller framgång.

Stig allena in i en fullsatt jernvägsvagn. Ingen känner den andra, alla sitta tysta. Alla erfara allt efter graden af sin känslighet en ofantlig otrefnad. Där försiggår en mångfaldig korsning af olikstämmiga irradiationer, som alstrar allmän beklämning. Det är icke varmt, men man tycker man vill kvävas: sinnena, som äro till öfvermått laddade med magnetiska fluida, känna ett behof att explodera; strömmarnas intensitet, ökad af *influens* och *kondensation*, kanske till och med af *induktion*, har nått sitt maximum.

Då tar någon till ordet: urladdningen har egt rum, och neutraliseringen har inträdt när alla inlåtit sig i ett samspråk utan innehåll för att tillfredsställa ett snart sagdt fysiskt behof.

Enstöringen drar sig tillbaka i sitt hörn, sluter sitt inre öga och öra och fördjupar sig i sig sjelf för att värja sig mot en ny *influens*.

Eller ock betraktar han landskapet genom fönstret och låter sina tankar *irra omkring*, i det han *träder ut* ur den magiska kretsen af för honom likgiltiga människor, som äro instängda tillsammans med honom.

En stor skådespelares hemlighet ligger i hans medfödda egenkap att låta sin själ irradiera, utstråla, och att därigenom träda i förbindelse med publiken.

Det lyser, strålar om den andlige talaren i stora ögonblick, och hans anlete utbreder ett sken, som är synligt till och med för de icke troende.

Skådespelaren med drömmande skaplynne, som eger en djup intelligens, som studerar mycket, men icke fått förmögenheten att gå ut ur sig sjelf, skall aldrig kunna göra sig gällande på scenen. Inneslutet i sig sjelf, skall hans sinne ej kunna tränga in i åskådarnas sinnen.

Vid de stora kriserna i lifvet, när sjelfva tillvaron är hotad, ernår själen transscendentia egenskaper. Det förefaller som om fruktan för eländet drifver den marterade själen till att fly bort för att annorstädes söka ett lif som är lättare att lefva, och det är icke för intet som sjelfmordet utöfvar dragningskraft på den olyckliga genom löfte att öppna fängelsets portar.

Följande har händt mig för åtskilliga år sedan.

Jag satt en höstmorgon vid mitt skrifbord framför fönstret, som vette åt en dyster gata i en liten industristad i Mähren.

I det angränsande rummet, till hvilket dörren stod på glänt, hvilade min hustru i sjukligt tillstånd, väntande sin förstfödda.

Allt under det jag skref, drömde jag mig bort i ett landskap, som fanns på mer än tusen kilometers afstånd norrut och som jag kände väl till.

Medan det var höst, och här nere nästan vinter, befann jag

mig midt på sommaren under en grön ek, belyst af solen; den lilla trädgården, som jag sjelf hade uppbrukat i min ungdom, fanns där; rosorna, — jag kunde namnge dem, — syrénerna, jasminerna utandades förnimbart sina särskilda dofter; jag plockade bort löfmaskar från mina körsbärsträd, jag tuktade vinbärsbuskarna . . . Plötsligt hör jag ett hest skri, jag finner mig stående på golvet, en kramp vrider skruformigt om ryggraden på mig, och medvetlös faller jag ned på en stol med en outhärdlig smärta i ryggen.

Jag vaknar till medvetande och får klart för mig, att min hustru hade kommit bakifrån för att helsa god morgon och helt sakta lagt sin hand på min axel.

— Hvar är jag?

Det var min första fråga, och jag uttalade den på mitt hemlands språk, hvilket min hustru såsom utländska icke förstod.

Det intryck jag bevarade af denna händelse var det att mitt sinne hade uttänjt sig och lemnat kroppen utan att afbryta gemenskapen medelst osynliga trådar, och jag behöfde en viss, om än aldrig så liten, tid för att i någon mån erinra mig att jag dvaldes medveten och oskadd i det rum der jag nyss satt och arbetade.

Om i enlighet med de gamla förklaringsätten min själ skulle ha försjunkit i sig sjelf och stannat kvar inom kroppens gränser, skulle den kunnat med största lätthet och snabbhet åter veckla ut

sig, och jag skulle aldrig i så hög grad marterats genom denna känsla af öfverraskning under min frånvaro.

Nej, *jag var frånvarande* — det är det svenska ordet för distraherad —, och min själs återkomst försiggick på ett så plötsligt sätt att jag led däraf. Men smärtorna läto förmärka sig i ryggtrakten och alls icke i hjernhemisfererna, något som påminner mig om den öfvervägande roll man tillade plexus solaris när jag studerade till läkare i min ungdom.

Ett annat äfventyr, som hände mig för tre år sedan i Berlin, utgör för mig ett bevis på att en själens exteriorisation eller förflyttning kan ega rum under utomordentliga omständigheter.

Efter uppskakande kriser, sorger och oregelbundet lif sitter jag en natt mellan ett och half tu mellan skål och vägg hos en vinhandlare vid ett bord som alltid stod i beredskap för mitt kotteri. Man hade suttit och druckit sedan klockan sex, och jag hade hela tiden så godt som ensam fått sköta samtalen. Frågan gällde för mig att ge ett förståndigt råd åt en ung officer, som stod i begrepp att utbyta den militära banan mot konstnärens. Då han vid samma tid hade förälskat sig i en ung flicka, befann han sig i ett ytterligt öfverspändt tillstånd, och efter att under dagens lopp ha fått ett bref med förebråelser från sin far, var han rent af utom sig. Jag glömde mina egna sår, medan jag ansade om en annans, och hade ett styft arbete, hvarunder mitt sinne till följd af en reflexrörelse upp-

hettades, och genom bevisföringar och åberopanden i oändlighet ville jag uppkalla i hans hågkomst en förfluten tilldragelse, som kunde inverka på hans beslut.

Han hade glömt det ifrågavarande uppträdet, och för att underhjelpa hans minne börjar jag att skildra det för honom.

— Ni minns väl den där aftonen, i Augustiner-kneipen . . .

Och jag fortsätter med att utpeka det bord där vi hade förtärt våra varor, beskref hur skänkdissen var placerad, dörren, som man kom in igenom, möblerna, taflorna . . .

Med ens tystnade jag . . . hade halft förlorat medvetandet utan att vara afsvimnad och satt kvar på stolen. Jag var i Augustiner-kneipen och hade glömt hvem jag talade till när jag åter började på följande vis:

— Vänta! Jag är hos Augustinerna, men jag vet mycket väl att jag är på en annan plats; säg ingenting . . . jag känner inte igen Er, men jag vet att jag känner Er. Hvar är jag någonstans? — Säg ingenting, det är till den grad intressant . . .

Jag gjorde en ansträngning för att lyfta upp ögonen, — vet icke om de voro slutna, — och jag såg en dimma, en bakgrund af obestämd färgton, och uppifrån taket sänkte sig likasom en teaterridå: det var skiljeväggen, besatt med hyllor och buteljer.

— Jaså! — yttrade jag lättad som efter en skingrad smärta — jag är hos herr F. (så hette vinhandlaren).

Officerens ansigte var hopdraget af förskräckelse, och han grät.

— Hvad nu, gråter Ni? sade jag till honom.

— Det var ohyggligt, svarade han.

— Hvilket då? ...

När jag berättat denna historia för andra personer har man inväntat att det var en vanmakt eller ett rus, två ord som icke säga mycket och ingenting förklara.

Först och främst beledsagas en svimning af medvetandets förlust, likaså ruset, och vidare af en muskelförlamning, hvilket icke var fallet här, eftersom jag satt kvar på min stol och medvetet resonerade öfver min partiella omedvetenhet.

Vid denna tidpunkt kände jag hvarken företeelsen eller termen: exteriorisation af sensibiliteten. *) Nu när jag känner dem, är jag viss på att själen eger förmåga att sträcka ut sig och att den under vanlig sömn utsträcker sig högeligen för att till slut, i döden, lemna kroppen och ingalunda utsläckas.

Härom dagen, när jag gick en trottoar framåt, såg jag framför mig en källarmästare utanför sin port högljudt och argt bytande ord med skärsliparen som höll till på gatan. Det kändes motbjudande för mig att afskära den linie som sammanband dessa två individer, men det kunde ej undgås, och jag försäkrar att jag erfor ett starkt obehag i det jag öfverskred mellanrummet mellan de två trätande

*) A. de Rochas: *l'Extériorisation de la sensibilité*. Paris, Chamuels förlag.

männen. Det var som att sönderslita en mellan dem spänd lina eller snarare att gå öfver en gata, som man besprutar med vatten från begge hållen.

Det *band* som finnes mellan vänner, mellan fränder och i högsta grad mellan makar, är ett verkligt band, och af en gripande verklighet.

Vi börja älska en kvinna i det vi hos henne nedlägga bit efter bit af vår själ. Vi fördubbla vår personlighet, och den älskade, som förr var likgiltig, neutral, begynner ikläda sig vårt andra jag, och hon blir vår dubbelgångare. Om det faller henne in att gå bort med vår själ, är smärtan däraf kanske den häftigaste som finnes, endast jämförlig med moderns, som har mist sitt barn. Ett tomrum uppkommer, och ve den man som icke förfogar öfver styrka att åter börja sin itudelning och finna ett annat käril att fylla.

Kärleken är en akt, hvarigenom hanen befruktar sig sjelf, emedan det är mannen som älskar, och det är en ljuf illusion att han älskas af sin hustru, hans andra jag, en skapelse af honom sjelf.

Mellan makar yppar sig ofta det osynliga bandet på ett medium-artadt sätt, och man kan kalla på hvarandra fjärran ifrån, läsa hvarandras tankar, utöfva ömsesidig suggestion när man vill. Man känner ej längre behof att tala till hvarandra; man gläder sig åt den älskade varelsens blotta närvaro, man värmer sig vid hennes själs strålning, och när man är på skilda orter, tänjer bandet ut sig: saknaden,

trånsjukan växer med afståndet samt kan medföra bandets bristning, och därmed döden.

Sedan flera år tillbaka har jag gjort anteckningar om alla mina drömmar, och jag har kommit till en öfvertygelse: att menniskan lefver ett dubbelt lif, att inbillningarna, grillerna, drömmarna ega ett slags verklighet. Så att vi äro allesamman andliga somnambuler och begå i drömmen handlingar, som genom sin vexlande beskaffenhet förfölja oss under vaket tillstånd med känsla af tillfredsställelse eller ondt samvete, fruktan för följderna. Och af skäl, som jag förbehåller mig rätten att en annan gång utlägga, tycker jag att den så kallade förföljelsemanien ofta har en god grundval i samvetskval efter dåliga gerningar, som man begått i »sömnen», och hvaraf töckniga hågkomster spöka hos oss. Och skaldens fantasier, som inskränkta själar förakta så, äro verkligheter.

Och döden? frågen I.

Åt den modige, som ej sätter alltför stort pris på lifvet, skulle jag förr velat anbefalla följande experiment, hvilket jag har upprepade gånger gjort, icke utan besvärliga, men i alla händelser icke svårbotliga följder.

Sedan dörrar, fönster och kakelugnsluckor stängts, ställer jag en öppnad flaska med cyankalium på nattduksbordet och lägger mig på sängen.

Luftens kolsyra frigör inom kort blåsyran, och de kända fysio-

logiska företelserna gifva sig till känna. En lindrig hopsnörning af strupen och en obeskrifbar smak, som jag skulle vilja af analogi kalla »blå», förlamning af biceps, smärtor i magen.

Blåsyrans dödliga verkan är alltjämt ett mysterium. Olika auktoriteter angifva olika verkningsätt hos detta gift. En säger: hjernförlamning; en annan: hjertförlamning; en tredje: kväfning såsom sekundär verkan af att förlängda mörken angripes, o. s. v.

Som emellertid effekten kan visa sig ögonblickligen innan en absorption har egt rum, bör verkningsättet snarare betraktas såsom . . . psykiskt, om man tar hänsyn till blåsyrans bruk i medicinen såsom lugnande medel i *så kallade* nervösa sjukdomar.

Allt hvad jag skulle vilja säga om det själstillstånd, som nu yppar sig, är följande:

Det är icke ett långsamt utslocknande, det är snarare en upplösning, hvori det angenäma öfverväger de obetydliga smärtorna.

Det inre sinnet vinner i klarhet, tvärtemot förhållandet vid sömnens annalkande, viljan har makten, och jag kan afbryta experimentet genom att sätta proppen i flaskan och slå upp fönstret, inandas klor eller ammoniak.

Icke för att jag håller mycket på det, men ifall fakirernas temporära dödstillstånd kan styrkas med bevis, skulle experimentet utan fara kunna fortsättas. Och i händelse af olycksfall, finge man försöka de olika tillvägagångssätten för att återkalla till lifvet en kväfd. Faki-

rerna applicera varma omslag på hjernhalfkloten; kineserna värma maggropen och framkalla nysningar. I sin ypperliga bok *Le Positif et le Négatif* (Paris, Lemerres förlag, 1890) berättar Vial efter Trouseau och Pidoux:

»Carrero kväfde och dränkte år 1825 ett stort antal djur, som han sedan återkallade till lif till och med långt efter deras död*), genom att helt enkelt sticka nålar i hjertat på dem.» (Akupunktur.)

I mitt arbete »Inferno» har jag berättat om min olycksbroder den tysk-amerikanske målaren, hvars dubbelgångare misstänktes vara den tysk-amerikanske helbregdagöraren Francis Schlatter. Nu är ögonblicket kommet, då jag nödgas kompromettera min vän i det enda syftet att bidra till efterforskandet af sanna förhållandet.

Min vän hette H.; sak samma om det var hans verkliga namn eller han tagit sig det.

Återkommen till Paris i Augusti månad 1897, bläddrade jag en dag i *Revue spirite* för år 1859. Jag påträffade där en uppsats med öfverskriften Min vän H.

*) A. E. Badaire citerar i *la Joie de mourir* (Paris, Chamuels förlag, 1894) flere ryktbara dödsfall, såsom den berömde Richets, 1892, och Hallers, vid hvilka ögonblicket för dödens inträde visade sig vara omöjligt att bestämma.

Chisac, en läkare i Montpellier, fördubblar sig inför döden, betraktar sig som en annan, ställer diagnosen, känner sig på pulsen och gifver order. Hvarpå han sluter ögonen »för att icke mer öppna dem».

Under samma rubrik hade en herr H. Lugner i Journal des Débats' följetong den 26 November 1858 offentliggjort en historia, hvilken han framställer som faktisk och säger sig sjelf varit personligen vittne till, då han, som han yttrar, var förenad i vänskapsband med hjälten i detta äfventyr. Hjelten däri var en ung man om tjugufem år med otadliga seder och orygglig hjertegodhet.

H. kunde icke förblifva vaken så snart solen gått ned. En oöfvervinnelig mattighet smög sig på honom och han sjönk efter hand i en dvala, som ingenting kunde afstyra.

Korteligen sagdt lefde H. en dubbel tillvaro sålunda att han om natten var verksam i Melbourne såsom illdådare under namnet William Parker, hvilken ock i sinom tid vardt afrättad. Samtidigt därmed blef H. funnen död i sin säng i Tyskland.

Vare sig sann eller endast ett foster af inbillningen, intresserar denna historia mig därför att namnet H. är inblandadt däri och omständigheterna sammanfalla på ett uppenbart sätt.

Den nutida literaturen har redan tagit fasta på dubbelgångarefenomenet i den ryktbara romanen Trilby samt i en pjes af Paul Lindau. Det vore roligt att veta om författarna arbetat efter naturen eller icke.

Vi återvända nu emellertid till vår vän Martin.

Efter en lång vinter nalkades våren med felslagna förhoppningar. Den arma doktorn, som förlitade sig på sina öfverordnades

löfte att kalla honom till docent, fick en svår stöt då utnämningen uppsköts. Han måste vänta till hösten, ehuru han egde vetenskapliga meriter i fullt mått. Det var en skam, som bragte honom till förtviflan, och under förbannelser öfver sin otur störtade han sig i utsväfningar utan att dock bryta sitt nykterhetslöfte.

Nog sagdt, han är ungtkarl, och en afton söker han en flicka som söker en gosse. Och han lemnar henne. Slinkan var okänd för honom och bodde i ett tvetydigt kvarter i utkanten af staden. Saken var alls ej invecklad, och han väntade sig inga följder däraf.

Men nästa kväll i mörkningen sitter han i sitt föräldrahem sysselsatt med sina arbeten, då ett stoj utifrån väcker hans uppmärksamhet.

Han öppnar fönstret och varsnar nere i sin trädgård ett tjog pojkar mellan femton och aderton år. Då det icke fanns någonting att stjäla, kan han icke förklara närvaron af en hop folk på denna plats och vid en så olämplig timme. Slynglarna stå och trampa där nere utan synlig anledning. Han tror sig utsatt för ett bländverk, men då ropar hans mor på honom. Nerkommen ombedes han af modern att gå ut och ta reda på intränglingarnas afsigter.

När han trädt ut på gården, får han se en ung kvinna uppställd mot väggen likt en spalier. Han går närmare för att utreda sammanhanget, som tycks luta åt det stygga hållet. Kommen midtför kvinnan, känner han igen flickan från gårdagen, och ursinnig, då han tror sig vara offer för prejeriförsök, ropar han:

— Hvad har Ni här att göra? Gå er väg!

Utan att säga ett ord drar flickan sig mot porten, och utan att på något sätt visa att hon känner igen den som talat till henne. Hon hade tydligen icke kommit för att chikanera honom.

Men i samma stund och i närvaro af hans mor rusa de tjugu gatpojkar fram från bakre delen af gården, omringa doktorn och flickan och peka finger åt de två olyckliga, öfverhopa dem med grofva tillmälen och låta förstå att de hade öfverraskat dem i en viss situation.

Doktorn, tillintetgjord af blygsel öfver att se sig skandaliserad i sin mors närvaro, bedyrar för henne att han är oskyldig, fastän han tyckes gripen på bar gerning.

Hvilken pinsam scen för en son!

När han berättade mig detta äfventyr, hvilket förekom mig som en elak dröm, osannolik i sin orättvisa grymhet, såg den stackars doktorn ömkelig ut.

— Det är ju fan sjelf, eller hur! Tänka sig att jag var oskyldig till en sak, som för resten inte angår någon, och så bli offentligen afrättad på detta vis!

— Ja, händelsen synes mig mörk. Det är ju otroligt! Tjugu pojkar som komma in på en gård, en liderlig kvinna som inte kan vara mån om hedern och icke söker hämnas! Hvad innebär det? En lexa! Det är tydligt att makterna blifva strängare i fråga

om sedligheten. Och märk, så moderna de ha blifvit. Inga drömmar, inga syner, eftersom folk icke fäster sig vid sådant. Nej, i stället hela iscensättningar af fulländad realism, saker utbredda till åskådande, och där man inte kommer långt med resonnemang.

— Du tror således att det var en skrapa. Men för tusan, när jag säger dig att jag var utan skuld, riktigt oskyldig.

— Oskyldig i går ja, men inte dagen förut!

— Nå, hur som helst, så inte var det någon komplott, eftersom flickan ju inte kände igen mig. En satanisk slump . . .

— Ja, men en slump, hvars trådar voro flätade af en mästarehand!

*

*

*

För att skaffa sig någon förströelse företog vännen Martin en rundresa till Norrland och Norge, och han väntade sig däraf en riktig känsla af frihet och mycket nöje.

Efter några veckor mötte jag vännen Martin på en gata i Lund.

— Har du haft en skön resa?

— En satans resa! Nu vet jag inte hvad man skall tro. Det finns helt visst någon som utmanar mig, och striden är ojämn. Hör bara: Jag kom till Stockholm för att roa mig vid den stora utställningen, och fast jag där i staden har hundratals med vänner, träffade jag inte en enda. Alla lågo på landet! Ensam! — Jag bor i mitt

rum en dag och blir se'n utkörd af en annan, som min bror af miss-tag hade gifvit ett äldre löfte. Oturen gör mig så dumslö, att jag inte går och ser på utställningen, och när jag — ensam! — drifver omkring på gatorna, får jag tag i en flicka. Ögonblickligen faller en tung hand ner på min axel, och en farbror, mycket allvarligt anlagd, som jag inte har sett två gånger i mitt lif, och som jag sist af alla hade velat möta, bjuder mig att vara tillsammans hela aftonen med honom — och hans hustru!

Allting, som jag äcklar mig åt, måste jag svälja! Det är förgjort! — Vidare, tusen kilometer — ensam! — i en jernvägs-vagn genom ett dödande ledsamt landskap.

Vid Åreskutan, hufvudsakliga målet för min exkursion, fanns det bara ett enda hotell, och i det hotellet hade alla mina antipatier stämt möte. De frikyrkliges chef vallade hjorden, och man sjöng psalmer morgon, middag och kväll. Det var så man kunde bli ursinnig, men det gick helt naturligt till. Det var bara en sak som fortfarande tycks mig något underbar — hm! ockult! Nämligen att man i det där stillsamma och städade hotellet spikade på varulådor om natten!

— Ofvanför ditt hufvud?

— Ja, ofvanför! Och förvånande var det att detta spikande förföljde mig i Norge. När jag begärde förklaring af hotellvärden, påstod han sig icke ha hört någonting.

— Det är ju alldeles som med mig!

— Ja, det är som med dig! Men hvad som hände mig i Kristiania öfvergår allt hvad mina värsta fiender skulle ha kunnat hitta på. Jag känner mycket folk i Kristiania; de funnos kvar i staden och jag kunde ändå inte träffa en enda! Ensam, fortfarande ensam!

När jag så sitter ensam i Grand hôtels café, tilltalas jag af en ung man vid ett bord intill. Lycklig öfver att finna ett tillfälle att höra min egen röst, svarar jag, mot min vana i dylika fall. Som han föreföll väluppfostrad och resonabel, inbjöd jag honom till slut att göra mig sällskap, och vi tillbringa aftonen tillsammans. Jag får medge att efter några timmar ingaf den unge mannen mig obestämda misstankar om att han icke var den han gaf sig ut för. Han motsade sig sjelf och talade osammanhängande, och jag visste inte hvar jag skulle inregistrera honom.

Slutligen, inemot natten, blef en norsk vän, som jag inte hade sett på tre år, stående framför vårt bord; han helsar på mig med en knipslug min, som var helt främmande för denna allvarliga karaktär, och sneglar på min följeslagare. Hvarpå han skrattar till och slungar mig en skymf midt i ansigtet genom att låtsas tro att min kamrat var en vän, som stod i ett förhållande af onaturlig intimitet till mig. På mina protester svarar han endast med att upprepa:

— Genera er inte! genera er inte! Här är man som hemma hos sig och behöfver inte genera sig.

Hvad skulle jag säga? Hvad skulle jag göra?

Den unge mannen blef inte ond, och då utslungade den norske vännen, som nog hade fått ett glas för mycket i hufvudet, följande hugskott, kanske utan någon baktanke alls:

— För resten är det ingenting ondt i det; det är en förklädd kvinna. — Då stiger den unge mannen upp, och midt i kafét, som var proppfullt med folk, gör han en åtbörd liksom för att bevisa motsatsen.

— Det går öfver alla gränser!

— Det är vidunderligt, och det är sanning! Och ingen höjer protester mot sådant; man bara skrattar! — Men det är inte slut ännu! I samma ögonblick som jag vill bryta upp ber den okände ynglingen mig att få låna pengar. Skymfad, kokande af harm, kan jag dock inte säga nej, men då jag ej har vexelpengar går jag fram till disken, följd af främlingen. Föreställ dig scenen, då jag ger pengar åt den där misstänkta slyngeln, som ser ut att få sin betalning, och då en gammal Lundalärare, som blifvit stående bakom oss två, fixerar mig med en blick, som uttrycker visshet om de mest otäcka misstankar. Det är just skönt!

— Vet du hvad: Jag kommer att tänka på vissa af Hoffmanns sagor med afseende på hvad du nu berättat. Och när jag nyligen läste om igen Djefvulens elixir, föreföll det mig som om den tyske skaldens fantasier voro grundade på upplefda händelser.

— Snart kan man tro hvad som helst! — Men nu den moraliska sidan af saken? Är det något förnuft i att ställa mig i falsk dager inför en vän, inför en hel publik! Hvad gällde då straffet?

— Man får inte bli ond på makterna därför att de betjena sig af sådana åtgärder. Tror du att jag tog mått och steg för att dementera de falska rykten som utspredos af en tysk författare, då han beskyldde mig för onaturliga instinkter. Inte! Jag förbannade honom då, men sedan dess öfvervakar jag min sensualitet. För öfrigt har Swedenborg lärt mig, att sådana bestraffningar, som tillfogas utan urskilning, påläggas i ändamål att låta oss smaka på det martyrskap vi sjelfva ha förorsakat oskyldiga menniskor genom förtal, smädliga yttranden och bekymmerslöshet om ord, som vi ofta lätt-sinnigt uttala.

— Det kan så vara, men jag kommer att evigt vara märkt med lastens stämpel i min väns tanke, och jag skall aldrig kunna utrota denna hans åsigt.

— Det är ledsamt, men det är nu en gång så!

*

*

*

I sanning, dessa banala och i sig vedervärdiga historier skulle jag ej ha berättat, om de icke med sin orimlighet ledde tanken på

tillvaron af en realitet, som ej är reel och ej vision, utan liksom en fantasmagori, framkallad af de osynliga i ett bestämdt ändamål att varna, lära eller straffa.

Detta tillstånd, af teosoferna kalladt astralplanet, skildras sålunda af Swedenborg i Arcana, sista delen:

»Visiones och Visa.»

»Det gifves tvenne slags syner som äro utomordentliga, i hvilka jag blifvit försatt, blott för att veta huru det med dem förhåller sig och hvad som förstås med det som läses i Ordet, att de blifvit hänförda ifrån kroppen samt att de af anden blifvit bortförda till annat ställe.

1:o. Menniskan försättes i ett tillstånd som är midt emellan sömn och vakenhet; och när hon är i detta tillstånd kan hon icke veta annat än att hon är fullkomligt vaken. Det är detta tillstånd om hvilket säges att hänföras ifrån kroppen samt att man icke vet om man är i kroppen eller utanför kroppen.

2:o. Vandrande genom en stads gator och öfver fält, äfven då i samtal med andar, visste jag icke annat än att jag var så vaken och seende som vid andra tillfällen; så vandrade jag utan att afvika ifrån vägen, och emellertid var jag i en syn och såg lunder, floder, palats, hus, människor med mera; men sedan jag vandrat så några timmar, var jag plötsligt i kroppens syn, och varseblef att jag var på en annan ort, hvaröfver jag blef högeligen förvånad, och märkte

att jag varit i ett sådant tillstånd som de, om hvilka det säges att de af anden blifvit bortförda till en annan ort.»

* * *

*

Vännen Martin bor efter återkomsten från sin lustresa ensam i föräldrahemmet, emedan familjen spridt sig åt olika håll på sommarnöje. Jag vill icke påstå att han är rädd, men han vantrifs. Stundom hör han steg och andra ljud från sin frånvarande systems rum, stundom nysningar.

Här om dagen hörde han midt i natten ett gnisslande ljud snarlikt det af en lie som slipas.

— Allt som allt — slöt han — det försiggår underliga saker och ting, men i samma stund jag skulle inlåta mig i underhandlingar med makterna, vore jag förlorad.

Det var hans sista ord, och då nalkades hösten med stora steg.

VII.

Studier i Swedenborg.

Under det att allt detta tilldrog sig i det dagliga lifvet, fortsatte jag mina Swedenborgsstudier, det vill säga att hans arbeten, som äro svåra att komma öfver, föllo mig i händerna ett efter annat med ganska långa mellanrum.

I Arcana Coelestia är det helvetet för evig tid, utan hopp om ett slut därpå, blottadt på hvarje ord af tröst. Apocalypsis revelata fullföljer penitens-ordningen, med den påföljd att jag lefde under bannet ända till våren. Stundom skakar jag det af mig, intalande mig sjelf en förhoppning att profeten bedragit sig i afseende på enskildheterna och att lifvets och dödens Herre skall visa sig mera miskundsam. Men hvad som icke låter dölja sig är den iögonenfallande öfverensstämmelsen mellan Swedenborgs visioner och alla

stora eller små händelser, som inträffat med mig och mina vänner under detta förfärans år.

Dock först i Mars månad påträffar jag hos en antikvarisk bokhandlare Himmelens och Helvetets Under och sedermera Om den Äktenskapliga Kärleken. Ej förr än då blir jag befriad från den mara, som hade hemsökt mig alltifrån den första uppenbarelsen af de osynliga.

Gud är kärleken; han regerar icke öfver slafvar, och därför har han låtit de dödliga åtnjuta fri vilja. Det finnes inga ondskans makter, utan det är en det godas tjenare som fyller en tuktoandes värf. Straffen äro icke eviga, det står enhvar fritt att tålmodigt försona hvad han brutit.

De lidanden, som påläggas oss, hafva till ändamål jagets förbättring.

De operationer, som utgöra förberedelse till ett andligt lif, börja med ödeläggelse (vastatio) och bestå i hoptryckning af bröstet, andnöd, kväfningssymtom, affektioner åt hjertat, förfärliga anfall af ångest, sömnlöshet, marridt. Denna procedur, för hvilken Swedenborg var utsatt åren 1744 och 1745, skildras i Drömmarne.

Och diagnosen på detta sjukdomstillstånd motsvarar på hvarje punkt de nu gängse åkommorna, så att jag icke ryggjar tillbaka för den slutsatsen att vi befinna oss inför en ny æra, under hvilken

»andarna vakna och det är en lust att lefva». Denna angina pectoris, sömnlöshetsfallen, alla de nattliga fasorna, som injaga skrämnel i sinnena och som läkarna gerna vilja rubricera såsom epidemier, äro ingenting annat än de osynliges arbete. Eller, huru kan man vilja förklara det för en epidemisk sjukdom att friska människor systematiskt förföljas af oförutsedda besynnerliga händelser, oro och ledsamheter? En epidemi af sammanträffande omständigheter? Det är ju en orimlighet!

*

*

*

Swedenborg har blifvit min Virgilius, som ledsagar mig igenom helvetet, och jag följer honom blindt. Vål är han en fruktansvärd straffare, men förstår äfven lika väl att trösta, och han förekommer mig mindre sträng än de protestantiska »läsarna».

»En man kan hopa rikedomar, om blott han gör det på hederligt sätt och gör bruk af dem sammalunda; han kan kläda sig och bo efter sina villkor; umgås med folk af lika samhällsställning, njuta af lifvets oskyldiga fröjder, se glad och belåten ut och icke som en surmulen människa med blekt ansigte, han kan med ett ord lefva och uppträda som en rik man i denna verlden och efter sin död gå rakt in i himmelen, om blott han i sitt inre bär tro på Gud och

kärlek till honom samt betar sig gent emot sin nästa så som det är hans pligt att göra.»

»Jag har samspråkat med flere af dem, som innan de dogo hade försakat verlden och dragit sig tillbaka i ensligheten för att där lefva ett lif, egnadt åt betraktelse af de himmelska tingen, och dy-medelst bana sig en säker väg till himmelen; nästan alla hade en dyster och svårmodig uppsyn, tycktes vara förtretade öfver att icke de andra liknade dem och att de sjelfva icke blifvit belönade med en större ära och en lyckligare lott; de bo på undangömda platser och lefva där som enstöringar nästan på lika sätt som de hade lefvat i vår verld. Menniskan är skapad att lefva i samhällighet; det är i samfundet och icke i ensamheten som hon finner talrika tillfällen att utöfva kristmildhet mot nästan . . .»

»I det ensliga lefvernet ser man endast sig sjelf, man glömmar alla andra, hvaraf det kommer sig att man tänker blott på sig sjelf eller på verlden för att fly den eller sakna den, hvilket är motsatsen till kristlig kärlek.»

Hvad beträffar de så kallade eviga straffen, uppträder siaren i sista ögonblicket såsom återlösare, i det han låter oss skymta en stråle af hopp.

»De bland dem, för hvilka man kan hoppas på frälsning, utsättas på förhärjade ställen, som endast förete en bild af tröstlöshet; och man låter dem kvarblifva där till dess deras sorg öfver

att befinna sig där har bragt dem till förtviflans höjd, emedan detta tör vara enda sättet att få bugt på det onda och falska som beherskar dem. Hunna så långt, skrika de att de äro ej bättre än djur, att de äro fulla af hat och allsköns styggelse samt att de äro fördömda; man förlåter dem det såsom varande skri af förtviflan, och Gud mildrar deras sinne för att de icke må utgjuta sig i förebråelser och smädeord utöfver de gränser som faststälts. När de lidit allt som lidas kan, så att deras kropp är liksom död, bekymra de sig icke därom, och man förbereder dem till frälsningen. Jag har sett några bland dem föras bort till himmelen efter det att de pröfvats med alla de lidanden hvarom jag talat, När de släpptes in där, ådaga-lade de en så stor glädje att jag rördes däraf ända till tårar.»

Hvad katolikerna kalla conscientia scrupulosa, samvetsömhet, leder sin härkomst ifrån illvilliga andar, hvilka uppväcka samvets-
kval för ingenting och för småsaker. Det är deras glädje att så lägga börda på samvetet, och detta förhållande har ingenting att göra med syndarens förbättring.

Sammalunda gifves det osunda frestelser. Illvilliga andar framkalla i själens djup allt det onda som han har begått allt sedan barn-
domen och så att det förvränges åt det elaka hållet. Men englarna afslöja hvad som finnes af godt och sannt hos den marterade. Detta är den strid som yppar sig under namn af samvetskval.

Jag stannar här, emedan jag skulle göra min mästare orätt

genom att sönderslita hvad han har hopväft så väl och visa fram trasorna såsom profstycken.

Swedenborgs verk är omätligt omfattande, och han har svarat mig på alla mina frågor, huru pockande de än må ha varit.

Orofyllda själ, lidande hjerta, *tolle et lege!*

VIII.

Canossa.

Utmattad af de hemlighetsfulla förföljelserna har jag redan länge företagit en sorgfällig pröfning af mitt samvete, och trogen mitt nya program att gifva mig sjelf orätt gentemot nästan, finner jag mitt förflutna lif afskyvärdt och fattar afsmak för min egen personlighet. »Det är en sanning att jag satt ungdomen i harnesk mot det bestående, mot religionen, lagarna, öfverheten, sedligheten. Det är min gudlöshet som nu blifvit straffad, och jag tar tillbaka.»

Efter en paus i tankegången vänder jag därefter på spørsmålet i det jag ponerar motsatsen, och jag frågar: »de andra då, motståndarna till mina omstörtande åsigter, de fromma försvararna af sedligheten, staten, religionen, männ tro de få sofva om nätterna, och hafva makterna skänkt framgång åt deras verldsliga angelägenheter?»

När jag anställer en mönstring af samhällets pelare och deras öden, nödgas jag svara: nej!

Den tappre förkämpan för det ideala i poesien och i lifvet, en skald för de pålitliga och de goda medborgarna, han kan icke sofva om natten, emedan han träffats af stora hysterien, hvilken väcker honom med sådana anfall, som kallas clownhopp och hvalfbåge, kända vid La Salpêtrière. Till råga därpå lemnade hans skyddsande honom i sticket, så att han invecklades i brydsamheter, för några år sedan, då skalden hade inlåtit sig på affärsspekulationer, som så när hade bragt honom i utblottad belägenhet. Det är ingen glädje för mig att erinra om detta, ty det endast ökar mina bekymmer då jag ser, huru de mest upphöjda sträfvanden blott leda till bankrutt.

Och mina motståndare i afseende på religionen? Han som en gång ville få mig insatt i häkte för hädelser, han har sjelf råkat fast för falsk cession. Tro nu inte, min läsare, att jag ursäktar mina hädelser med hans brott! Jag är nu ledsen öfver att icke mer ega tron på kristendomens renande uppgift, inför ett så nedslående exempel.

Och så denna kvinna, som tog sedligheten under sina vingars skugga, de underkufvade kvinnornas vän, profetissan, som i eldade och uppriktiga föredrag predikade celibatet för de unge männen! Hvart har hon tagit vägen? Ingen vet det, men på hennes hufvud

tynger en anklagelse, som går ut på hemska ting. Uppbyggligt, eller hur?

Hvad de andra pelarna för den moraliska och religiösa ordningen beträffar, förbigår jag dem, vare sig de skjutit sig en kula för pannan eller rymt af fruktan för olycksbringande förhör.

Kort sagdt, domen tycks drabba de rättfärdiga och de vrånga utan åtskilnad, och den ena kan vara lika så god som den andra!

Hvad är det då som tilldrager sig i verlden nu för tiden?

Är det den dom, som obevekligt utsades öfver Sodom?

Måste alla förgås: finns det ingen rättfärdig? Icke en!

Må vi då vara vänner och lida samfäldt, såsom medbrottslingar och utan att förhäfva oss öfver hvarandra.

*

*

*

Jag har gjort afbön för mina klandervärda gerningar, och jag förnekar mitt förflutna. Låt mig nu säga ett ord till sjelfförsvar.

Ungdomen har i all tid varit revolterande, lättfärdig, utsväfvande; är det då jag som har uppfunnit revolten, lasten? Förut var jag den unge, den förförde, barn af min tid, lärjunge till mina läromästare, offer för förförelserna. Hvems är felet, och hvarför har man gjort mig till syndabock? Antaget att det var en lögn, och att jag icke är den som människorna påstå.

Då lägger den svarta magien sig i vågskålen!

Men det var af ovetenhet jag pröfvade på den.

Men uppresningen mot de osynliga då?

Ja väl, uppresningen! Nå, men de andra som tillbragte sitt lif på knä, under tillbedjan och sjelfförnekelse, och som alla blifvit desavouerade!

Erkännom, att ställningen är förtviflad! Och att vi alla äro öfverlemnade i verldsfurstens våld för att böjas i stoftet och förnedras, ända därhän att vi vämjas vid oss sjelfva, för att vi må känna hemlängtan till Himmelen! Sjelfförakt, fasa för sin egen personlighet, vunna genom de fåfänga ansträngningarna att bättra sig. Detta är vägen till en högre tillvaro.

Och hållen i minnet ännu en sak: vägen till Rom, kejsarvägen, ledde igenom Canossa!

IX.

Motsägelseandan.

I trots af alla de marter jag utstått, håller upprorsandan sig rak och intalar mig tvifvel på min osynlige vägledares välvilliga afsigter.

En slump (?) har satt mig i handen Trollflöjten, Schikaneders operatext. De unga tus pröfningar och frestelser ingifva mig tanken att jag har låtit dupera mig af de förledande rösterna, och då jag icke har kunnat uthärda besvärligheterna och lidandena, har jag krökt mig och dukat under.

Genast erinrar jag mig Promethevs, som alltjemt spottar på gudarna under det att gamen sargar hans lefver. Och till sist blir upprorsmannen utan att göra offentlig afbön upptagen i de olympiskes krets.

Elden är nu tänd, och genast bära de onda andarna dit bränsle.

En ockultistisk tidskrift, som kommit med posten, uppmuntrar mitt klenmodiga sinne genom att framlägga för mig omstörtningsteorier sådana som följande:

»Som man vet, betraktas i de gamla Vedaböckerna skapelsen som en enda stor offerhandling, där Gud, prest och offer, sjelf offerar sig i det att han delar sig».

(Där ha vi ju min idé, hvilken jag uttryckt i det *Mysterium*, som bifogats dramat »Mäster Olof».)

»Vidare: att alla element, som tillsammans bilda verldsaltet, icke äro annat än fallna gudomspersoner, hvilka igenom sten-, växt-, djur-, mennisko- och englariket åter uppstiga till himlarna, för att på nytt falla ned.»

Denna idé, hvilken den ryktbare Alex. von Humboldt såväl som historikern Cantù betecknar såsom sublim . . .

(Ja, den är sublim!)

»Som man vet, hade Greklands och Roms gudar varit menniskor. Jupiter sjelf, den störste af alla, var född på Kreta, där han ammades af geten Amalthea. Han stötte sin fader från tronen och vidtog alla försigtighetsmått för att icke sjelf blifva detroniserad. Vid giganternas angrepp, då de flesta af gudarna fegt lemnade honom i sticket och dolde sig i Egypten genom att antaga växtskepnader, hade han den turen att, med tillhjälp af de tappreste, blifva segrare. Men det var också nätt och jämt.»

»Hos Homerus kämpa gudarna mot människor och såras stundom. Våra galliska förfäder stredo också mot himmelen och afskötö pilar mot den när de trodde sig hotade därifrån.»

»Judarna lifvades af samma känslor som hedningarna. Om de hade sin Jehova (Gud), så hade de också Elohim (gudarna). Bibeln börjar sålunda:

»Och han som Är, hafver varit och skall blifva

Gudarna

Enheten i flertalet.»

»När Adam hade begått denna evigt välsignade synd, som, långt ifrån att vara ett fall, utgjorde ett sublimt steg mot höjden, såsom ormen hade förutsagt, sade Gud: 'Si, Adam är vorden såsom *en af oss* och vet hvad godt och ondt är.' Och han tillade genast: 'Men nu, på det att han icke skall uträcka sin hand och taga desslikes af lifsens träd, och äta, och lefva evinnerligen'. . .»

»De gamle sågo alltså i gudarne människor, som svingat sig upp till högsta makthafvare och genom en statskupp sökte bibehålla maktens besittning, i det de hindrade andra att i sin tur svinga sig upp. Däraf kom striden från människornas sida för att jaga bort inkräktarna, och dessas motstånd för att bevara åt sig den orättmätigt tillvällade makten.»

Och där ha vi damluckan öppnad.

— Tänk, vi äro gudar!

»Och gudarnas söner nedstego till jorden och äktade de dödliges döttrar, som födde barn. Och från denna blandras härstammade jättarna och alla ryktbara män, krigare, statsmän, författare, konstnärer.»

Detta var ett godt utsäde i ett uppstudsigt sinne, och jaget blåser upp sig på nytt: tänk, vi äro gudar. Men samma afton, då stämningen var hög, bildar man på värdshuset krets omkring en doktor i musik.

Min vän filosofen, hvilken jag meddelat upptäckten af vår släktskap med gudarna, ber att få höra Mozarts Don Juan, framför allt sista aktens final.

— Hvad handlar den om? frågar någon som ej är hemma i den klassiska repertoaren.

— Det är djefvulen som kommer och hemtar vällustingen!

Och afgrundskvalen, så väl skildrade af Mozart, som tör hafva känt samvetsagg af detta slag då mannen till en fru, som han hade förfört, begick sjelfmord för hans skull, upprullas i jämmerfyllda tonföljder såsom en skärande neuralgi, skrattet tystnar, gäckerierna upphöra, och när stycket är slut råder en ängslig tystnad.

— Nej, skål!

Man skålar! Men munterheten är sin kos, den olympiska stämningen har slocknat, ty natten är i annalkande, och de fasans-

fulla kromatiska tongångarna genljuda likt ofantliga vågor, som stiga och falla

la— la— la— la— la— la— la— la—
la— la— la— la— la— la— la— la—
la— la— la— la— la— la— la— la—
la— la— la— la— —

och slunga upp i luften människovrakat för att i nästa ögonblick dränka det.

*

*

*

Under det att gudarnas afkomlingar göra fåfänga ansträngningar för att antaga ett mot deras höga börd svarande skick, har natten fallit på och restauranten stänges. Man måste bryta upp och gå en hvar till sin ensliga bädd. När man gick förbi domkyrkan, som var insvept i nattens skuggor, frambröt en blixtnad och kastade ett hvitt sken på fasaden, där helgon och fördömde knäböja inför lammets tron.

— Hvad var det? Ty inte var det åskan!

Man ryste till och stannade.

Det var ögonblicksfotografen, som arbetade i sin butik vid magnesiumblixtnad.

Man blir förargad åt sin räddhåga, och jag för min del kan icke undertrycka ett minne af teaterblixterna vid Don Juans bortförande.

När jag trädde in i mitt rum, fick en på en gång isande och upphettande ängslan makt med mig. Och när jag tagit af mig öfverrocken, hör jag hur garderobsdörren öppnas af sig sjelf.

— Är någon där?

Intet svar! Modet sviker mig, och ett ögonblick känner jag lust att gå ut igen och tillbringa natten på de smutsiga och mörka gatorna. Men tröttheten och förtviflan tynga ned mig, och jag väljer hellre att dö i en skön säng.

Under afklädningen motser jag en svår natt, och väl i säng tar jag en bok för att förströ sinnet.

Då faller min tandborste från lavoaren ned på golvet! Utan synlig orsak. Vidare och omedelbart därefter lyfter sig locket på min hink och faller ned igen med en smäll. Och detta inför ögonen på mig; utan att någon skakning kunde ha egt rum, så fullkomligt stilla som natten var.

Verldsaltet har icke mer några hemligheter för jättar och snillen, och ändå kommer förnuftet till korta inför ett lock som trotsar tyngdlagarna.

Och fruktan för det okända kommer en man att darra, hvilken trodde sig ha löst sfinxens gåta!

Jag var rädd, förfärligt rädd, men jag ville icke lemna valplatsen, utan fortfor att läsa. Då faller en gnista eller ett litet irrbloss som en snöflinga ned från taket och slocknar ofvanför min bok.

Och jag blef icke tokig, läsare!

Sömnen, den heliga sömnen, tar form af ett bakhåll, där mördare dölja sig. Jag vågar icke mera sofva och har ej styrka kvar att hålla mig vaken. Det är ju helvetet! När jag låter slummedvalan smyga sig öfver mig, träffar mig en galvanisk stöt likt ett åskslag utan att dock döda mig.

Slunga dina pilar, stolta gallier, mot himmelen, himmelen hvilar aldrig!

* *
*
*
*

Som allt motstånd är fåfängt, sträcker jag vapnen, likväl efter återfall i uppstudsigheten. Under denna sista ojämna strid händer det ofta att jag ser irrbloss till och med på ljusa dagen, men jag tillskrifver företeelsen en ögonsjukdom.

Då får jag af Swedenborg en upplysning om betydelsen af dessa fladderlägor, som jag aldrig sedermera har sett.

»Andra andar försöka intala mig motsatsen mot hvad läroandarne sagt mig. Dessa *motsägelseandar* hade på jorden varit menniskor, förvista ur samhället på grund af sin brottslighet. Man känner deras

annalkande på en *fladdrande låga*, som tycks sänka sig framför ens ansigte; de taga plats åt ryggen på människan, hvarifrån de låta sig förnimmas åt lemmarna till. De predika att man icke skall sätta tro till hvad läroandarne hafva sagt i öfverensstämmelse med englarne, och att man icke skall lämpa sin vandel efter den undervisning man åtnjutit af dem, utan lefva i allsköns sjelfsväld och frihet, efter eget behag; vanligen infinna de sig när de andra försvunnit; människorna känna hvad de gå för och bry sig föga om dem, men lära sig dock därigenom hvad det goda och det onda är, ty man förvärfvar kännedom om det godas beskaffenhet genom dess motsats.»

X.

Utdrag ur min dagbok, 1897.

Den 7 Februari.

Ftt slagregn af stenar mot fönstren i min nya bostad hela första natten. Dagen därpå upplyser man mig om att det varit isskärfvor.

Den 12.

Ryckt ur sängen efter att ha hört en kvinnoröst. Den hel. Chrysostomus, kvinnohataren, låter mig förstå:

»Hvad är kvinnan? jo, fienden till vänskap, det oundvikliga straffet, det nödvändiga onda, den naturliga frestelsen, den åtrådda olyckan, källan till outsineliga tårar, skapelsens dåliga mästerstycke i bländhvit utstyrsel.»

»Då redan den första kvinnan ingick fördrag med djefvulen, hvarför skulle ej hennes döttrar göra likaså? Danad som hon blef af ett krokigt refben, har hela hennes sinnesriktning blifvit sned och vind, böjd till det onda!» Bra sagdt, sankt Chrysostomus, guldmun!

Den 28.

Bofinken kvittrar, hafvets blåa strimma i fjärran lockar och drager mig, men så snart jag tar åt kappsäcken, anfalles jag af de osynliga. I sjelfva verket är flykten afskuren för mig; jag är internerad här.

För att förströ sinnet vill jag börja skriva på boken Inferno; men det tillstädjes mig icke. Så fort jag fattar pennan är minnet likasom utsläckt och jag kommer icke mer ihåg någonting, eller ock ter allt sig som händelser utan spår af betydelse.

Den 2 April.

En tysk skriftställare ber att få veta min mening om furst Bismarck för en tidskrifts räkning, där kanslern underställes allmän omröstning.

»Jag måste beundra en man, som har förstått att lura sin samtid så som Bismarck. Hans verk lär vara Tysklands enhet, och ändock har han delat det stora riket i två, med en kejsare i Berlin och en i Wien.»

På aftonen sprider sig en doft af jasminblommor i mitt rum, en ljuflig frid bemäktigar sig mitt sinne, och jag sofver lugnt den natten. (Swedenborg säger att närvaron af en god ande, en engel, röjer sig genom balsamisk doft. Teosoferna påstå detsamma, men öfversätta engel med mahatma).

Den 5.

Man berättar mig, att ett stort skulpturverk af Ebbe, föreställande en korsfäst kvinna, blifvit sönderslaget under transporten till Stockholmsutställningen. Ett motstycke: min vän H:s tafla med den korsfästa kvinnan, som togs i beslag för skuld och upphängdes på en gård ofvanför soplåren. (Se Inferno.)

Den 10.

Läste hvarjehanda. Chateaubriands Mémoires d'outre-tombe. Las Cases' dagbok från S:t Helena. Hvem var Napoleon? Af hvem var han en reinkarnation?

Född i Ajaccio, en grekisk koloni, som leder sitt namn från Ajax. I:o Ajax, Telamons son, besegrades af Odyssevs, och blifven vansinnig af harm, nedgjorde han grekernas boskapshjordar, troende sig sprida död bland fienderna. En dag då en af Trojas skyddsgudar hade insvept båda härarna i ett moln för att gynna trojanernas flykt, ropade han: Höge gud, återskänk oss dagsljuset och kämpa mot oss.

2:o Ajax, son af Oileus, led skeppsbrott på hemfärden från Trojas belägring, räddade sig upp på en klippa, där han trotsigt utfor mot gudarna, och blef till straff sänkt i hafvets djup. Ajax trotsande gudarna har blifvit ett ordstäf. Napoleon kom till verlden oförmodadt på en matta, som var prydd med taflor ur Iliaden.

Paolo a Porta sade en dag till den unge Napoleon: Det finns ingenting af nya tiden hos dig; du är en man från Plutark.

Rousseau hade före Napoleons födelse sysselsatt sig med Korsika, hvars innebyggare önskade att få honom till lagstiftare. »Det finns ännu i Europa ett land, där det är möjligt att lagstifta: det är ön Korsika. . . . Jag har en förkänsla af att en gång *denna lilla ö skall slå Europa med förvåning.*

Nordille Bonaparte hade år 1266 satt sin ära i pant för Konradin af Schwaben, som Karl af Anjou lät afrätta.

Grenen Franchini Bonaparte bar i sitt sköldemärke tre gyllene liljor, liksom Bourbonerna.

Napoleon var slägt med Orsini. Orsini var namn på den mördare, som gjorde attentat mot Napolen III:s lif. På tre öar hade Napoleon sina tunga dagar: Korsika, Elba och S:t Helena. I en geografi, som han hopskref i sin ungdom, omnämner han den sista med de två orden: »liten ö!» (Alltför liten, dess värre!) Under kriget mot engelsmännen sände han en kryssare till farvattnen kring S:t Helena utan tydlig anledning.

Napoleons död lemnar rikt stoff åt en ockultists inbillningskraft.

»Det var ett förskräckligt väder, regnet föll oafbrutet, och blåsten hotade att sopa bort allting. Pilträdet, under hvilket Napoleon plögade hemta frisk luft, hade bräckts; våra trädplanteringar voro uppryckta med rötterna, kringströdda, ett enda gummiträd höll ännu stånd, då en hvirfvelvind grep det, lyfte upp det och lade det i smutsen. . . . Intet af det som kejsaren höll af fick öfverlefva honom.»

Den sjuke kunde ej fördraga ljuset; man måste vårda honom i ett mörkt rum. Han hoppade ur sängen för att gå ut i trädgården, redan döende.

»Spasmodiska ryckningar ofvanför nafveln och i buken, djupa suckar, klagoskri, konvulsiviska rörelser, som göra slut på dödskampen i en högljudd och smärtfylld snyftning.»

Noverrez, som blifvit sjuk, föll i yrsel: »Han inbillar sig att kejsaren är hotad och ropar på hjälp.»

Sedan Napoleon gifvit upp andan, breder sig ett fridfullt leende kring läpparna, och liket bibehåller ännu efter nitton år i griften detta uttryck af ro. När man år 1840 öppnade grafven, var kroppen fullständigt bevarad. Fotsålorna voro hvita. (Hvita *plantæ pedis* betyda enligt Swedenborg: dina synder äro förlättna.)

Väl bevarade voro händerna (den venstra dock icke hvit), mjuka och bibehållande sin vackra form. Hela kroppen matthvit:

»som såge man den genom en tät tyll». I öfverkäken funnos blott tre tänder. (Märkligt sammanträffande: hertigen af Enghien hade endast tre tänder kvar när han blifvit fusiljerad. Och i parentes tillagdt: hertigen af Enghien kom till verlden efter 48 timmars födslovända. Han var *svartblå* och utan tecken till lif. Lindad i en spritdränkt bindel, hölls han för nära ett påtändt ljus och fattar eld. Då först börjar han lefva!)

Napoleon i kistan var klädd i sin gröna uniform. (Trollkarlar kännetecknas af sina grönfärgade kläder.)

Chateaubriand skrifer: Napoleons kaptensfullmakt är under-tecknad af Ludvig XVI den 30 Augusti 1792, och konungen afsade sig kronan den 10 Augusti.

»Förklara detta den som kan. Hvilken beskyddare främjade denne korsikans förehafvanden? Denne beskyddare var evighetens Herre.»

Den 18. Påskdagen.

På en eldbrand i kakelugnen såg jag bokstäfverna I. N. R. I. (Jesus Nasaræus Rex Judæorum).

Den 2 Maj.

Jag såg nymånen och blef glad däraf.

Den 3.

Följaktligen börjar jag skriva Inferno. Man berättar mig att en mycket känd tidningsman plötsligt blifvit attackerad med nattliga anfall af det nu gängse slaget. Och ockultisterna sätta detta i samband med en hänsynslös dödsruna öfver en förtjent man, som nyligen aflidit.

Vid läsningen af Wagners Rheingold upptäcker jag en stor skald och begriper hvarför jag icke har begripit det stora hos denne musiker, hvars musik ensam är ackompanjemang till hans textord. För öfrigt är Rheingold skriven för min räkning.

Wellgunde.

Weisst du denn nicht,
Wem nur allein
Das Gold zu schmieden vergönnt?

Woglinde.

Nur wer der Minne
Macht versagt.
Nur wer der Liebe
Lust verjagt,
Nur der erzielt sich den Zauber,
Zum Reif zu zwingen das Gold.

Wellgunde.

Wohl sicher sind wir
Und sorgenfrei:
Denn was nur lebt will lieben,
Meiden will keiner die Minne.

Woglinde.

Am wenigsten er,
Der lüsterne Alp:

— — — — —

Alberich (*die Hand nach dem Gold ausstreckend.*)

Das Gold entreiss' ich dem Riff,
Schmiede den rächenden Ring:
Denn hör' es die Fluth —
So verfluch' ich die Liebe!

Den 12.

Med dof resignation har jag druckit cikoriakaffe under fem månader utan att beklaga mig. Jag ville se om det fanns en gräns för en ohederlig kvinnas tilltagsenhet (hon som kokar mitt morgonkaffe). Hela fem månader har jag lidit, nu vill jag njuta gudadrycken med den berusande doften. För detta ändamål köper jag ett skål-

pund af den dyraste kaffesorten. Det var vid middagstiden. — På aftonen läser jag i Sar Peladan, L'Androgyne, sid. 107: »Han erinrar sig följande anekdot af en gammal missionär. Vid slutet af en missionsfärd, under en begynnelsepredikan af stor vigt drabbades jag af oförmåga, så snart jag uttalat orden »mina bröder», ingen tanke i min hjärna, icke ett ord på mina läppar.»

»Heliga Jungfru — bad jag inom mig — jag har bibehållit endast en svaghet, min kopp kaffe, jag offerar den åt dig; och strax återkom min själsspänstighet, jag öfverträffade mig sjelf och gjorde mycket godt åt många själar.»

Hvilken roll såsom hemfridsstörare har icke kaffet spelat i min familj! Jag skäms att tänka därpå, så mycket mera som ett lyckligt resultat icke beror på god vilja och skicklighet, utan på oberäkneliga omständigheter.

I morgon alltså den största njutning eller den största smärta!

Den 13.

Städerskan har kokat det uslaste kaffe man kan tänka sig.

Jag hembär det som offer åt makterna, och från den dagen dricker jag chokolad, utan att knorra!

Den 26.

Utflykt till bokskogen. Många hundra ungdomar ha samlats

där. De sjunga visor från den tid jag var ung, för en trettio år sedan; de leka min ungdoms lekar och dansa dess danser.

Sorgsenhet får makt med mig, och i ett slag upprullar sig mitt förflutna lif för själens ögon, jag kan mäta den genomlupna banan och blir likasom förblindad. Ja, det lider mot slutet; jag är gammal, och stigen går utför mot grafven. Jag kan icke hålla tillbaka mina tårar — jag är gammal.

Den 1 Juni.

En ung läkare, af vek natur och ömtålig till själсанläggningen, så att han tyckes lida redan af att vara till, sällskapar på aftonen med mig. Äfven han är ansatt af samvetsskrupler; han ångrar det förflutna, som ej står att bättra på, låt vara att det icke är sämre än alla andras. Han utlägger för mig mysteriet med Kristus.

— Man kan icke göra om det som en gång är gjordt, man kan icke omintetgöra en enda dålig gerning; däraf kommer ens förtviflan. Då är det som Kristus uppenbarar sig: Han ensam förmår utplåna den skuld, som icke kan betalas, åvägabringa undret och aflyfta samvetets och sjelfförebåelsernas börda. Credo quia absurdum, och jag är räddad.

— Men det kan icke jag; och jag föredrager att betala mina skulder sjelf genom lidanden. Det ges stunder, då jag åtrår en grym död, på bålet, att brännas lefvande, erfara skadeglädjen af att göra

illa åt min egen kropp, detta fängelse åt en själ, som sträfvar mot höjderna. Och himmelriket är för mig att befrias från materiella behof; att återse fiender för att förlåta dem och trycka deras händer. Inga fiender mer! Intet groll! Det är mitt himmelrike! — Vet du hvad som gör lifvet uthärdligt för mig? Jo, att jag emellanåt inbillar mig att det är endast en halfverklighet, en elak dröm, som tillfogats oss såsom straff; och att man i dödsögonblicket vaknar upp till den verkliga verkligheten, i det man kommer till medvetande om att det var blott en dröm; allt det onda, som man har gjort, allenast en dröm. Sålunda utplånas samvetsaggen i och med handlingen, som icke har blifvit begången! Det är återlösning, frälsning!

Den 25.

Inferno är nu färdigskrifven. En Marie nyckelpiga har satt sig på min hand. Jag afvaktar ett järtecken för den resa jag förbereder. Nyckelpigan flyger upp och tar kosan åt söder! Söderut alltså.

Från och med detta ögonblick ordnar jag för min afresa till Paris. Men det förefaller mig tvifvelaktigt huruvida makternas samtycke skall beviljas mig. Ett rof för inre strider, låter jag Juli månad förflyta, och med inträdet af Augusti väntar jag ett tecken för att bestämma mig. Stundom faller det mig in att mitt ödes styresmän icke äro öfverens sins emellan och att jag är föremål för en utdragen diskussion. Någon drifver på mig, och en annan håller mig tillbaka.

Slutligen på morgonen den 24 Augusti stiger jag ur sängen, drar upp fönstergardinen och får syn på en kråka, som sitter uppflygen på skorstenen till ett mycket högt hus. Hon bär sig åt alldeles som tuppen på tornet till kyrkan Notre-Dame-des Champs (se Inferno), låtsas flyga sin väg, flaxande med vingarna och vänd mot söder.

Jag öppnar fönstret. Då lyfter fogeln, gör en lof, flyger rakt emot mig och försvinner.

Jag antager järtecknet och packar mina saker.

XI.

9 Paris.

Annu en gång — är det männe den sista? — stiger jag af vid Nordbanans station. Jag frågar icke nu: hvad har jag här att göra, eftersom jag känner mig hemma i Europas hufvudstad. Inom mig har småningom mognat ett beslut, icke fullt klart, det tillstår jag, att söka en tillflykt i benediktinerklostret vid Solesmes.

Men först går jag och helsar på de gamla ställena med deras smärtsamma och ändock så kära minnen. Sålunda återser jag Luxemburg-Trädgården, hotell Orfila, Montparnasse-kyrkogården och Jardin des Plantes. Vid rue Censier stannar jag ett ögonblick för att kasta en förstulen blick in i trädgårdstäppan till mitt hotell vid rue de la Clef. Stor är min sinnesrörelse vid anblicken af paviljongen med mitt rum, där jag undgick döden den där förfärliga natten, då jag brottades med den Osynlige utan att veta det. Man kan tänka sig

mina känslor, när jag styr mina steg till Jardin des Plantes och iakttagger spåren efter det skydrag, som förhärjade just min allé, utanför björnarna och bisonoxarna.

På återvägen längs gatan Saint-Jacques upptäcker jag spiritisternas bokhandel och köper Andarnes bok af Allan Kardec, dittills okänd för mig.

Jag tager och läser. Det är ju Swedenborg och framförallt Blavatsky, och när jag öfverallt återfinner min egen »casus», kan jag ej dölja för mig, att jag är spiritist. Jag spiritist! Kunde jag väl ha trott, att jag skulle sluta som en sådan, när jag gjorde mig lustig öfver min forne chef vid kongl. biblioteket i Stockholm för det att han var anhängare af spiritismen! Man vet aldrig, hvar man till slut hamnar!

* *
*

Under fortsättningen af studierna i Allan Kardec märker jag ett gradvis skeende återuppträdande af de oroande symtomen från förr. Bullrandet ofvanför mitt hufvud börjar, jag anfäktas af beklämning, och en rädsla för allting yppar sig. Men jag låter ej bekomma mig och fortsätter att läsa de spiritistiska tidskrifterna, under det jag noga öfvervakar mina tankar och gerningar.

Då blir jag efter ganska oförtydbara varningar en natt precis vid tuslaget väckt af en hjertaffektion.

Jag har förstått vinken: Det är förbjudet att rota i makernas hemligheter. Jag slungar de otillåtna böckerna, och genast återkommer friden, ett tillräckligt bevis för mig på att den högre viljan blifvit åtlydd. Påföljande söndag går jag i Notre-Dame och bevisar vespern. Gripnen af ceremonien, ehuru jag icke förstår ett ord däraf, smälter jag i tårar och går därifrån med den öfvertygelsen, att det är här, hos moderkyrkan, som den frälsande hamnen finnes.

Dock nej, det var icke så! Ty dagen därefter läser jag i La Presse att abboten i Solesmes-klostret nyss blifvit afsatt för sedlighetsbrott.

Är jag då alltjämt en lekboll, ett åtlöje för de osynlige! utropade jag, slagen af en så välriktad stöt. Hvarefter jag tiger och undertrycker den otillbörliga kritiken, fast besluten att afvakta!

Nästa bok, som händelsevis faller i min hand, låter mig skymta min styresmans afsigter. Det är Den helige Antonii Frestelse af Flaubert. »Alla dem, som marteras af åtrån efter Gud, har jag uppslukat», säger sfinxen.

Denna bok gör mig sjuk, och jag blir rädd när jag däri igenkänner de tankar jag utsläppt i mitt förutnämnda Mysteriespel: insättandet af den onde i den gode Gudens rättigheter. Och jag kastar den efter genomläsningen ifrån mig som en frestelse af Djefvulen, hvilken har författat den. »Antonius gör korstecknet och försjunkar

åter i bön.» Så slutar författaren sin bok, och jag följer hans exempel.

Därefter och i rättan stund får jag En Route af Huysmans. Hvarför har icke denna bekännelse af en ockultist förr kommit mig i handom! Jo, emedan det var nödvändigt att två analoga öden utvecklade sig parallelt för att det ena skulle kunna styrkas medelst det andra.

En nyfiken, som utmanar sfinxen och uppslukas af denne, för att hans själ må blifva frälst vid korssets fot. Nå, nu må gerna för mig en katolik gå in vid Trappisterna och bikta sig för presten, men för min del tör det kunna göra till fyllest att *mea culpa* skriftligen bekänts *coram populo*. För öfrigt kunna de åtta veckor, som jag tillbragt i Paris, medan jag skrifvit föreliggande bok, gå upp mot inträdet i ett kloster och mer ändå, emedan jag har lefvat fullständigt som en eremit.

En liten kammare, ej större än en klostercell, med gallerfönster uppe under taket, har tjenat mig till bostad. Genom gallret i fönsterluften, som vetter åt en djup gård, kan jag se en smula af himmelen samt en grå vägg med en murgröna, som klättrar upp mot ljuset.

Ensamheten, som är förskräcklig i och för sig, blir ännu dystrare på restauranten bland en stojande skara folk två gånger om dagen. Lägg därtill kylan, ett ständigt drag tvärsigenom rummet, hvaraf jag

har fått en frätande neuralgi; farhågor för att endera dagen stå utan resurser, räkningen som alltjämt växer. Ville tro att det förslår!

Och så samvetsaggen! Förr i tiden, när jag ansåg mig sjelf oansvarig, var det endast hågkomsten af begångna dumheter som pinade mig. Nu är det sjelfva det onda, mina dåliga gerningar, som utgöra mitt gissel. Och till råga på allt ter sig min gångna lefnad för mig endast såsom en väfnad af förbrytelser, en härfva af gudlösheter, elakheter, missgrepp, grofheter i ord och handling. Hela scener ur mitt förflutna upprulla sig för åskådningen. Jag ser mig i den ena och den andra situationen, och alltid är det en osmaklig. Jag förundrar mig öfver att någon har kunnat hålla af mig. Jag anklagar mig för allt möjligt; icke en nedrighet, icke en motbjudande handling, som ej står betecknad med svartkrita på den hvita skiffern. Jag fylles af fasa för mig sjelf och skulle vilja dö.

Det gifves ögonblick då blygselrodnad jagar blodet upp på mina kinder, ända ut i örsnibbarna. Sjelfviskheten, otacksamheten, grollet, afunden, högmodet, alla dödssynderna utföra sin spökdans inför mitt vaknade samvete.

Och medan mitt sinne marterar sig, försämras mitt helsotillstånd, krafterna nedsättas, och i och med kroppens förtvinande börjar själen få förutkänning af sin frigörelse ur smutsen.

Jag läser för närvarande Töpffers »Le Presbytère» och Dickens' julberättelser, och de skänka mig en ousäglig inre ro och glädje.

Jag återvänder till min bästa ungdomstids idealer och tager ånyo i besittning de kapitaler jag förlorat i livvets spel. Tron kommer tillbaka, tilliten till människornas naturliga godhet, tron på oskulden, oegenyttan, dygden!

Dygden! det ordet har försvunnit ur de moderna språken, har blifvit utdömdt såsom alltigenom lögnaktigt!

(I detta ögonblick får jag af tidningarna se, att mitt skådespel Herr Bengts hustru blifvit uppfördt i Köpenhamn. I denna pjese segra kärleken och dygden, alldeles som i Gillets hemlighet, Skådespelet har icke fallit i smaken, lika litet nu som vid första uppförandet år 1882. Hvarför? Därför att man tycker det är förlegadt prat, den där historien med dygden!)

* *
*

Jag har nyss läst om igen Maupassants »Horla». Det är ju finalen ur Don Juan, icke sannt? Någon kommer, osynlig, in i soffrummet midt på natten. Han dricker vatten och mjölk och slutar med att suga blod ur den stackars Don Juan, som tvingas att, jagad till döds, bära hand på sig sjelf.

Detta är något verkligen upplefvadt: jag känner igen mig däri, och jag nekar icke till att sinnesrubbing är för handen, men jag ser någon bakom.

* *
*

Min helse försämras alltmera, emedan det är sprickor i väggarna, så att rök och kolos intränga i mitt rum. När jag i dag gick på gatan, rörde sig stenläggningen under fötterna likt ett fartygsdäck i långa slingringar. Endast med märkbar svårighet kan jag gå uppför höjden till Luxembourgträdgården; matlusten blir allt ringare, och jag äter endast för att stilla smärtorna i magen.

En företeelse, som ofta upprepas efter min ankomst till Paris, har gifvit mig åtskilligt att tänka på. Innanför min rock, på venstra sidan, just där hjertat sitter, höres nämligen en regelbunden knäppning, erinrande om det tick-tack-ljud, som i väggar frambringas af den skalbagge, hvilken i Sverige kallas »timmermannen», men äfven »dödsuret»; det anses förebåda någons död. Jag trodde först att det var mitt fickur, men det höll ej streck, eftersom knäppandet fortfor efter det jag lagt undan klockan. Icke heller är det resårerna i mina hängslen eller fodret i västen. Jag godkänner uttydningen med dödsuret, därför att den behagar mig mest.

Härom natten hade jag en dröm, som på nytt väckte min längtan efter att få dö, i det att den återgaf mig hoppet om en bättre tillvaro, där ingen fara funnes för ett återfall i lifvets kval.

Då jag hade stigit alltför långt fram på ett utsprång, som begränsades af ett bråddjup höljdt i mörker, föll jag med hufvudet före i en afgrund. Men jag föll eget nog uppåt i stället för ned. Och omedelbarligen omgafs jag af ett bländhvitt ljusskimmer, och jag såg — — —

Det som jag såg ingaf mig två samtidiga föreställningar: jag är död, och jag är förlossad! Och en känsla af högsta sällhet omsvepte mig, vid medvetande om att det andra var slut nu. Ljus, renhet, frihet fyllde mitt sinne, och i det jag utropade: Gud! erfor jag förvisningen om att jag fått förlåtelse, att helvetet låg bakom mig och att himmelen öppnade sig.

Allt sedan den natten känner jag mig ännu mer hemlös än förut här i verlden, och likt ett trött och kvällsömnigt barn åstundar jag att få »gå hem», att hvila det tunga hufvudet vid en moderlig barm, sofva i knät på en moder, den kyska makan till en ofattligt stor Gud, som kallar sig min fader och som jag icke vågar nalkas.

Men denna önskan förbinder sig med en annan: att nämligen skåda Alperna och nogare bestämdt Dent du Midi i kantonen Wallis. Jag älskar detta berg mer än de andra Alperna, utan att kunna förklara hvarför. Kanske att det är hågkomsten af min vistelse vid Genève sjön, där jag skref Utopier i Verkligheten, och af landskapen där, som »påminde» mig om himmelen.

Där har jag lefvat de skönaste stunder i mitt lif, där har jag älskat! Älskat hustru, barn, menskligheten, verldsalltet, Gud!

»Jag lyfter mina händer upp till Guds berg och hus!»

Paris, Oktober 1897.

JAKOB BROTTAS.

(ETT FRAGMENT.)

Efter min återkomst till Paris i slutet af Augusti 1897 fann jag mig plötsligt isolerad. Min vän filosofen, hvars dagliga sällskap hade för mig blifvit ett moraliskt stöd, och som lofvat att följa med till Paris för att tillbringa vintern där, har fördröjt sig i Berlin. Han är icke i stånd att förklara hvad som kvarhåller honom i Berlin, då Paris är hans resas mål och han brinner af längtan att skåda Ljus-staden.

Jag har nu väntat på honom i tre månader och får det intrycket att Försynen har velat vara på tu man hand med mig för att lösgöra mig från världen, drifva ut mig i öknen, så att tuktoandarne där må kunna riktigt skaka och sålla min själ. Och däri har Försynen gjort rätt, ty ensamheten har uppfostrat mig genom att tvinga mig afstå från de måttligt tilltagna umgängesnöjena och beröfva mig hvarje stöd af en vän. Jag har vant mig att tala till Herren, att förtro mig

endast åt honom, och har så godt som upphört att känna behovet efter människor, något som alltid har hägrat för mig såsom idealet af oberoende och frihet.

Själftva klostret, hvori jag väntade mig religionens och samhällighetens hägn, får jag försaka. Eremitens lif var mig ålagdt, och jag har tagit emot det såsom ett straff och en uppfostran, oaktadt det kändes hårdt att vid fyrtioåttå års ålder utbyta sina inrotade vanor mot nya.

Jag bor, som redan nämnts, i en liten kammare, trång som en klostercell, med en gallerförsedd fönsterglugg uppe under taket, hvilken vetter åt en gård och en stenvägg med en ofantlig murgröna på.

Där inne sitter jag, efter min morgonpromenad, ända till klockan half sju på aftonen och låter frukosten bäras upp på en bricka.

Om aftonen går jag ut för att spisa middag, och går direkt utan att först skaffa mig någon aptit-likör, hvilket numera bär emot för mig. Hvarför jag har utvalt den lilla restauranten vid boulevard S:t Germain, skulle falla sig svårt för mig att förklara. Kanhända det är en hågkomst af de två förfärliga kvällarna i fjol tillsammans med min ockulte vän tysk-amerikanen, som hexar fast mig där, till den grad att hvarje försök att gå till något annat ställe slutar med obehag, som jag skulle vilja kalla tendensiösa, och som drifva mig tillbaka till denna källare, som jag afskyr. Och skälen därtill: min forne vän har efterlemnadt skuld här, och man har kännit igen mig som hans följeslagare. Af denna orsak och emedan man har hört

oss tala tyska, behandlas jag som preussare, det vill säga blir mycket dåligt serverad. Det hjälper icke att jag inlägger tysta protester genom att lemna kvar mitt visitkort eller med afsigt glömma efter mig brefkuvert, frimärkta i Sverige. Jag nödgas lida och betala för den skyldige. Ingen annan än jag inser logiken i detta förhållande, eller att det är en försoning för ett brott . . . Det är helt enkelt en rättskipning i oklanderlig form, och under två månaders tid tuggar jag den ohyggligt usla maten, som luktar anatomisal.

Värdinnan, som tronar där vid kassan, blek som ett lik, helsar mig med en triumferande min, och jag öfvar mig att säga inom mig:

— Stackars gumma, hon fick nog äta råttor under Paris' belägring 1871!

Men det tycks som hon skulle fatta medömkan med mig då hon iakttaget min dofva undergifvenhet och min uthållighet. Det ges stunder då hon tycks mig bli ännu blekare vid att se mig komma så här ensam, alltjämt ensam, och alltjämt mer afmagrad. Det är endast nakna sanningen, att när jag efter två sålunda förlupna månader skulle skaffa mig nya löskragar, måste jag i stället för 47-centimeters köpa 43-centimeters, hvilket gör 4 centimeters skillnad. Kinderna ha blifvit ihåliga, och kläderna hänga i veck.

Då visar man sig med ens angelägen att sätta fram bättre mat, och värdinnan småler mot mig. I samma stund upphörde förhexningen, och jag gick mina färde, utan agg, och likasom befriad från

en börda, med förvissning om att syndaboten var fullgjord för min del och kanske också för min frånvarande väns. I fall det var en inbillning af mig, det där att jag blifvit illa behandlad, och ifall värdinnan var utan skuld däri, ber jag henne om tillgift, och det är då jag, som sjelf har straffat mig genom att gifva mig en välförtjent aga.

»Tuktoandarne taga i besittning den straffvärdes inbillningskraft och verka genom detta medel till hans förbättrande från dåligheten på det sätt att de låta allting förnimmas af honom i vanstäldt skick.» (Swedenborg.)

Hur ofta har det icke händt mig då jag velat bestå mig en riktigt fin måltid, att alla rätter ingifvit mig afsmak som om de varit skämda, under det att mina bordskamrater samstämmigt utgjutit sig i loftal öfver den goda maten.

Den »ständigt missnöjde» är en olycklig under de osynliges gissel, och med allt skäl undviker man honom, ty han är dömd till att vara en glädjestörare, som försonar dolda förseelser, dömd till ensamheten och dess lidanden.

Följaktligen går jag där för mig sjelf, och när jag, efter att icke på hela veckor haft tillfälle att höra min egen röst, söker upp någon, öfverhopar jag denne olycklige med mitt talflöde, så att han uttröttad drar sig ur leken och ofrivilligt låter förstå att han önskar aldrig förnya samvaron.

Det ges andra stunder, då lockelsen att se en mensklig varelse

drifver mig att söka dåligt sällskap. Då inträffar det att midt i ett samtal en känsla af obehag åtföljd af hufvudvärk griper mig; jag blir stum, oförmögen att få fram ett ord mera. Och jag nödgas lemna kretsen, hvilken aldrig underlåter att visa hur belåten man är öfver att bli kvitt en odräglig figur, som inte hade något där att göra.

Dömd till isolering, förklarad i akt bland människorna, tager jag min tillflykt till Herren, som har för mig blifvit en personlig vän; ofta är han vred på mig, och då lider jag, ofta tycks han vara frånvarande, upptagen på annat håll, och då är det ytter värre. Men när han är nådig, blir lifvet mig ljuft särskildt i ensamheten.

En egendomlig slump har fogat så att jag slagit mig ned vid rue Bonaparte, den katolska gatan. Jag bor midt emot Ecole des Beaux-arts, och när jag går ut, vandrar jag i en allé af spegelfönster, där Puvis de Chavannes' legender, Botticellis madonnor, Rafaels jungfrur ledsaga mig till öfre delen af rue Jacob, hvarest de katolska boklådorna med sina bönböcker och missaler följa mig till kyrkan S:t Germain des Prés. Butikerna med andaktsföremål bilda därifrån en häck af Frälsare, madonnor, ärkeenglar, englar, demoner och helgon, alla de fjorton stationerna i Kristi lidande, julkrubban, allt detta till höger; och på venster hand fromma bildböcker, radband, gudstjenstdräfter och altarkärl, ända fram till Saint-Sulpice-torget, där kyrkans fyra lejon, med Bossuet i spetsen, vakta det gudligaste tempel i Paris. Sedan jag mönstrande genomgått detta repertorium för

den Heliga historien, träder jag ofta in i kyrkan för att styrka mig med åskådandet af Eugène Delacroix' tafla Jakob brottas med engelen. Saken är att denna scen städse ger mig något att tänka på, i det det väcker gudlösa föreställningar hos mig, i trots af det ortodoxa i ämnet. Och när jag går ut igen midt ibland de knäböjande, bevarar jag minnet af brottaren, som håller sig upprätt fastän hans höftsena blifvit förlamad.

Därnäst går jag förbi jesuitseminarium, ett slags fruktansvärd Vatikan, som utdunstar omätliga flöden af psykisk kraft, hvars verkningar göra sig kännbara på afstånd, om man får tro teosoferna. Jag har nu kommit fram till mitt mål, Luxembourg-trädgården.

Allt sedan mitt första besök i Paris år 1876 har denna park utöfvat en hemlighetsfull dragningskraft på mig, och det var min dröm att få bo i dess närhet. Detta infall blef verklighet år 1893, och från den tiden, dock med afbrott, har denna trädgård införlivats med mina minnen, ingått i min personlighet. Fastän i sjelfva verket måttligt vidsträckt, ter den sig för min inbillning såsom omätligt stor. Alldeles som den heliga staden i Uppenbarelsboken har den tolf portar och till råga på likheten »östantill tre portar, nordantill tre portar, sunnantill tre portar, vestantill tre portar» (Uppenbarelsboken, 21: 13). Och hvarje ingång skänker mig ett olika intryck, som beror på planteringarnas, byggnadernas och statyernas anordning, eller äfven på personliga minnen, som äro förknippade därmed.

Sålunda känner jag mig hjärteglad vid inträdet genom första porten från rue de Luxembourg då man kommer från Saint Sulpice: vaktarens murgrönsbeväxta hydda förtäljer mig en outgifven idyll med tillbehör af ankdammen och Paulownier; längre bort ligger museet för lefvande konstnärers taflor med klara soliga färger. Tanken på att mina ungdomsvänner Karl Larsson, skulptören Ville Vallgren, Fritz Thaulow där ha nedlagt stycken af sin själ, stärker och förnygrar mig, och jag känner strålningen af deras sinne tränga igenom murarna och inbjuda mig att fatta mod, emedan jag har vänner helt nära.

Längre bort ha vi Eugène Delacroix, hvars lagrar ifrågasättas af Tiden och Efterverlden.

Den andra porten af dem, som leda till rue de Fleurus, för in mig på rännarebanan, bred som en hippodrom och slutande med en blomster-terrass, där Segern i marmor står som målpelare och i fjärran skönjes Pantheon med korset öfverst.

Tredje porten bildar fortsättning på rue Vanneau och för mig in i en skum allé, som till venster förlorar sig i ett slags elyseiska fält, där barnen utsett lekplats åt sig och ha sin fröjd äfven åt trähästarna, som gå i par med lejon, elefanter och kameler, alldeles som i paradiset; längre bort bollspelet och barnteatern mellan blomsterkvadrater, Guldåldern, Noaks ark: det är livvets vår som möter mig där i mitt lefnadslopps höst.

På södra sidan, åt rue d'Assas, gifva mig fruktträdgården och trädskolan en bild af högsommaren; blomningstiden är ute! Det är frukternas årstid; och bikuporna bredvid med sina borgerligt anlagda innevånare, som samla guldstoff för vintern, förstärka intrycket af mogen ålder.

Andra porten midt emot lycéet Louis le Grand upplåter ett paradisiskt landskap. Sammetslika gräsmattor med ständigt ung grönska; här och där en rosenbuske och ett enda persiketräd, som jag aldrig skall glömma huru det en vår smyckadt med sina blommor i morgonrodnadens färg lockade mig att dröja en hel halftimme i åskådande af eller snart sagdt tillbedjan inför dess lilla smärta, ungdomliga, jungfruliga gestalt.

Observatorie-avenyen tager slut vid hufvudingångens port, som är verkligt kunglig med förgyllda fasces. Som detta är alltför majestätiskt för mig, stannar jag vanligtvis utanför, om morgnarna beundrande palatset, om aftnarna betraktande Montmartres ljuslinier öfver vindskuporna och vid klart väder Karlavagnen och polstjernen kretsande ofvan stora gallerporten, som tjenar mig till murkvadrant vid mina astrologiska observationer.

Östra sidan frestar mig endast med porten från rue Soufflot. Därifrån har jag upptäckt min trädgård, ett haf af grönska med jätteplatanernas hänförande granna linier och i ett blånande fjärran full af hemligheter, då jag ännu icke kände rue de Fleurus, som senare blef

mig så kär såsom propylé till ett nytt lif. Där brukar jag kasta en återblick öfver den tilländalupna banan, som är afbruten af dammen och på detta håll af den lille David med sönderbrutet svärd. En morgon i höstas företedde vattenkonsten skådespelet af en regnbåge, hvilket återförde i mina tankar färgeributiken vid rue de Fleurus, där min regnbåge var utspänd som ett tecken på mitt förbund med evighetens Herre (se Inferno). När jag går fram emot terrassens sluttning, har jag att gå förbi statyraden af kvinnor, som varit mer eller mindre drottningar och missdåderskor, och jag stannar vid stora trappan, som vårtiden är krönt af blommande röd hagtorn, en inramning till denna vidsträckta blomstercirkus. Om hösten får jag af granatträden och rosenlagrarna (Nerium), hundraåriga, nästan historiska exemplar, samt solfjäderspalmerna, som kanta de ofantliga chrysanthemum-rabatterna, där fjärilar tumla om, turturdufvor kuttra och barn skratta, illustrationer till fé sagorna.

Och ofvan om sykomorerna och Lilla Luxembourgs toppar Saint-Sulpices tvillingtorn, som icke likna några andra och icke ens hvarandra inbördes.

Norra sidan lemnar tillträde igenom tre portar, men jag begagnar mig endast af två, därför att den tredje vaktas af en soldat. Porten från Odéon bildar en operaouvertyr: det antika och enastående hus, hvarest alla sånggudinnorna hafva gjort möte under arkaderna, stämmer till den solida glädjen hos hjertan begärliga efter skönhet och vetande.

Omedelbarligen inbjuder ungdomskaldernas, Murgers och de Banvilles, vrå till ungdomliga svärmerier, den tjuguarige studentens drömmar.

Medici-fontänen, ett ovidianskt poem i hvit marmor, som finns i en ny upplaga vid dammen, där korparna stanna stumma inför den unga kärlek, som utan blygsel utvecklar sig för den svarta cyklo-pens ögon (han har två), det hela omkransadt af ungt vinlöf och öfver-skuggadt af de vackraste plataner i Frankrike.

Detta är skönt! Det är en fest! En hednisk! Orfeisk! Och sorgfull på samma gång, vemodig likt någon elegi om en kärlek, som skall taga en olycklig vändning för Galatea, hvars Acis skall blifva krossad af ett klippblock, slungadt af någon Polyfem.

Sista porten, den vid museet, bibehåller det blandade intrycket af gamen, som utan synligt skäl slagit ner på sfinxens hufvud, och Heros kyss på Leanders panna, då han skördats af förtidig död genom en olyckshändelse, som det varit lätt att förutsäga. Därefter tar jag ännu en liten landkänning i det jag snuddar förbi museet för samtida mästare, och fördjupar mig i rosengårdsallén med dess tiotusentals rosor.

Detta utgör min morgonpromenad; och genom att välja ingångs-port stämmer jag mitt sinnestillstånd efter den tonvidd jag önskar. För återvägen anlitar jag boulevard Saint-Michel och tar sigte på Sainte-Chapelles tornspira, som vägleder mig emellan fåfängans blindskär, utbredda i butikfönstren och exponerade på trottoarerna

i form af glädjeflickor och verdens barn. Framkommen till Saint-Michel-torget, känner jag mig beskyddad af den sublime ärkeengeln, som dödar den gamla ormen: det är icke ödlestjärten som gör att man i detta konstverk har den onde anden upp i dagen, det är ej heller vädurshornen eller de höjda ögonbrynen, utan det är munnen, som icke sluter till i mungiporna, medan läpparna framtill hopknipas för att dölja de fyra framtänderna. Hörntänderna kunna icke gömmas, och det grymma löje, som likasom afsides ger sig luft, avslöjar det odödliga onda, som hångrinar ännu med spjutspetsen i hjertat.

Tre gånger i mitt lif har jag mött denna mun: hos en skådespelare, en målarinna och eljes ett fruntimmer, och jag har aldrig bedragit mig på den.

Augustiner-kajen för mig, sedan jag kastat ett blick på Notre-Dame, igenom en allé af böcker och plataner till mynningen af rue Dauphine vid dess sammanflöde med Pont-neuf.

Det är en den mest färgrika öppna plats, och den gör mig glad, så att jag känner lust att slå mig ner på vinhandlarens terrass och där invänta mina dagars slut. En landskapsvrå med de vackraste plataner, Henrik IV, denna inkarnation af Frankrike, naturaliehandlarna, som här intaga de antikvariska bokhandlarnas plats med sina lådor, där man ser fjärilar, snäckor, ädla eller åtminstone gnistrande stenar, vidare alla dessa skyltar i lifliga färger, vinbuteljer, grönsaker, och framförallt tanken på att detta är Pont-neuf, Europas vackraste

bro med sina masker af skogsgudar, dryader, satyrer, fasttrolla mig vid denna plats, eller kanske det är därför att åtskilliga glada tilldragelser i den tid som gått ha valt denna korsväg till mötesplats och att skratten ännu svaja i luften, återstudsade från marken och murarna, som skrinlagt deras vågrörelser.

Mynthuset, förnämt, högtidligt och tyst, ett palats så godt som något, slutet i sig sjelft, inger ej någon aning om det lumpna guldet, som ligger hopadt i källarna.

Institutet, som sträcker armarna mot Louvre, liknar en jättesommarlustslott, så höga som fönstren äro. Och palatset på andra sidan om floden, det är icke en byggnad, det är en hel bergskedja, där en jätte bor, ättelägg af atlantiderna, hvilken ännu är försänkt i sömn på det han må samla sina krafter för uppståndelsens dag. Härom aftonen då jag gick förbi palais Mazarin, hade solen gått ned bakom Passys höjder, men dess sista strålar återspeglades i Louvres fönsterrutor; och när jag hunnit ett stycke längre såg jag Tuileriernas fönster glimma upp, det ena efter det andra, ända fram till Floras paviljong. Den magiska verkan däraf kom mig att tänka att Frankrikes Barbarossa vaknat upp, att Ludvig den helige firade sin kröningsdag med en galafest, till hvilken alla jordens monarker blifvit inbjudna i botgörarekåpor och knäböjande fingo servera vid taffeln.

Jag har nu uppnått rue Bonapartes mäktiga flodmynning. Denna ravin bildar aflopp för kvarteren Montparnasse, Luxembourg och del-

vis Faubourg Saint-Germain. Man måste manövrera skickligt för att tränga in i utloppet, tillspärradt som det är af fotgängare och åkdon, och där fasta marken representeras af en meterbred trottoar. Emellertid är jag icke så rädd för något som för dessa omnibusar förspända med tre hvita hästar, därför att jag har skådat dem i drömmar, och för öfrigt, dessa hvita hästar erinra kanske om en viss häst som omtalas i Uppenbarelsboken. I synnerhet om aftonen, när de följa på hvarandra, tre i taget, med den röda lyktan öfver, inbillar jag mig att de vända hufvudena mot mig, se på mig med ondskefulla ögon och tillropa mig: Vänta bara, vi ska' nog få fatt i dig.

Med ett ord, det är min *circulus vitiosus*, som jag genomlöper två gånger om dagen, och mitt lif är infattadt i ramen af denna omloppsbanan så fullständigt, att om jag någon gång tar mig friheten att slå in en annan väg, råkar jag vilse, som om jag hade förlorat smulor af mitt jag, mina minnen, mina tankar och till och med mina tillgifvenhetskänslor.

* *
*
*
*

En söndagseftermiddag i November begaf jag mig till restauranten för att äta middag, ensam. Två småbord äro ställda på trottoaren till boulevard S:t Germain, och vid deras sidor stå två gröna krukor med nerier och skuggade af två bastmattor, som bilda en

inhägnad. Luften är ljum och stilla, de tända lyktorna belysa en den mest liffulla kinematografiska tafla, då omnibusar, berlinare, droskor hemköra från skogsparkerna helgdagsklädda lustigkurrar, som sjunga, blåsa horn och preja an fotgängarna.

När jag tar itu med soppan, komma mina två vänner, tvenne kattor, och intaga sina vanliga platser på ömse sidor om mig, väntande på köträtten. Som jag icke har hört min egen röst på flera veckor, håller jag ett litet tal till dem utan att få svar. Dömd till detta stumma och hungriga sällskap därför att jag har undvikit dåligt sällskap, där mitt öra sårades af gudlöst och plumpt tal, känner jag mig uppstudsigt mot en sådan orättvisa. Jag afskyr nämligen djur, kattor som hundar, liksom det är min rättighet att hata djuret i mitt eget inre.

Hur kommer det till, att försynen, som gör sig omak med min uppfostran, alltid förvisar mig till dåligt sällskap, då godt sådant skulle vara mera lämpligt till att förbättra mig genom sitt föredömes makt?

I samma ögonblick kommer en svart pudel med rödt halsband och jagar bort mina vänner af kattsläktet, och efter att ha slukat deras byte visar han sin erkänsla genom att väta min stolsfot, hvar efter den otacksamme cynikern intar en sittande ställning på asfalten och vänder mig ryggen. Ur askan i elden! Att beklaga sig är icke värddt, ty det kunde ju hända att i stället svinen komme och hölle mig

sällskap, såsom de gjorde med Robert le Diable eller Frans af Assisi. Man får begära så litet af lifvet. Så litet! och ändå är det för mycket för mig.

En blomsterförsäljerska bjuder ut nejlikor åt mig. Hvarför just nejlikor, som jag föraktar därför att de likna rått kött och lukta apotek! Till slut tar jag, för att göra henne till viljes, en knippa att betala efter behag, och som ersättningen var drygt tilltagen, belönar gumman mig med ett: Gud välsigne herrn, som har gett mig så vackert handsöl i kväll! Ehuru jag känner till knepet, återklingar välsignelsen länge och angenämt, ty jag har stort behof däraf efter så många förbannelser.

Klockan half åtta kungöra tidningsförsäljarne med nödrop La Presse, och detta är för mig en signal att bryta upp. Om jag sitter kvar för att kalasa på en dessert till och ett extra glas vin, är jag viss om att bli pinad på ena eller andra sättet, vare sig af en tropp kokotter, som slå sig ner midt emot mig, eller af kringstrykande gatpojkar, som okväda mig. Helt visst är jag satt på diet, och om jag öfverskrider tre rätter och halfkvartersflaskan vin, infinner straffet sig. Efter att de första försöken till omåttlighet vid måltiderna sålunda ha blifvit afklippta, vedervågar jag icke mera någon utsväfning och finner mig till sist väl vid att vara satt på half sold.

Jag reser mig alltså från bordet för att bege mig till rue Bona parte och därifrån upp till Luxembourg.

Vid hörnet af rue Gozlin köper jag cigarretter; passerar restauranten Guldfasanen. Vid hörnet af rue du Four hejdar jag mig vid en Kristusbild af en slående naturalism. De andligt sinnades konst har under sina härnadståg mot Zola-litteraturen icke kunnat värja sig mot realismens andar, och med hjälp af denne Beelzebub skall den andre blifva utdrifven. Omöjligt att gå förbi dessa bilder utan att betrakta dem, gjorda som de äro efter lefvande modell och försedda med impressionisternas skrikande färger.

Butiken är stängd, höljd i skuggor, och Frälsaren står där i sin kejslerliga tunika, belyst af gatlyktorna, visande sitt blödande hjerta och med törnekronan kring hufvudet. Sedan mer än ett år förföljes jag af Frälsaren, som jag icke förstår, och hvars hjälp jag ville göra öfverflödig genom att bära mitt kors sjelf, om möjligt vore, på grund af en återstod af manlig stolthet, som finner någonting motbudande i fegheten att kasta sina fel på en oskyldigs skuldror.

Jag har sett den Korsfäste öfverallt: i leksaksbodarna, hos tafvelhandlarna, i boklådorna, i synnerhet å konstställningarna, på teatern, i litteraturen. Jag har sett honom på mitt örngått svar, på eldbränderna i kakelugnen, i snön uppe i Sverige och på klipporna vid Normandies kust. Förbereder han sin återkomst eller har han anländt? Hvad vill han?

Här i fönstren på rue Bonaparte är han icke mera den korsfäste;

han kommer från sin himmel som segerherre, blänkande af guld och ädelstenar. Har han blifvit aristokrat såsom det lägre folket? Är det honom, den »gode tyrannen», som ungdomen drömmer sig, en fridsstiftande, upplyst heros?

Han har kastat sitt kors och återtagit spiran, och i samma stund som hans tempel på Mont de Mars (fordom kalladt Mont des Martyres) står färdigt, skall han komma och sjelf regera verlden och stöta från tronen den otrogna vikarien, hvilken finner sig bo för trångt i de elfva tusen rummen man räknat i *infamia Vaticani loca*, han som beklagar sig öfver sin lyxuppfyllda fångenskap och dödar tiden med små utsväfningar på poesiens fält.

Lemnande Frälsaren, blef jag vid ankomsten till Saint-Sulpice-torget förvånad öfver att kyrkan syntes ofantligt fjärrbelägen. Den har dragit sig undan åtminstone en kilometer, och fontänen i proportion därtill. Har jag förlorat sinnet för afstånds mätande? Strykande längs seminariets murar tycker jag att det aldrig tar slut, så ofantligt förefaller det mig denna afton. Jag använder en halftimme för att gå denna bit af rue Bonaparte, som annars endast erfordrar fem minuter. Och framför mig trampar en figur, hvars gång och skick erinra om någon som jag känner. Jag påskyndar mina steg, jag springer, men den okände sätter i väg med noga öfverensstämmande fart, så att jag icke lyckas förkorta det afstånd som skiljer oss åt. Till slut har jag uppnått Luxembourg-gallerporten. Trädgården,

som stänges vid solnedgången, är sänkt i hvila och enslighet, med träden nakna och rabatterna sköflade af höstens frost och stormar. Men den luktar godt, den utdunstar en doft af torra blad och färsk mylla. Följande utefter inhägnaden går jag uppför rue de Luxembourg och ser alltjämt framför mig den okände, som börjar intressera mig. Klädd i en pilgrimskåpa som liknar min, men af opalhvitt färg, samt smärt och mera högväxt än jag, går han framåt när jag gör så, stannar när jag stannar, så att han tyckes beroende af mina rörelser och det ser ut som jag vore hans vägvisare. Men det finns en omständighet som alldeles särskildt tilldrager honom min uppmärksamhet, nämligen att hans kappa fladdrar för en häftig blåst, som jag icke har känning af. För att komma på det klara med saken, tänder jag en cigarrett, och då jag iakttar hur röken stiger rakt upp utan att afvika åt sidan, bestyrkes min öfvertygelse att det icke blåser. För öfrigt röra sig icke träden och buskarna inne i trädgården.

Sedan vi kommit till rue Vavin, viker jag af åt höger, och i samma ögonblick finner jag mig försatt från trottoaren och midt in i trädgården utan att förstå hur det gått till, eftersom portarna voro stängda.

Framför mig på tjugu stegs afstånd står min följeslagare vänd mot mig, och hans skägglösa, bländhvita ansigte utbreder en lysande dunstkrets i form af en ellips, hvars medelpunkt intages af den

okände. Efter att ha gifvit mig ett tecken att följa sig går han bort-
öfver och för sin strålkranz med sig, så att den skumma, kala och
smutsiga trädgården blir ljus där han går fram. Och än mer, träden,
buskarna, örterna grönska och kläda sig i blom till en utsträckning,
som öfverensstämmer med hans strålglorias räckvidd, men utslockna
igen när han hunnit förbi. Jag känner väl igen de stora Canna-
växterna med blad som elefantöron ofvanför statygruppen Adam och
hans familj, samt listen af *Salvia fulgens*, eldröda salvior, persiketrä-
det, rosorna, bananväxten, aloërna, alla mina gamla bekanta och hvar
och en på sin plats. Det enda är att årstiderna tyckas ha hopblan-
dats, så att vårblommorna äro samtidiga med höstblommorna.

Men hvad som förvånar mig allra mest är att intet af allt detta
förvånar mig, utan att allting förefaller att vara alldeles naturligt och
som det skall vara. Sålunda när jag går längs bigården, svajar
en bisvärm omkring kuporna ock angriper blommorna där bredvid,
men på ett så noga utstakadt område att insekterna försvinna i samma
stund som de flyga in i skuggan och att den belysta delen af en
salvia är betäckt med blad och blom under det att den skuggade
delen förblir vissnad och svartbränd af rimfrosten.

Under kastanjeträden blir skådespelet hänförande vackert, när
under löfverket ett tomt skogsdufvebo med ens befinnes upptaget
af kuttrande makar.

Slutligen ha vi anländt till *Fleurus*-porten, då min vägvisare

tecknar åt mig att stanna, och inom en sekund är han förflyttad till andra änden af trädgården vid Gay Lussac-porten, ett afstånd som tyckes mig omätligt, fastän det innefattar endast en half kilometer, och oaktadt aflägsenheten kan jag se den okände omgifven af sin ovala ljusrand. Utan att framföra ett ord tillsäger han mig med små rörelser på munnens muskler att närma mig. Jag tror mig fatta hans afsigt i det jag tillryggalägger den ändlösa allén, hippodromen som jag känner väl till sedan åratal, begränsad i fjerran af Pantheons kors, som tecknar sig i blodröd färg på den svarta himmelen.

Korsets väg, och kanske de fjorton stationerna! om jag icke tager miste. Innan jag börjar, gör jag tecken att jag vill tala, fråga, få upplysning; och min vägvisare svarar med en böjning på hufvudet, att han är beredd höra hvad jag har att andraga.

I samma ögonblick ändrar den okände plats utan att låta förnimma minsta rörelse eller prassel; det enda jag märker är att han, då han hinner mig närmare, sprider en balsamisk doft, som kommer mitt hjerta och mina lungor att svälla samt inger mig mod att våga dusten.

Och jag börjar mitt förhör.

— Det är du som förföljer mig sedan tvenne år; hvad åstundar du af mig?

Utan att öppna munnen svarar den okände mig med ett slags småleende fullt af öfvermänsklig godhet, öfverseende och urbanitet:

— Hvarför frågar du mig, eftersom du känner svaret sjelf?

Och likasom inom mig hör jag en röst återklinga:

— Jag åstundar att lyfta dig till ett högre lif och draga dig ur smutsen!

— Född som jag är ur smutsen, skapad för det låga, lifnärande mig af dyn, huru varda befriad från grofheten annat än genom döden? Tag då mitt lif! — Du vill icke! Det skall alltså vara de pålagda straffen som utgöra medlen till uppfostran. Men jag försäkrar dig, att förödmjukelserna göra mig högmodig, att försakandet af livvets små njutningar alstrar begärelse, fastan framkallar frässeri, som icke är min hemsynd, kyskheten skärper köttets begärelse, den påtvungna ensamheten alstrar kärlek till verlden och dess osunda nöjen, fattigdom föder girighet, och det dåliga sällskap, till hvilket jag blifvit hänvisad, inger mig människoförakt och insmyger hos mig en misstanke om att rättvisan handhafves illa. Ja i vissa ögonblick förefaller det som Försynen vore klen underrättad af sina satraper, åt hvilka den anförtrott regeringen öfver människoverlden; att dess prefekter och underprefekter göra sig skyldiga till underslef, förfalskningar, ogrundade angifvelser. Så har det händt mig att jag blifvit straffad där andra ha syndat; och rättegångar ha hållits, vid hvilka jag icke blott var oskyldig utan därtill försvarare af billigheten och anklagare af brottet, och likväl har straffet drabbat mig under det att den brottslige har triumferat. Tillstäd en öppen fråga rakt på sak: hafva männe kvinnor antagits till medregenter? ty det nu-

varande styrelsesättet synes mig vara så retsam, småaktigt, orättvist, ja orättvist! Är det icke så att hvarje gång som jag fört en rättvis och lagenlig saks talan gent emot en kvinna, har hon, hur gemen hon än må ha varit, blifvit frikänd och jag dömd! Du vill icke svara! Och då fordrar du af mig att jag skall älska de brottsliga, själamördarna, de som förgifta sinnet och förfalska sanningen, menedarna! Nej, tusen gånger nej! »Evige, skulle jag icke hata dem som hata dig? Skulle jag icke fasa för dem som uppresa sig mot dig? Jag hatar dem i grund: jag håller dem för mina fiender.» Så talar psalmisten, och jag tilllägger: jag hatar de onda så som jag hatar mig sjelf! Och min bön blir denna: Straffa, o Herre, dem som förfölja mig med lögner och vrångheter, såsom du har straffat mig när jag varit vrång och lögnaktig! Har jag nu hädat, har jag skymfat den Evige, Jesu Kristi fader, Gamla och Nya testamentets Gud? Fordomtima lyssnade han till de dödliges inkast och tillät de anklagade att försvara sig. Hör blott hur Moses formade sitt försvarstal inför Herren, när israeliterna fått afsmak för mannen: »Hvi bekymrar du din tjenare? Och hvi finner jag icke nåd för dina ögon, att du så lägger på mig allt folkets tunga? Hafver nu jag allt detta folket aflat eller födt, att du må säga till mig: Bär dem på dina armar, såsom en amma bär ett dibarn, in uti det landet, som du deras fäder tillsvurit hafver? Hvar skulle jag nu taga kött att gifva åt allt detta folket? Ty de gråta för mig, sägande: Gif oss kött till att äta. Jag förmår icke allena

bära allt detta folket, ty det är mig för tungt.» Är detta icke frispråkighet af en dödlig? Är det ens tillbörligt, detta tal af en vredgad tjenare? Och tänk ändå, att hans Herre slår icke med åskviggen den upproriske, utan tar skäl och aflyfter hans börda, i det han utväljer sjuttio anförare till att med Moses dela folkets tunga. Den Eviges sätt att bönhöra folket då det anropade om kött att äta, är endast en smula försmädligt, liksom en godmodig faders, som fogar sig efter sina oförståndiga barns önsknings: »Därföre skall Herren gifva er kött, att I äten: Icke i en dag, icke i två, icke i fem, icke i tio, icke i tjugu dagar; utan en månad långt, tills det skall gå eder ut af näsorna och varda eder en vämjelse.» Detta är en Gud efter mitt ideal, och han är densamma som Job åkallar: »O, att det vore människan tillstadt att orda med Gud, så som en man gör med sin förtrogne vän!» Men utan att afvakta detta tillstånd tager den olycksslagne sig friheten att begära förklaringar af Herren angående den dåliga behandling, för hvilken han blifvit utsatt. »Jag skall säga till Gud: Fördöm mig icke; visa mig hvarför du gått till rätta mot mig. Kan det tackas dig att nedtrycka mig, att förkasta dina händers verk och gynna de ondskefulles afsigter?» Detta är ju förebråelser och beskyllningar, som den gode Guden tager emot utan groll, och på hvilka han svarar utan att betjena sig af åskan. Hvar finnes han, Himla-Fadern, som godsint kunde le åt barnens dårskaper och förlåta efter att hafva straffat? Hvar döljer han sig,

husbonden som höll huset i godt skick och öfvervakade uppsyningsmännen för att hindra orättvisor? Har han blifvit afsatt af Sonen, idealisten som icke befattar sig med verldsliga ting? Eller öfverlemnade han oss åt denna verldens furste som kallas Satan, när han slungade sin förbannelse öfver jorden efter de första människornas fall?

Under detta mitt osammanhängande försvarstal betraktade den okände mig med samma öfverseende smålöje utan att röja någon otålighet, men när jag hunnit till slutet, var han försvunnen, efterlemnande omkring mig en kväfvande atmosfer af koloxid, och jag fann mig stående ensam på den skumma, smutsiga, höstruskiga rue Medicis.

Under det jag gick utför boulevard Saint-Michel harmades jag på mig sjelf därför att jag försummat tillfället att säga ut allt. Jag hade många pilar kvar i kogret, om blott den okände hade värdigats svara eller rikta en anklagelse mot mig.

Men i samma stund som nu människohopen tränges omkring mig i gaslyktornas starka sken och de utställda handelsvarornas alla realiteter åter påminna mig om lifvet med hela dess litenhet, ter sig scenen i trädgården som ett underverk, och jag hastar förskräckt till min bostad, där meditationer försänka mig i en afgrund af tvifvel och ångest.

Någonting tilldrager sig ute i verlden, och människorna vänta

på något nytt, som låtit sig skymtvis skönjas. Det är Medeltiden, trons och troslärans tidsålder, som åter är i annalkande uti Frankrike, sedan den inledts genom öfverändakastandet af ett kejsardöme och en miniatyr-Augustus, alldeles som vid romarväldets förfall och barbarernas invasioner, och man har sett Paris-Roma stå i lågor och goterna låta kröna sig i Kapitolium-Versailles. De stora hedningarna Taine och Renan hafva nedstigit till förintelsen och tagit med sig sin skepticism; men Jeanne d'Arc har väckts till lif igen. De kristna förföljas, deras processioner skingras af gendarmer, medan Saturnalier firas på karnevalsdagarna och utbreda sina skamligheter på öppen gata under hägn af polisen och med penninganslag af regeringen, som till tröst åt de missnöjda bjuder *circenses* med eller utan vilda djurs fällande genom gladiatorer. Panem et circenses, (dyrt) bröd och cirkusspel! Allt är falt för pengar; heder, samvete, fädernesland, kärlek, rättsskipning, i sanning bevisande och regelrätta symtom till upplösningsprocess hos ett samhälle, där ordet och saken dygd sedan trettio år varit lysta i bann.

Det är ju medeltid, primitiv-kvinnans dräkt och hår. De unga männen kläda sig i munkkåpa, klippa håret med tonsur och drömma om klosterlif; skrifva legender och uppföra mirakelspel, måla madonnor och skulptera Kristusbilder, hemtande ingifvelse af mystiken hos den magiker, som förhexar dem med Tristan och Isolde, Parsifal och Graal. Korstågen börja på nytt, mot turkar

och mot judar; antisemiterna och filhellenerna sörja för den saken. Magien och alkemien ha redan innästlat sig, och man väntar på det första bevisliga fall af förgöring för att resa bålet såsom påföljd af hexeriprocesserna. Medeltid! Vallfärderna till Lourdes, Tilly-sur-Seine, rue Jean Goujon! Och sjelfva himmelen ger tecken åt den förslöade verlden att hålla sig färdig; Herren talar genom skydrag, cykloner, öfversvämningar, åskslag.

Medeltid är spetelskan, som uppträder på nytt, och mot hvilken Paris' och Berlins läkare nyss slutit förbund.

Den vackra medeltiden, då människorna förstodo att njuta och lida, då styrkan och kärleken, skönheten i färg, i liniespel och harmonier uppenbarade sig för sista gången innan den dränktes och nedsablades genom den hedendomens renässans som kallas protestantismen.

* * *

*

Aftonen är inne, och jag brinner af åtrå att förnya mötet med den okände, väl förberedd som jag nu är att tillstå allt och försvara mig innan jag blir dömd.

Efter att ha intagit min trista middag går jag alltså Calvarievägen uppför rue Bonaparte. Aldrig har denna gata synts mig så ofantlig som nu i afton, och butikfönstren gapa som afgrunder, där

Kristus uppträder i mångfaldig skepnad, än marterad, än triumferande. Och jag går och går, medan svetten rinner i stora droppar och stöfvelsulorna bränna mot fötterna, utan att jag ändå kommer ett steg framåt. Är jag Ahasverus, som har nekat Frälsaren en dryck vatten, och nu, när jag önskar att följa honom och efterlikna honom, är oförmögen att nalkas honom?

Slutligen och utan att sjelf veta huru, befinner jag mig framför Fleurus-porten och nästa ögonblick inne i trädgården, som ligger där mörk, fuktig och tyst. Strax sätter en vindstöt trädens benrangel i dallring, och den okände intager ställning snarare än han nalkas, i sitt hölje af ljus och sommar.

Med samma småleende som förra gången tecknar han åt mig en inbjudan att tala.

Och jag talar!

— Hvad åstundar du af mig, och hvarför plågar du mig med din Kristus? Härom dagen satte du mig i handen på ett alltför omisskänligt sätt Om Kristi efterföljelse, och jag läste den som i min ungdom, då jag lärde mig förakta verlden. Hur kan jag ha rätt att förakta den Eviges skapelse och den sköna jorden? Och hvart har din vishet fört mig? Jo, till att försumma mina angelägenheter ända därhän, att jag har blifvit en börda för mina medmenniskor, att jag har slutat som tiggare. Denna bok, som förbjuder vänskap, som

bannlyser umgänget med världen, som kräfver ensamhet och för-
sakelse, är skrifven för en munk, och jag har icke rätt att ge mig
till munk och äfventyra att låta mina barn förgås af brist. Märk,
hvert kärleken till ensamt lefverne har fört mig! Å ena sidan på-
bjuder du eremitlif, och så snart jag drar mig tillbaka från världen,
angripes jag af galenskapens demoner, mina affärer råka i oordning,
och i min isolering eger jag icke längre någon vän att begära hjälp
af. Å andra sidan så snart som jag uppsöker menniskor, träffar jag
på de värsta, hvilka plåga mig med sitt högmod och det i mån af
min ödmjukhet, ty jag är ödmjuk och behandlar alla som likar ända
tills de trampa mig under sina fötter, då jag betar mig som masken,
hvilken reser hufvudet men icke förmår bitas. Hvad åstundar du då
af mig? Att få martera mig till hvad pris som helst, vare sig jag
gör din vilja eller föraktar den! Vill du göra mig till profet? Det
är alltför stor ära för mig, och jag saknar kallelsen. För öfrigt kan
jag ej anlägga hållning som sådan, emedan alla profeter som jag känt
ha till slut afslöjats som halft charlataner, halft tokiga sällar, och
deras profetior alltid ha klickat. Och än mera, om du har förbehållit
en kallelse åt mig, borde jag ha blifvit begåfvad med utkorelsens
nåd, så att jag frigjorts från alla fördärfliga passioner, som äro för-
nedrande för en predikare; min lefnadsbana borde från början ha
understöds, i stället för att jag nu nedsmutsats af fattigdom, som
försämrar karaktären och binder ens händer. Det är väl sant, och

jag medgifver det, att verldsföraktet har fört mig till att förakta mig sjelf och vansköta mitt rykte genom att missakta äran, och jag tillstår att jag vårdat mig illa om min person, men det har varit på grund af mitt bättre jags öfverlägsenhet, då det satte sig öfver det orena fodral hvori du instoppat min odödliga själ. Alltifrån barnomsåren har jag älskat renhet och dygd, ja det har jag. Och likafullt har min lefnad släpat sig fram i osnygghet och laster, så att jag ofta får för mig att synderna pålagts såsom straff och i afsigt att alstra varaktig afsmak för sjelfva lifvet. Hvarför har du dömt mig till otacksamhet, som jag afskyr mest af alla laster? För mig, som af naturen är erkänsam, har du lagt snaror för att bringa mig till nödtvånget att stanna i förbindelse till den första bäste. Sålunda har jag blifvit invecklad i beroende och slafveri; enär välgörarne till gengäld begära ens tankar, ens önskningsar, tycken och tillgifvenhetskänslor, med ett ord hela ens själ, har jag alltid blifvit tvungen att draga mig tillbaka skuldsatt och otacksam för att rädda min individualitet och min menskliga värdighet, tvungen att slita de band som hotade att strypa min odödliga själ. Och det med en tjufs själskval och samvetsagg då han går sin väg med andras egendom.

Och nu när jag börjar anså om min själ efter påbuden i Kristi efterföljelse, är det billigt att fordra af en menniska att hon skall taga Gud sjelf till mönster och inbilla sig vara i stånd till att förvärfva sig den Fullkomliges fullkomlighet? Detta är att inblåsa stor-

hetsvansinne hos henne. Men om hon nu genom omöjligheten i att efterlikna Frälsaren kommer till insigt om det orimliga i sina syften, nedsjunker hon i förtviflan och slutar med att söka tröst i uppfyllelsen af sina verldsliga pligter och i intellektuella njutningar. Om denna verldens visdom är värd förakt, hvarför låter du oss uppfostras i skolor, där man får stryk för att lära sig vörda de lärda stormännen, lofprisa litteraturens, konsternas och vetenskapens heroer? Nej, att efterlikna den Evige är gudlöst, och ve den som tilltror sig förmågan därtill. Då är det mera blygsamt att förblifva människa och söka forma sig efter de bäste bland de syndiga dödlige, än drömma om att blifva gudarnes like. I så fall syndar man åtminstone icke genom högmod, som är dödssynden. Jesu Kristi efterföljelse gör mig till en skrymtare. Ty i det jag undertrycker mitt hat till de onda, lär jag mig att hysa öfverseende med ondskan och därigenom mot mig sjelf, under det att jag i djupet af mitt hjerta bevarar min rättmätiga indignation. Att återgälda ondt med godt är att uppmuntra lasten, högmodet; och apostlarna ha lärt mig att man bör inbördes rätta hvarandras fel, och jag försäkrar att mina medmänniskor aldrig ha skonat mig.

Noga taget har jag genom att välja korsets kungsväg insnärjt mig i teologiens törnhäckar så att tvifvel, förskräckligare än någonsin, fått makt med mitt sinne, och rent af hviskat i mitt öra att all olycka, alla orättvisor, hela frälsningsverket är endast en ofantlig

pröfning, som man måste tappert stå emot. I somliga ögonblick tror jag att Swedenborg med sina fasaväckande Helveten icke är något annat än ett eld- och vattenprof som man måste gå igenom, och fastän jag står i en tacksamhetsskuld, som aldrig kan gäldas, till denne profet, som har räddat mig från vansinne, känner jag om igen uppstå i mitt hjerta en brännande åstundan att rata honom, trotsa honom såsom varande en onskans ande, hvilken vurmar på att uppsluka min själ för att göra mig till sin slaf efter att ha drifvit mig till förtviflan och sjelfmord. Ja, han har smugit sig emellan mig och min Gud, hvars plats han har velat intaga. Det är han som kufvar mig genom nattens förfäran och hotar mig med vansinne. Må vara att han fullbordat sitt värf att återföra mig till Herren och att jag böjer mig för den Evige! Må vara att hans Helveten endast äro en fogelskrämman, jag tar emot dem som sådana, men jag tror icke längre på dem, och jag har icke rätt att tro på dem utan att förolämpa den gode Guden, som fordrar att vi skola förlåta, emedan han sjelf kan förlåta. Om olyckan och bedrövelserna som drabba mig icke äro straff, så äro de inträdesprof. Jag är hågad uttolka dem på det viset, och Kristus må vara mönstret eftersom han har lidit mycket, ehuru jag icke begriper hvad så mycket lidande skall tjena till, om det ej skall bilda en förgrund för att höja verkan af den kommande sällheten. Jag har talat ut! Gif mig nu svar!

Men den okände, som hade hört på med beundransvärdt tåla-

mod, svarade endast med en min af mildt gäckeri och försvann, lämnande mig allena i en atmosfär som stank af fenol.

Försatt ut på gatan blir jag efter vanan ursinnig öfver att ha glömt mina bästa argument, som alltid dyka upp när det är för sent, och nu upprullar sig ett helt långt tal, under det att hjertat sväller och modet reser sig på nytt. Den fruktansvärde och deltagande okände hade ju i alla fall lyssnat till mig utan att krossa mig. Han har alltså värdigats höra skäl, och han skall nu begrunda den orättvisa, som jag varit offer för. Kanske har jag rent af lyckats öfvertyga honom, eftersom han stod kvar där och icke gaf något svar.

Och den gamla inbillningen att jag är Job insmyger sig i mitt sinne. Jag har ju verkligen förlorat mina egodelar, man har tagit mina lösören och böcker, existensmedel, hustru och barn, jagad från det ena landet till det andra har jag dömts till ensligt lefverne i öknen. Är det jag som har skrivit dessa lamentationer, eller är det Job? »Mina närskylda hafva öfvergifvit mig, och mina vänner hafva förgätit mig. Min hustru stygges vid min ande, och mina böner nå ej min moders söner. Förakta mig också de små barnen. Han hafver gjort mig till ett ordspråk bland folken, och jag har blifvit ett strängaspel för dem. Jag träffar endast belackare, och mitt öga står vaket hela natten under det de stinga min själ. *Min*

hud brister och upplöses. När jag säger: Badden skall gifva mig tröst och borttaga något af min plåga, då förskräcker du mig *med drömmar* och *oroar mig med syner*.

Det träffar afgjordt in på mig: sprickorna i huden, drömmarna och visionerna, allt sammanstämmer. Men därtill kommer ett öfverskott å min räkning: jag har utstått de ytterligaste kval, då omständigheter, som styrts af makterna, inklämde mig för att nödga mig svika en mans enklaste pligter: att underhålla sina barn. Job drar sig ur spelet med bibehållen ära, för mig gick allt förloradt, till och med äran, och ändock öfvervann jag frestelsen till sjelfmord, jag egde mod att lefva vanärad.

Allt sammanlagdt är jag icke så förkastlig ändå, och om jag ej är värdig nåden, kan jag njuta godt af barmhertigheten. I tjugufem år har jag gjort tjenst som bödel och slutligen visat mig vara en duktig sådan genom att afrätta mig sjelf inför allmänheten, som har helsat denna min akt af sjelfkänedom med samfäldt bifall.

Om jag i de motgångar och skeppsbrott, som träffat mig på måfå, icke har kunnat finna godhet, utan illvilja, är jag sämre än den Eviges otadlige tjenare? Kärleken, godheten visar sig hos oss dödlige genom hängifna och hjertevarma handlingar och ord, och en god fader uppfostrar sina barn med ömhet och icke med de mest raffinerade grymheter!

Hvad jag var tafatt som glömde säga allt detta till den okände.
Men nästa gång skall jag taga igen skadan.

*

*

*

Under tre månader söker jag förgäfvets att inleda personliga förbindelser med Swedenborgska sällskapet i Paris. I en hel vecka går jag hvarje morgon upp till Pantheon för att uppnå rue Thouin, där den svenske profetens kapell och bibliotek äro belägna. Till slut träffar jag på någon som upplyser om att bibliotekarien tar emot endast om eftermiddagarna, just den tid då jag vill vara ensam med mina tankar och är alltför trött för att göra några promenader. Likafullt gör jag gång på gång försök att komma fram till rue Thouin. Första tillfället kände jag mig vid utgåendet obehagligt nedtryckt, och vid änden af Saint-Michel-bron urartade denna känsla till en ångest, som tvang mig att återvända hem. En annan gång är det söndag och man skall hålla gudstjenst. Jag kommer en timme för tidigt, och mina krafter förslå ej att tillbringa en timme på gatan. Tredje gången finner jag stenläggningen upprifven på rue Thouin och arbetare spärrande vägen med sina ställningar och redskap. Då tänker jag att det icke tör vara Swedenborg som skall leda mig in på den goda vägen, och under intrycket af denna aning återvänder jag. Vid hemkomsten faller det mig in att jag låtit bedraga mig af

Swedenborgs osynliga fiender och att jag bör bekämpa dem. Sista försöket företages i vagn. Denna gång är gatan barrikaderad likasom för att uttryckligen mota mina afsigter. Jag stiger ur vagnen, klättrar öfver hindren, men när jag hinner fram till Swedenborgshusets port, befinnas trottoaren och trappan vara borttagna. Trots allt tar jag mig fram till ingången, drar i klocksträngen och . . . får af en okänd veta att bibliotekarien är sjuk.

Det är med ett slags lisa i själen som jag vänder ryggen åt det dystra och torftiga kapellet med sina skumma rutor, som äro nersolkade af regn och dam. Det hade alltid fränstött mig, detta hus i sträng, barbarisk, svärmodig metodiststil, där bristen på skönhet påminde mig om Nordens protestantism, och det var först efter allvarsamma strider mot mitt högmod som jag bekvämade mig till att söka inträde där. En fromhetspligt mot Swedenborg, ingenting annat. Då jag vände om med lätt hjerta, varseblef jag på trottoaren en förtennt jernbit formad som ett klöfverblad, och af vidskepelse tar jag upp den. Och genast väckes ett minne till lif. När jag nämligen året förut, den 2 November i det förskräckliga året 1896, en morgon promenerade i Klam i Österrike, gick solen upp bakom en molnvägg i form af en båge med klöfverformade ytterlinier, omgifven af blå och hvita strålar. Och dessa moln liknade mitt förtennta jernbleck så som två vattendroppar likna hvarandra; min dagbok, hvori afritningen finnes kvar, kan väl bestyrka detta faktum.

Hvad skall detta beteckna? Treenigheten, det är tydligt. Än sedan? —

Jag lemnar rue Thouin, glad i hågen som en skolgosse som har sluppit ifrån en mycket svår lexa därför att läraren blifvit sjuk. Och när jag går förbi Pantheon, finner jag templet öppet, stora porten på vid gafvel och det på ett utmanande sätt, som ropade till mig: stig in bara. I sjelfva verket har jag oakadt mina långvariga uppehåll i Paris aldrig besökt denna kyrka, hufvudsakligen därför att man hade berättat mig lögner om väggmålningarna och försäkrat att de behandlade ämnen ur samtidens historia, som jag har afsmak för. Man tänke sig min hänryckning, då jag träder in där och tar emot en ljusdusch, fallande från midt-hvalfvat samt finner mig midt i en gyllene legend, Frankrikes heliga historia, som slutar strax före protestantismen. Den flertydiga inskriften utanpå: Aux grands hommes hade alltså bedragit mig. Obedydligt med kungar, ännu mindre med generaler och icke en deputerad; jag andas åter. Däremot: Saint-Denis, den heliga Genoveva, Ludvig den helige, Sainte Jeanne (d'Arc). Aldrig hade jag kunnat tro att republiken var till den grad katolsk. Fattas bara altaret, tabernaklet, och i stället för den Korsfäste och himlamodern är något slags verldsligt fruntimmers bild rest här af kvinnodyrkan; dock jag tröstar mig med tanken att denna ryktbarhet skall till slut hamna nere i kloakerna liksom så många andra och mer ärorika. Det är

vackert och ljufligt att gå omkring i detta tempel, invigdt åt heligheten, men på samma gång bedröfligt att skåda hur man halshugger de dygdiga och välgörande.

Måste man icke för den gode Gudens heders skull föreställa sig, att alla dessa fall af dålig behandling, som kommit de rättfärdige och barmhertige till del, endast äro låtsade åtgärder och att, huru föga uppmuntrande än dygdens väg må visa sig, den dock leder till en god ändpunkt, som är fördold för vår uppfattning? Annars skulle dessa schavottens och bålets helveten, som äro förbehållna åt helgonen inför triumferande bödlar, föra oss in på hädiska tankar om godheten hos den högste domaren, som tyckes hata och förfölja heligheten i jordlifvet för att belöna den i en högre verld, så att »de som så med tårar skola uppskära med glädje.»

Emellertid kastar jag vid utträdet ur kyrkan en blick åt rue Thouin till och blir förvånad öfver att vägen till Swedenborg har fört mig till den heliga Genovevas tempel. Swedenborg, min vägvisare och profet, har hindrat mig att gå till sitt blygsamma kapell, männ tro han då har jäfvat sig sjelf och numera blifvit bättre underrättad, så att han gett sig till katolik? Under studiet af den svenska siarens arbeten har det slagit mig hur han ställer sig som motståndare till Luther, som prisade tron ensamt, och i sjelfva verket är Swedenborg mera katolsk än han har velat gifva sig utseende af, då han har predikat tron *och* gerningarna, alldeles som romerska kyrkan.

Om det förhåller sig så, då bekämpar han sig sjelf, och jag hans adept skall bli söndermald mellan städet och hammaren.

* *

*

En afton efter en af samvetsagg och tvekan uppfylld dag begaf jag mig efter att ha intagit mitt ensliga middagsmål till trädgården, hvilken lockar mig till sig som ett Getsemane, där okända lidanden vänta mig. Jag har en förkänning af kvalen och kan icke fly undan, jag åtrår dem snart sagdt liksom den sårade önskar undergå en grym operation, som skall medföra tillfrisknande eller döden.

Anländ till Fleurus-porten finner jag mig genast inne på rännarbanan, som i fjerran begränsas af Pantheon och korset. För två år sedan betecknade detta tempel för mitt verldsliga sinne den ära som egnas »åt store män», nu uttolkar jag detta med: åt martyrer och de lidanden de undergått; så har min synpunkt förändrats.

Den okändes frånvaro gör mig orolig och jag erfar bröstbeklämning. Ensam och redo till fejd känner jag mig afmattas af brist på synlig motståndare. Att kämpa mot vålnader, skuggor, det är värre än drakar och lejon! Förskräckelse grep mig, och drifven af den räddes mod går jag framåt med fasta steg mellan platanerna på den slippriga marken. En instängd lukt af smutsig kabeljo blandad med

tjära och talg kväfver mig, jag hör vågors skvalpande mot fartygskrof och en kaj; jag införes på gården till en gul tegelbyggnad, jag stiger uppför trappor, går igenom omätligt stora salar och tallösa gallerier mellan montrer och glasskåp fulla med uppstoppade eller i burkar konserverade djur. Slutligen inbjuder mig en öppen dörr till en sal af sällsamt utseende, skum och klent upplyst af ljusfläckar, som reflekteras af en mängd mynt och medaljer, utställda i sina välordnade montrer. Jag stannar framför en glastäckt låda nära ett fönster, och bland guld- och silfvermedaljerna drages min blick till en af annan metall, dunkel som bly. Det är min bild, en brottslings och ärelystens typ med ihåliga kinder, håren på ända och hatfull mun. Och medaljens frånsida bär devisen: »Sanningen är alltid oförsynt». O, sanningen, så fördold för de dödlige, och som jag var nog öfvermodig att tro mig hafva afslöjat då jag hånade den heliga nattvarden, hvars under jag numera bekänner. Ett gudlöst minnesmärke, rest åt gudlöshetens vanheder af hädiska vänner! Det är sannt att jag alltid har skämts för detta förhärlikande af brutaliteten och ej brytt mig om att bevara detta minnestecken, att jag har kastat det åt barnen att leka med, och att det har förkommit utan saknad från min sida. Likaledes ville ett ödesdigert »sammanträffande», att konstnären som gjorde medaljen blef sinnesrubbad strax därefter, sedan han be dragit sin förlagsman och begått förfalskningar. O, denna skam! som icke kan utplånas, utan för alltid är hugfäst, eftersom lagen

bjuder att detta anklagelse-dokument skall förvaras i statens museer. Der ser man äran. Hvad har jag att beklaga mig öfver, då Försynen har skänkt uppfyllelse åt en vanhelgande bön, som jag riktade till den i min ungdom. Det var omkring mitt femtonde år; trött på de gagnlösa striderna mot det unga köttet, som pockade på passionernas tillfredsställande, utmattad af de religiösa konflikter, som härjade min själ, hvilken var lysten efter att få veta tillvarons gåta, i en omgifning af fromlande menniskor, som pinade mig under förevändning att vilja böja min själ mot kärleken till det gudomliga, yttrade jag oförbehållsamt följande ord till en gammal väninna, som hade moraliserat ihjäl mig: Jag slungar moralen, bara jag kan bli en stor talang, som allmänt beundras! — Längre fram styrktes jag i min mening af Thomas Henry Buckle, som lärde oss att moralen är ett intet, eftersom den icke utvecklar sig, och att intelligensen är allt. Sedermera vid tjugu års ålder lärde jag af Taine att ondt och godt äro två indifferentia saker med inneboende omedvetna och ansvarlösa egenskaper liksom syrans aciditet och alkaliteten hos ett alkali. Och denna fras, som greps i flykten och utarbetades af Georg Brandes, trycker sin prägel af immoralitet på den skandinaviska literaturen. En sofism, det vill säga en klen syllogism som skjutit bom, förför en generation af fritt tänkande menniskor! En sådan svaghet! Ty vid analyserandet af Buckles epigram: moralen utvecklar sig icke, alltså är den indifferent, upptäcker man lätt nog att slutsat-

sen bättre skulle kunna dragas sålunda: moralen, som förblifver orubbligen densamma, bevisar därigenom sitt gudomliga och eviga ursprung.

När min önskan äntligen bönhörts, var jag den erkända beundrade talangen och den mest föraktade bland alla de människor, som under detta århundrade födts i mitt land. Bannlyst från de bättre kretsarna, missaktad af den ringaste bland de ringe, förnekad af mina vänner, mottagande mina beundrares besök om natten eller i smyg! Ja, alla böja sig inför moralen, och en minoritet bockar sig för talangen, något som ger oss åtskilligt att tänka på angående moralens väsende! Och än värre är medaljens frånsida! Sanningen! Liksom jag aldrig skulle ha gifvit mig lögnen i våld, oaktadt mitt anseende för att vara mera sannfärdig, mera uppriktig än andra. Jag dröjer icke vid barndomens små lögner, emedan de betyda så litet, framgångna som de voro mestadels ur rädslan eller oförmågan att skilja verkligheten från inbillningarna och emedan de motvägdes af obilligt pålagda bestraffningar, grundade på kamraters falska anklagelser. Men det finnes andra, mera allvarsamma på grund af de fördärflika följder som det dåliga föredömet och urskuldandet af en svår försyndelse medför. Det är den osanna framställningen i min självbiografi »Tjenstekvinnans son» i afseende på pubertetens brytningskris. Då jag skref denna ynglingabekännelse, tycks det som om dåtidens liberalistiska anda förledt mig att måla med alltför ljusa färger i det

ursäktliga syftemålet att från fruktan befria unge män som hemfallit åt brådmogen last.

Då jag nått till slutet af dessa bittra reflexioner krymper myntkabinettet ihop, medaljen drar sig undan i ett fjärran och förminskas till en blyknapps storlek. Och jag ser mig i en vindskammare på landet vid stranden af Mälaren, i ett inackorderingshem för gossar hos en klockare, år 1861. Barn födda i olagliga förbindelser, barn af föräldrar som rymt ur riket, illa uppfostrade barn, som varit till hinder i allt för talrika familjer, lefva här tillsammans, hopkörda i ett vindsrum, utan tillsyn, delande säng två och två, tyranniserande hvarandra och misshandlande hvarandra för att hämnas på lifvet som är så grymt. En hungrig hjord af små missdådare, illa klädda och illa närda, en skräck för bönderna och i synnerhet för trädgårdsmästarna. Alltnog, den äldste i bandet spelar förförarens roll, och lasten nästlar in sig i den unga samlingen...

Fallet, javäl, fallet åtföljes omedelbarligen af samvetsqual, och jag ser mig i nattdrägt sittande vid bordet med bönboken framför mig, vid det svaga skenet af sommardaggryningen. Skamkänsla och samvetsqual, oaktadt fullständig obekantskap med syndens natur. Oskyldig därför att jag var omedveten, och ändå brottslig. Förförd och sedan förförare, ånger och återfall, tvifvel på sannfärdigheten af det anklagande samvetet! Tvifvel på att en Gud är nådig som lägger ut de förskräckligaste frestelser för en ovetande, ett barn som

mottager såsom en af naturen hjertligt gerna erbjuden njutning hvad som den gudomliga lagen straffar med döden. Utan skuld inför sig sjelf och likväl pinad af samvetsbetänkligheter, som jaga den olycklige mot religionen, hvilken icke förlåter eller tröstar, i det den dömer till vanvett och helvetet — den oskyldige stackarn, offret som saknar kraft att stå emot i ojämnr strid med den allsmåktiga naturen. Emellertid är den infernaliska kolelden tänd för att brinna ända till grafven, vare sig den lågar i ensamhet under askan eller hemtar näring af de brännbara ämnena hos en kvinna. Försöker man släcka ut denna eld genom återhållsamhet, så skall man se passionen taga perversa vägar och dygden blifva bestraffad på ett oväntadt sätt. Pröfva på att begjuta det antända bålet med petroleum, så får du en föreställning om den tillåtliga kärleken!

Sannerligen, kommer en gosse och nu frågar mig, femtioåringen: hvad skall man göra? så eger jag blott ett svar efter så många erfarenhetsrön och så många diskussioner, och det är följande:

— Jag vet det icke!

Och uppsökte mig en ung man för att tillspörja mig om hvilket som vore att föredraga: förbli ogift eller ingå äktenskap, skulle jag svara: Det beror på tycke och smak: om Ni föredrar ungarlens helvete, så välj det; tycker Ni mera om det äktenskapliga helvetet,

så träd in i detta. För min del föredrar jag Gehenna vid sidan af en maka, därför att det har i följe ett paradys, som visserligen är konstgjordt, men hänryckande, och i hvilket det finnes minnen från den gyllene åldern: nämligen barnet.

Jag skulle vilja anklaga mig såsom ungdomens förförare, men kan det ej, då syftet med min bekännelse var att frigöra de unga från fruktan. Frigörelse, det var lösen för den skandinaviska literaturen hela 1880-talet. Jag frigjorde kvinnorna, med den påföljd att familjekvinnorna blefvo de prostituerades likar och vände sig mot sin frigörare för att slå honom med sina brutna kedjor. Jag har frigjort de elända och de förtryckta så att samhället finner sig styrdt af de värsta förtryckare, hvilka ha kommit till makten. Jag har velat befria ungdomen från samvetskval och galenskap, och ungdomen som sjunkit i laster och brott anklagar mig för att vara en Catilina, och fäder och mödrar ha satt mig på Index! Följaktligen skall man låta bli att frigöra, enär lifvet är en straffarbetsanstalt, hvilket jag var okunnig om och hvilket ursäktar mig inför mig sjelf, då jag har handlat på god tro och af godt uppsåt, åtrående att följa Frälsarens föredöme, hvilken frikände äktenskapsbryterskan och röfvaren. Det enda är, och däri ligger hufvudpunkten, att jag har förnekat de gräsliga samvetskval som beledsagat en gosses fall, och detta är mea culpa, som kommer mig att rodna inför medaljens inskrift, hvilken jag icke sjelf har styrt om.

Till min son skulle jag vilja säga: försök att förbli kysk, och i alla händelser undvik dåliga kvinnor, ty de förgifta dig för hela lifvet och äro *besatta* olycksvarelser, hvilkas onda andar öfverflyttas på en ren själ, och det är orsaken hvarför dessa kvinnor, som man tillåter existera därför att de faktiskt finnas, utgöra frestelser, som en ung man bör räkna sig till ära att kunna motstå. Och en sak till, min son, fall icke för en gift kvinnas frestelser, om hon ock eggjar din manliga fåfänga genom att kalla dig Josef! Hedern tillhör icke Potifars hustru, utan Josef, hvars hederstitel öfvergår på den man som hade mod att stanna som fosterfar åt Frälsaren utan att röja motvilja i sin för en man tvetydiga situation.

Och till mina döttrar ett ord, ett enda: altaret, eller kyskhetslöfte! Det är allt! Den fria kärleken för kvinnans räkning har alltid funnits, och de fria kvinnorna äro kokotterna och skökorna, och de skola förblifva det så länge världen står, liksom ock den otrogna hustrun skall blifva deras like eller rättare sagdt sämre än de, därför att hon mördar en man och grumlar sina barns framtid.

Jag brinner af begär att anklaga mig och försvara mig på samma gång, men det finns ingen domstol, inga domare, och jag förtär mig här i ensamheten!

Då jag ropade ut min förtviflan åt alla väderstreck, insveptes jag i ett mörker, och när jag började se tydligare, fann jag mig stå med hufvudet stödt mot ett kastanjetråd i Fleurus-allén. Det var det

tredje trädet räknadt från inträdesporten, och allén är kantad med fyrtiosju på hvar sida, och nio bänkar äro ställda mellan träden såsom hållplatser. Återstår alltså fyrtiofyra rastställen för mig innan jag hinner fram till första stationen.

Ett ögonblick stannar jag alldeles nedtryckt inför den vidsträckta tårestigen, då under de aflöfvade träden en ljuskula närmar sig, buren af två fogelvingar. Den stannar framför mig i jämnhöjd med mina ögon, och i det klara sken som sprides omkring kulan ser jag ett hvitt pappersblad orneradt likt en matsedel. Upptill läser jag i rökfärgade bokstäfver: Ät! Och nedanför upprullas i en sekund hela mitt förflutna lif liksom en mikrografisk reproduktion af ett ofantligt stort plakat. Allt finnes där! Alla fasor, de hemligaste synder, de mest motbjudande scener i hvilka jag spelar hufvudrolen . . . O ve, jag vill dö af blygsel när jag i bild ser scenerna som mitt förstorande öga uppfattar med ens utan att behöfva läsa och uttolka! Men jag dör icke, tvärtom, under en minut, lång som fyrtioåtta år, ser jag på nytt hela mitt lif alltifrån den gröna barndomen och intill denna dag. Mina ben förtorkas intill märgen, mitt blod stelnar, och förtärd af samvetskvalens eld faller jag till marken med utropet: Nåd! Nåd! och jag skall afstå från att rättfärdiga mig inför den Evige, och jag skall afstå från att anklaga min nästa . . .

När medvetandet återkom, befann jag mig på rue de Luxembourg, och vid en blick genom gallerporten såg jag trädgården grönska,

under det att en kör af små lifliga spefoglar helsar mig bakom buskar och träd!

* * *

*

Gående utför rue Bonaparte känner jag mig gisslad, och skammen väcker vreden, och uppstudsigheten börjar röra på sig. — Jag har syndat, det medgifves, och jag har blifvit straffad. Det måtte dock vara nog för att utskrapa märkena på den hvita skiffertaflan. En god fader kan förlåta efter att ha straffat, och jag känner sådana som kunna benåda utan att kräfva öga för öga och tand för tand, jag känner sådana som aldrig straffa annat än genom milda ord och, sedan saken en gång blifvit utagerad, icke vidare tala därom. Men jag har aldrig sett en sådan, som har hållit register öfver sina barns felsteg och försyndelser.

Upprorsanden reser sig igen, känslan af menskligt-gudomligt värde och värdighet säger: »Svage, du har fallit, du har förnedrat dig, då du förnekat ditt jags sjelfberättigande gentemot de andras. Det är just livvets strid att stå emot frestelsen att böja sig under de andra, ty i samma stund du så gör har du ställt dig dömande öfver ditt ödes Herre och krypande under de andres»: Vore jag herskare, skulle jag hata upprorsmannen, men jag kunde ej neka honom större aktning än de lydige. Själsstyrka är skönt, och

det sköna är gudomligt. För en Gud, den visaste, skönaste och godaste, skall jag böja mig, men för usla, eländiga människor, som likna mig, har jag ej rätt att böja knä. För stora andar har jag alltid hyst vördnad, och det är lögn att jag saknat förmågan beundra, ehuru väl jag ej kunnat tvinga mig beundra det lilla. Öppet har jag uttalat min vördnad för män som Linné, hvilken sett Gud, för Bernardin de Saint-Pierre, för Balzac, för Swedenborg, för Nietzsche, som fick sin höftsena och sina hjernlober förlamade i Titanstriden . . . Men jag vet väl att Tidens Gudar velat bryta ner mig på knä för allt smått, i synnerhet allt underlägset, fysiskt, moraliskt, intellektuellt svagt. Men jag har icke varit någon tyrann, tvärtom, jag var med och förde de vanlottades talan, jag var med och kämpade i befrielsekriget för de undertryckta, därför att jag ej förstod att de befunno sig på den plats där de blifvit ställda af Försynen. Om det var för att visa mig följderna af detta slafkrig vet jag ej, men alltid gaf mig ödet i handen på en slafs själ, som blef min herre, som trampade mig under sina träskor eller sin knäppkänga; alltid fick jag bära strå och tegel åt en rå egyptisk man eller qvinna, som lefde af mitt blod och gaf mig det, som blef öfver, till min näring. Slutligen vorden vis af lärdomarna, slog jag mig lös från fängelserna, och då återstod mig endast öknens frihet, där sannerligen ingen manna och inga vaktlar bjödos mig. Till ensamheten dömdes jag, och hvar gång jag sökte en människa att tala vid, sändes en egypt-

tisk man att spotta på mig, en okunnig att upplysa mig om huru mycket kunnigare ignoranten är, en högfärdig oförmåga att säga mig det jag var den högfärdigaste, en liderlig att predika dygd för mig! — Hvem förföljer mig, hvem förödmjucar mig mer än de andra förödmjukas? Är det den vise, så vet han att jag var mindre högfärdig, och att jag endast var stolt på Dens vägnar, hvars språkrör jag ansåg mig vara, och han vet väl människornas ondska, som huru jag vänder mig äro redo att finna sak mot mig. Säger jag att jag talar af mig sjelf, så är jag saker till högmod, säger jag att jag har mitt af Gudi, så är jag skyldig till hädelse. — — — Äro alla människor lika, hvarför har då Försynen inrättat samhällsklasser med hierarki, där den ena har det bättre än den andra och eger att befalla öfver de underordnade, hvilka äro skyldiga vara mensklig öfverhet underdåniga? Hvarför kallas somliga till makt- och äreställen, under det andra dömas förhålla sig andäktiga, beundrande, lydande därnere? Är detta jämlikhet, och tyder detta på att alla äro skapade lika? Nej, jag kan icke hvarken i naturens ordning där racehästen har namn och karaktär, stamträd och betjening, äter ur marmorho och bär alpaka, under det åkarkampen får draga gatuviskan, se någon jämlikhetslag, ej heller i samhällsordningen där sjelfva gesällen har sin lärpojke under sig att hundsvottera. Och ändock skall jag tvingas, tvärtemot gudomlig och mensklig ordning, erkänna ett faktum som vederlägges hvarje stund på dagen, och ett faktum som öfver-

hufvud ej existerar! Är Gud söndrad mot sig sjelf eller hafva Hans satraper råkat i strid? Är hvarje tidsperiod här en afspeglings af hvad som försiggår därofvan? Är där också partibildning med demokratagitatorer och maktlystna? Så vill det synas understundom, ty många röster tala på en gång: folkledaren hör ett gudsbud från skyn och han förer massorna med helig ifver till mord och brand, och han lyckas ibland såsom om han stode under ett mäktigt beskydd. En annan gång förer folköfverledaren och betvingaren sina vigda skaror under åkallan af himmelens beskydd mot massorna, och hans förehafvande krönes med framgång såsom om andra makter ledt honom till seger! Ve människors barn när Herradömena och Våldigheterna råkat bli oense! Då gäller höra fint när de osynligas röster bjuda lydighet, och att veta gå rätt, ty segraren har alltid rätt. Är det Ragnarök som stundar eller pågår? Kämpa icke alla uppväckta gudamakter ofvan skyn om våldet? Pan var ju uppe en tid och syntes råda; Jehovah har ju skyddat sitt egendomsfolk, och Kristus har icke lemnat sina trogna; Allah visade sig ännu nyss kunna slå de Olympiske vid Termopyle, och Buddha tränger sig fram med en våldsamhet som hotade nazareern allvarligt ett ögonblick! Ve människors barn när våldigheterna kämpa! Alla ropa de till den Ende och Sanne Guden, men ingen säger mig hvem han är! Är Han den som leker med åskan och hvirfvelvinden? Men dem rörde Zeus och Tor också, teosoferna svära att de osynliga borta i Högasien förstå att spela med

dessa naturmakter, såsom Jehovah, Osirisprester och trollkarlar sägas ha mäktat. Alla äska tecken och under, och det sker tecken och under, men ingen vet hvem som kommer dem åstad, ty de svarta makterna äro lika trollkunniga som de hvita. Hvem är Herren som talar så mäktigt till folken i dessa tider? Eller hvem är min Herre? Har en människomyra icke rätt att få veta hvem han skall tjena och lyda, och huru, innan han förkastas som en ohörsam? Huru ofta har jag icke anropat den okände att tala tydligare, och då han slutligen svarade var det med en solstråle, ett åskslag och en vattendroppe. Naturkrafternas herre! Väl, jag erkänner honom, men det var icke den som skulle gifva mig ett nytt sinne och rena mig från begären, hatet och högmodet . . .

Sålunda går den eviga syndakvarnen rundt rundt; samma anklagelser, samma försvar. Sisyphus som rullar på sin sten, Danaiderna som ösa med sitt såll: i sanning synas ej straffen vara eviga!

Hemkommen i min cell, finner jag klockan vara endast nio och öppnar bibeln för att få upplysning och lugn. Men när jag i Davids psalmer kommer till de hemska förbannelser han med böner nedkallar öfver sina fiender, kan jag icke vara med längre: jag har endast en fiende, det är jag, de andra som plåga mig ha rätt därtill och det har alltid varit till mitt bästa, och jag har nyss lärt att man skall förlåta sina fiender: teosoferna ha till och med sagt mig att bönen

är svart magi, och att bedja ondt öfver fiender är envoûtement eller förgerningar som straffades med bålet! Min gamle vän Job tröstar mig ej mer, ty jag är dels ingen rättfärdig man som bekant, dels finner jag hans kritik öfver den Eviges tillvägagående lika gudlös som mina upprorstal och tankar.

Då kastar jag mig öfver till Nya testamentet och råkar Paulus, som i likhet med mig varit en Saulus, och som därför skulle ha mycket att säga mig. Vissa af mina fel återfinner jag hos honom, men det var ej därför jag sökte honom; och jag förstår *ännu* icke hur man kan ha mod att straffpredika och döma till Satan då man står med båda benen i syndasumpen. Hans ifver gör honom barnslig och därför momentant sympatisk, sålunda då han börjar ett Corinthierbref med denna bekännelse: »jag Paul som synes Er föraktlig då jag är nära Eder, men som är full af djerfhed då jag är långt ifrån Eder.» Jag kan icke lyssna till denne mans ord såsom komna från Gud, då han har alla mina svagheter dem jag med hans hjälp ville arbeta bort. Hur skall jag bevara ödmjukheten då min lärare skrifer två långa bref med skryt om sig. »Jag anser att jag i intet varit underlägsen de mest utmärkta apostlar.» Eller så: »Må ingen betrakta mig som en ovis; om dock, så haf fördrag med mitt oförstånd då jag skryter något med mig.» Och så räknar han upp sina lidanden (alldeles som jag, ehuru jag slutligen insett mina lidanden vara väl förtjenta). »Jag har dragit mera dagens tunga än de andra,

mera sår, mera fängelse. Af Judarna har jag fått fem gånger fyrtio käpprapp minus ett; ris tre gånger; stenad blef jag en gång o. s. v.»

Där återfinner jag mina skötesynder och hvad värre är deras försvar. »Jag har varit ovis då jag skröt, men I hafven tvungit mig därtill, ty det anstod Eder att tala godt om mig, då jag som bekant icke i någon punkt varit underlägsen de mest framstående apostlar. ehuru väl jag är ingenting.» De sista orden uppenbara det orimligt falska i denna beprisade ödmjukhet hvarmed högmodet skryter, och det tände i mig på nytt denna ovilja mot Paulus som jag redan i min ungdom hyste mot denne kolportörernas profet, hvars stil de så väl förstått att attrapera. Och jag lemnade lärjungen för att af Mästaren sjelf höra visdomens ord. Men jag vet icke hvilken demon i denna afton, då jag är ensam och förkrossad, vänder bladen, kanske förvänder synen, så att boken som har svar på allt och bot för allt endast gäckar mig och slår mig i ansigtet. När jag får upp Kristus som frikänner äktenskapsbryterskan, känner jag de bottenlösa tviflen åter stiga upp från de döda. Det var 1872 som jag i min ungdomsdram Mäster Olof låter reformatorn frikänna skökan, Magdalena, med dessa ungefär samma ord. Hvad följde så däraf? Denna katarakt af frikännelser från alla moraliska förpligtelser, som genom literaturen strömmade ut öfver samhället och löst upp allt, familj, sed, heder, tro. Och denna frigörelse fotad på ädel humanitetssträfvan och lydande Kristi bud: dömer icke, den desavoueras nu af »Mak-

terna» som slå befriarne med skräck och nya plågor! Kristi efterföljare! Nej, icke bibeln ens, icke Kristus, icke humanitet, icke — — — något.

Jag är nu totalt bankrutt! Beröfvad människors umgänge utan att veta hvarför, betagen intresset för vetenskaperna som förr höllo mig vid lifvet genom det stora i att få veta gåtorna, undandragen religionens tröst, emedan den lärer ondt och falskt, har jag endast det tomma skalet af ett innehållslöst jag inför mig. Sittande i min stol, betraktande stjernhimmeln genom gallret till min fönsterglugg, tänker jag på intet, erfar intet, drömmer intet. Börjar slutligen undra huru min talröst skall låta när jag åter efter tre veckors tystnad får höra den. Längtar efter en människas sällskap så att jag vore frestad söka de mest antipatiska, hvilka blott behöfva öppna munnen för att såra mig. Begrundar om denna isolering skall ha till ändamål att lära mig det alla människor behöfva hvarandra, ehuru jag vet att dåligt sällskap bör flys och att flera människor behöft mig bättre än jag behöft dem. När jag ser på pendylen är klockan ej mer än half tio, och före tio vågar jag ej gå till sängs, emedan natten blir orolig. Jag som har väntat hela mitt lif på att det önskade skulle komma, sitter nu och väntar på att en half timme skall förflyta. Läsa kan jag ej, ty när jag öppnar en bok tycker jag mig veta allt förut. Ingenting intresserar mig, intet gläder mig, intet smärtar mig. Jag har mer än ett tusen francs i fickan, men de äro utan

värde, ty jag önskar ingenting. Förr och alltid då jag saknade pengar, hade jag fullt upp af önskningar: böcker, instrument, skulders betalande, och denna längtan efter något gaf lifvet intresse, det var ett uppskjutande, ett viljans framsträckande i tiden som förankrade utan att förtöja.

Slutligen blir klockan tio. Efter min sedvanliga tvagning går jag till sängs och faller snart i sömn, trött intill döden af idel sysslöshet och ledsnad.

* * *

*

Följande dag är lik den föregående intill klockan sex eftermiddagen. Då knackar det på min dörr, och in träder den amerikanske målare jag i min bok *Inferno* gjort identisk med Francis Schlatter. Som vi skilts helt indifferent utan fiendskap eller vänskap, är återseendet ganska kordialt. Mannen är något förändrad, märker jag. Han synes mig mindre i kroppen än jag mindes honom; hans uttryck är allvarligare, och jag kan omöjligt få honom att le såsom förr öfver lifvets trakasserier och öfver utståndna lidanden, hvilka man bär så lätt då de äro väl öfver. Men han behandlar mig också med en påfallande aktning som svär mot den förra kamratligheten. Emellertid blir återseendet för mig en uppryckning, ty dels får jag tala vid en menniska som förstår hvart ord jag säger, dels vinner

jag anknytning till en period i mitt lif då jag som mest utvecklade mig, lefde intensivt, trodde och växte. Jag känner mig snart två år tillbaka i tiden och får lust att slå mig lös, att tillbringa en half natt på trottoarerna vid glas och goda samspråk. Som vi äro öfverens att äta middagen i Montmartre, anträda vi vandringen. Gatans larm dämpar något samtalets gång, och jag bemärker hos mig en ovanlig svårighet att höra och uppfatta.

Vid inloppet till avenue de l'Opéra är folkströmmen häftig, och vi skiljas oupphörligt af mötande. Där råkar äfven en man som bär ett parti vadd att stöta till min kamrat så att han blir helt hvit. Med hufvudet fullt af Swedenborgs symbolik söker jag i minnet hvad detta skall »betyda», men kan endast erinra mig från graföppningen på S:t Helena att Napoleon såg ut som om hans kropp varit om-lupen af hvitt ludd.

På rue de la Chaussée d'Antin är jag redan så trött och nervös att vi besluta taga en droska. Som det är dinertid, är gatan ytterst belamrad, och när vi åkt några minuter stannar vagnen tvärt. I det-samma får jag en stöt i ryggen, så att jag reser mig, känner ett varmt fuktigt flåsande öfver min nacke, och när jag vänder mig, har jag de tre hvita hästhufvudena emot mig, en omnibus med en skrikande kusk ofvan. Detta förstämmer mig, och jag undrar om det skall betyda en varning.

Vi stiga af vid Place Pigalle och dinera. Här återfinner jag

minnena från min ungdoms första Parisersejour på 70-talet; men det gör mig vemodig, ty förändringarna äro stora. Mitt hotell vid rue Douai finns ej mer. Chat noir som då uppstod är stängdt, och Rodolphe Salis är begrafven i år. Café de l'Ermitage är blott ett minne, och Tambourinen har ändrat namn och karaktär. Vännerna från då äro döda, gifta, skingrade, och svenskarna ha öfverflyttat till Montparnasse. Då märker jag att jag är gammal vorden.

Dinern blir ej så liflig som jag väntat. Vinet är af den dåliga sorten som stämmer ner. Min ovana att höra och tala gör samtalet knaggligt och tröttande. Förhoppningen att återfinna den gamla stämningen vid kaffet på trottoaren förverkligas ej, och snart nog infinner sig denna fruktansvärda tystnad som bebådar längtan att skiljas.

Länge kämpa vi emot den växande förlägenheten, men förgäfves. Redan vid niotiden bryta vi upp, och anande min sinnesförfattning går kamraten sin egen väg under förevändning af ett möte. Ensam erfar jag strax en obeskriflig lättnad; olusten upphör, hufvudvärken försvinner, och det förefaller som om vindlingarna i hjernan samt nervernas flätverk varit hoptrasslade med en annans, men nu börja reda ut sig. I sanning, ensamheten har gjort mitt individ så känsligt att jag ej tål kontakten af en främmandes fluidum. Lugn, men med en illusion mindre återvänder jag hem, glad att vara åter i min cell; men väl inne märker jag att rummet är sig olikt, ej mer detsamma,

och att en olust bosatt sig där. Möbler och småsaker behålla sina platser, men ge ett främmande intryck: det har varit någon där och lemnat något efter sig. Jag vantrifs!

Dagen därefter märker jag redan förändringen, och jag måste ut att söka sällskap, men finner intet. Tredje dagen går jag enligt öfverenskommelse till min vän artisten för att bese hans raderingar. Han bor i Marais. Jag frågar portvakten om han är hemma. Jo, men han sitter nere på kafét med sin dam. Som jag icke hade något att säga hans dam, går jag igen.

Följande dag styr jag stegen åter till Marais, och eftersom mannen är hemma börjar jag stiga de sex trapporna. När jag öfvervunnit tre, hvilka slingra sig trånga som torntrappor inne i ett rör, vaknar ett minne af en dröm och en verklighet. Drömmen, som ofta återkommer, handlar om en sådan skrufvande, trängande trappa i hvilken jag kryper tills jag kväfs då han blir allt trängre. Första gången jag fick igen min dröm var i tornet på Putbus, och jag vände genast tillbaka ner. Nu står jag här, beklämd, flåsande med hjertklappning, men besluter stiga. Och jag skrufvas upp, kommer in i ateliern och råkar vännen, med sin dam. Men när jag setat fem minuter, får jag en värk längst in i hufvudet och säger: min gode vän, det ser ut som om jag ej finge umgås med Er, ty Edra trappor döda mig. Jag har nämligen det bestämda intrycket nu att om jag en gång till stiger upp hit, så dör jag.

Han svarade: Men ni steg uppför Montmartre och för trapporna till Sacré-Coeur, nyligen.

— Ja, det är ju underbarare än allt.

— Nå, invände han, då kommer jag till Er, och så dinera vi tillsammans om aftnarna.

Dagen därpå äta vi verkligen middag tillsammans och råka i den goda stämning som man söker vid bordet. Man behandlar hvarandra med aktning, undviker säga obehagligheter, upptäcker sympatier, ställer sig på hvarandras ståndpunkt och får illusionen af att vara ense i alla frågor. Efter maten, då kvällen är mild fortsätta vi samtalen och draga oss öfver floden mot boulevarderna, vexlande trottoar och bord, tills vi slutligen nått höjden vid Café du Cardinal. Då är midnatt, men vi äro långt ifrån trötta, och nu börja dessa underbara timmar då själen lossnar ur sitt hölje, och de själskrafter som skulle användas till drömmar konsumeras i vakna och klara konceptioner, skärpta blickar i det förflutna och det kommande. Det är under dessa nattimmar som om min ande hölle sig öfver och utom min kropp, hvilken sitter där som en för mig främmande person. Drickandet är bisak och endast till för att hålla sömnen fjärran, kanske öppna minnets slussar som släppa på hela mitt stora lifsmaterial, så att jag i hvarje ögonblick kan ösa fakta, årtal, scener, repliker. Detta är rusets glädje och maktkänsla för mig, men en ockultist, religiös, har ock sagt mig att det är synd, ty det är att

taga förskott på saligheten, som just består i själens befrielse från materien, och därför straffas också detta tillgrepp med de förfärliga kval som följa dagen efter och hvilka skola erinra om osaligheten. Emellertid börjar man oroa oss med stängningssymtom på boulevardkaféerna, och som jag ej vill sluta nämner jag ordet Baratte, och min vän är strax färdig.

Café Baratte vid Hallarne har för mig alltid haft en underbar dragningskraft, utan att jag vet hvarför. Det kan vara Hallarnas närhet som drager. Då det är natt på boulevarden är det morgon vid Hallarna, där det föröfrigt är morgon hela natten. Den trista natten finns där ej med sin tvungna sysslolöshet och sina mörka drömmar. Anden, som berusat sig i omateriella verldar, längtar ner till maten och smutsen, lasten och skrålet. På mig verkar denna lukt af fisk, kött och grönsaker, i hvars affall man trampar, som en härlig kontrast mot de höga ämnen nyss behandlats. Det är gyttjan hvaraf vi skapats och nyskapas tre gånger om dagen; och när man från halfmörker, smuts och ruskiga figurer träder in på det hemtrefliga kafét, helsas man af ljus, värme, sång, mandoliner och guitarer. Där sitta skökor och vederlikar, men denna stund på dygnet har all klasskilnad utplånats. Och här sitta artister, studenter, skriftställare om hvarandra, bänkade vid långa bord och drömma vakna, eller ha de flytt den sorgsna sömnen som upphört kanske att söka dem. Det är ingen sprittande glädje, utan en stilla narkos hvilat

öfver det hela, och för mig är det som att träda in i skuggornas rike, där det spöklika lifvet endast har half verklighet. Jag känner en skriftställare som brukade sitta där och skriva om nätterna. Jag har sett främlingar där, klädda som om de kommit från en lysande souper uppe vid Parc Monceau. Har sett en man af publiken med utseende af en främmande Ambassadör stiga upp och sjunga ett solo. Har sett folk liknande utklädda prinsar och prinsessor dricka champagne, så att jag numera icke vet om det är verkliga dödliga alla dessa hamnar eller om det är sofvandes »astralkroppar» som äro ute och hallucinera de sömndruckna där sitta. Det märkliga är att det icke råder någon grof ton öfver sällskapet, som är sammanpackadt i den trånga lokalen: sömnlöshetens svårmod dämpar och ger en viss melankolisk färg åt allt som sker. Sångarnes sånger äro mest sentimentala och den mjeltsjuka gitarren helar de nålsting, hvarmed den hvassa, stålsträngade mandolinen sticker hjertmusklerna. — — — Just nu erinrar jag mig en natt för två år sedan med samme vän här i kafét. Vi hade diskuterat själens dolda förmögenheter, och jag förnekade på många grunder stora hjernans rol såsom tankemaskin. — Det är ju en tarm eller en körtel, kan ni ju se! — Tror Ni ej! Kom, skola vi gå utom dörren och köpa en!

Vi gingo ner i Hallarne, begärde en hjerna. Man visade oss ner i en källare genom korridorer och hvalf. Slutligen befunno vi oss i en sal som var dekorerad med blodiga kroppar och inelfvor.

Vi vadade framåt i blod och anlände till rummet för hjernor. Blodiga män med blodiga klubbor och stämjern slog afhuggna djurhufvuden så att kraniet bräcktes och hjernan flög ut. Vi köpte en och gingo upp i ljuset, men det rysliga sceneriet följde ännu till kafés bord, där den påstådda tankemaskinen demonstrerades.

Nu i natt, efter min långa ensamhetskur, finner jag mig så väl bland människohopen, det strömmar värme och sympati från den. För första gången på länge fattas jag af ett sentimentalt medlidande med dessa nattens olyckliga kvinnor. Och invid vårt bord sitta ett halft dussin ensamma, nedslagna, utan något rekvireradt framför sig. De äro mest fula allihop, ratade, och troligen ur stånd att beställa in något. Jag föreslår min vän, hvilken har lika ointresserade afsigter som jag, att inbjuda två, af de fulaste som sitta bredvid oss. Antages! och jag inbjuder de två, frågande om de vilja dricka något, tilläggande: men utan några som helst illusioner eljest, och anständigt, framför allt!

De tyckas förstå sin rol och begära mat först. Vännen och jag fortsätta våra filosofiska samtal på tyska, då och då dedicerande ett ord till våra damer, som ej äro anspråksfulla och synas mera begifna på mat än på uppvaktning.

Ett ögonblick slår mig den tanken: Om någon bekant såge Dig nu? Ja, då vet jag hvad han skulle säga, och jag vet ock hvad jag skulle svara. — Ni har förskjutit mig från samhället, dömt mig till

ensamheten, och jag nödgas köpa människors sällskap, parias, utkastade som jag, hungriga som jag varit. Min enkla glädje är att se dessa ratade kunna pråla med en eröfring som ingen är, se dem äta och dricka, höra deras röster, som dock varit kvinnors . . . Och som jag icke betalt i någon form, icke ens med att ge påbrödet moral.

Jag erfar endast ett välbefinnande i att sitta med menskliga varelser och att kunna gifva af ögonblickets öfverflöd, ögonblickets, ty om en månad kan jag vara så fattig som de . . .

Det har blifvit morgon; klockan visar 5, och vi gå; men då fordrar min dam femton francs för att hon hållit mig sällskap, hvilket jag från hennes synpunkt finner förklarligt; då mitt sällskap är värdelöst liksom min protektion mot hennes polis, varorna oberäknade. Att det skall öka min sjelfaktning, menar jag ej, snarare tvärtom.

Emellertid vandrar jag hem med godt samvete, efter en väl tillbragt natt, sofver till klockan tio samt vaknar uthvilad och tillbringar dagen i arbete och meditationer. Men natten därpå fick jag ett anfall af det ohyggliga slaget som Swedenborg skildrar i sina Drömmar. Detta var alltså straffet. För hvad? Därför att »han äter och dricker med skökor och publikaner under det Johannes gick i öknen . . .» Med skökor, därför att han icke får annat sällskap. . . . Jag förstår slätt ingenting mer; hade trott att detta var en ny lektion i folklighet, att jag skulle lära mig att alla människor voro lika goda kålsupare,

och hade verkligen inbillat mig ett ögonblick att min roll på nattkafét varit mera människovännens än utsväfvarens, eller att den åtminstone var moraliskt indifferent.

De följande dagarne är jag mycket beklämd, och en afton motsåg jag en fasans natt. Vid niotiden hade jag Ciceros *Natura Deorum* framför mig och blef så betagen i Aristoteles' mening det gudarne ej känna vår verld och skulle orenas om de befattade sig med den smutsen, att jag beslöt afskrifva den. Därvid märker jag att blod utbrutit på högra handens ofvansida, utan någon orsak. Och när jag aftorkade blodet, fanns icke tecken till skråma. Men jag slog bort det och gick i säng. Vid half ett-tiden vaknade jag med fullt utbildadt symtom som jag kallat den elektriska gördeln. Oaktadt jag känner dess natur och dess inre mening, tvingas jag genast söka orsaken utanför mig; tänker, nu äro de här! De! Hvilka? Gjorde så våld på mig och tände lampan. Som bibeln låg bredvid, beslöt jag rådfråga den, och se: den svarade:

»Jag skall göra dig förstående, och jag skall lära dig vägen som du bör gå, och mitt öga skall följa dig. Var icke såsom en häst eller mula, den där skall ryckas med betsel och trens för att fås till lydnad!»

Detta var besked, och jag somnar åter lugn att det icke är onda människor, utan en välvillig makt som talar, ehuru något otydligt, till mig.

Efter att ha lugnat mig med några dagars ensamhet, gick jag åter ut en afton med amerikanen och en ung fransman, som rättar mina manuskript. Det blef något långvarigt och jag kom hem strax före midnatt, med ondt samvete, emedan jag indragen i en hetsig konversation nödgades säga ondt om en frånvarande. Det jag sade var i sjelfförsvar mot en lögnare och idel sanningen. Klockan 2 vaknade jag och hörde en person bullra i rummet ofvanför, samt där-efter huru han gick ned för trappan och in i rummet sida om sida med mitt. Alltså samma manöver som i hôtél Orfila. Är jag då bevakad? Ty hvem eljest besätter två rum i det hotell jag bor, och ett ofvanpå mig, ett vid min sida? Samma historia hade ju upp-repats i September månad här i hotellet, då jag bodde tre trappor upp. Det kan således icke vara någon slump. Om nu, som sannolikt är, min osynlige Mentor vill straffa mig, huru raffineradt att hålla mig i ovisshet om huruvida det är menniskor som förfölja mig eller ej. Ehuru jag haft full visshet om att ingen förföljer mig, så måste jag likafullt pinas in i den gamla tankekretsen att det är någon. Och då frågan hvem det är stiger upp, börjar ringdansen af gissningar, som motas af mitt samvete, hvilket anklagar mig äfven då jag endast handlat i rent sjelfförsvar, afskuddande mig orättvisa beskyllningar. Jag känner mig som bakbunden vid en påle, alla förbigående ha rätt att ostraffadt spotta på mig, men om jag spottar igen, blir jag hudflängd, kväfd, jagad af furier. Hela verlden, äfven den mini-

maste usling, har rätt gent emot mig! Om jag fick veta hvarför! Hela taktiken erinrar så om kvinnor, att jag icke kan lösgöra mina misstankar därifrån. När nämligen en kvinna i årtal gjort en man förfång och orätt, och han af medfödt ädelmod ej lyft hand till motvärn, men slutligen slår ifrån sig som man jagar bort en fluga, då upphäver kvinnan ett skrik, kallar på polis och lamenterar: »han försvarar sig!» Eller när i skolan en oresonlig lärare öfverfaller en oskyldigt anklagad lärjunge, och denne af kränkt rättskänsla söker försvara sig. Hvad gör läraren? Jo han öfvergår till kroppsstraff, utbristande: »jaså, du svarar.»

Jag har svarat! Och därför pinas jag! Och pinan pågår nu i åtta dagar hvarje natt. Följderna af detta blifva att mitt lynne nedstämmes och att jag blir outhärdlig för umgänget. Min vän amerikanen tröttnar, retirerar sakta, och när han etablerat hushåll hemma, befinner jag mig åter ensam. Men det är icke uteslutande en ömsesidig ledsnad som skiljt oss för andra gången; vi ha nämligen båda märkt att under vår sista samvaro det händt underliga ting, som endast kunna tillskrifvas inskridandet af medvetna makter, som haft för afsigt att väcka vår leda. Denne man, som vet nästan intet om mitt föregående lif, syntes sista gången haft för afsigt att såra mig i alla ömma punkter, och det föreföll som om han känt de hemligaste af mina tankar och afsigter, dem dock endast jag känner. Och när jag sade honom min iakttagelse härom, gick ett ljus upp för honom.

— Är det icke Den Onde! utbrast han. Jag anade att det var något, ty Ni kunde den aftonen icke öppna munnen utan att kränka mig på det djupaste, men jag såg på ert lugna ansigte och det vänliga uttrycket att Ni icke hade ondt i sinnet.

Vi försökte trotsa. Men tre dagar efter hvarandra gick han den långa vägen till mig förgäfves. Jag fanns där icke, och icke heller på mitt vanliga matställe, ingenstädes!

Och så sluter sig ensamheten åter omkring mig som ett tjockt mörker. Det lider mot jul, och saknaden af hem och familj trycker mig. Hela lifvet blir vidrigt, och jag börjar åter helt följdriktigt blicka mot det som ofvanefter är. Köper Kristi Efterföljelse och läser.

Det är icke första gången denna underbara bok råkar mig, men denna gång finner han marken beredd. Att dö lefvande ifrån verlden, den föraktliga, tråkiga, smutsiga, se där temat. Och den okände författaren har den ovanliga egenskapen att ej predika eller straffa, utan han talar vackert vid en, öfvertygande, logiskt bindande och lockande. Han ger den färgen åt våra lidanden som om ej de vore straff, utan prof, och därmed väcker han ambitionen att godt kunna stå ut.

Nu har jag Jesus igen, denna gången icke Kristus, och han smyger sig in på mig sakta men säkert som om han komme i sammetssandaler. Och julutställningarna på rue Bonaparte hjälpa på. Där är Kristusbarnet i krubban, Jesusbarnet med kungamantel och krona, barnet Frälsaren på jungfruns arm, barnet lekande, liggande,

på korset! Vål, barnet! Det förstår jag. Guden som så länge hört människornas klagan öfver jordelivets elände, att han slutligen beslöt stiga ner, låta sig födas och lefva, för att pröfva på huru svårt det var att dragas med ett människolif. Den fattar jag!

12!

En lördagsmorgon gick jag förbi kyrkan Saint-Germain L'Auxerrois. Denna byggnad har alltid öfvat en stark dragning på mig, emedan den ser så intim ut; förhallen med sina målningar inbjuder, och måtten äro så små att man icke krossas eller försvinner. Inom dörren möttes jag af halfskymning och orgelspel, färgade bilder och ljus. Alltid när jag träder in i en katolsk kyrka stannar jag vid dörren och känner mig generad, orolig, utstött. När den jättestore schweizaren nalkas med sin hillebard, får jag ondt samvete och menar han vill utdrifva mig som kättare. Här i Saint-Germain L'Auxerrois märker jag en ångest, ty minnet upplyser mig att det var i detta tornet som klockan utan känd orsak började ringa in Bartholomeinatten, klockan 2. (Klockan 2 om natten!) I dag oroar mig min ställning som hugenott mer än eljest, ty för ett par morgnar sedan läste jag ur Osservatore Romano en lyckönskan från katolska presterskapet till judeföljarne i Ryssland och Ungern och en högstämjd jämförelse med de stora dagarna som följde på Bartholomeinatten, som författaren önskade tillbaka snart nog.

Orgeln, osynlig, spelar toner, harmonier som jag icke förr hört, men som förekomma mig som minnen; minnen från förfädrens tider

eller från ändå mer aflägsna dagar. Hvar har komponisten fått detta ifrån? frågar jag mig alltid, då jag hör stor musik. Från naturen och lifvet ej, ty här finnas inga förebilder såsom i de andra konsterna. Då har jag ingen annan utväg än att tänka mig hans musik som minnen från ett tillstånd, efter hvilket hvarje menniska i sina bästa ögonblick längtar åter, och i sjelfva saknadens känsla måste ju ligga ett dunkelt medvetande om något saknadt, som man egt förr.

Sex ljus äro tända vid altaret: presten i hvitt, rödt och guld talar intet, men hans hand fladdrar med en fjärils graciösa rörelser öfver en bok. Bakom träda två vitklädda barn fram och knäböja. Det ringer i en liten klocka. Presten tvär sina händer och bereder någon handling som är mig obekant. Det sker något sällsamt, skönt. högt där framme i fjärran bland guld, rökelse och ljus . . . jag förstår intet, men känner en oförklarlig vördnad och bäfvan, och en känsla slår ner i mig: detta har du upplefvat och medlevat förr . . .

Men så kommer skamkänslan hos hedningen, den utstötte som icke hör hemma här. Och så står hela sanningen klar: protestanten har ingen religion, ty protestantismen är fritänkeri, revolt, söndring, dogmatik, teologi, heresi. Och protestanten är bannlyst. Det är bannet, förbannelsen som hvilar öfver oss och gör oss otillfredsställda, trista, irrande. Och i denna stund känner jag bannet, och jag förstår hvarför segraren vid Lützen »föll på sin gerning» och huru hans egen dotter dementerade; förstår hvarför det protestantiska Tyskland

härjades under det Österrike förblef orördt. Och hvad blef vunnet för oss? Friheten att vara utstötta, friheten att söndra och afsöndra, för att sluta som konfessionslösa.

Böljande rör sig församlingen ut genom dörrarna, och ensam blir jag kvar, uthärdande som jag tycker dessa ogillande blickar. Det är dunkelt vid dörren där jag står, men jag ser alla uttågande vidröra vattnet i benitier'n och korsade sig, och som jag står midt för, ser det ut som om alla korsade sig för mig, och jag vet hvad det betyder sedan jag i Österrike varit utsatt för äfventyret att mötande på landsvägen slog kors framför protestanten som var jag.

När jag slutligen blir ensam, nalkas jag vigvattenskaret af nyfikenhet eller annat. Det är hugget i gul marmor i form af ett musselskal, och öfver detsamma ett barnhufvud . . . med vingar bakom. Och barnets ansigte är lefvande, förklaradt af ett uttryck som man endast ser hos goda, sköna, väl uppfostrade treåringar. Munnen står öppen, och mungiporna återhålla ett leende: De stora, härliga ögonen äro nedslagna och man ser huru den lille skälmskt speglar sig i vattnet, men under ögonlockens skydd, som om han visste sig göra något olagligt, men ändå ej är rädd för straffaren, som han vet sig kunna afväpna med en enda blick. Det är barnet, som ännu bär prägeln af vårt fjärran ursprung, en glimt af öfvermänniskan, och som hörer himmelen till. Man kan då le i himmelen och ej endast bära kors! Hur ofta i mina sjelfanklagelsestunder, då de eviga straf-

fen stå för mig som objektiva verkligheter, har jag icke framställt den frågan som mången skulle finna genvördig: Kan Gud le? le åt människomyrornas dårskap och öfvermod? Kan han det, då kan han ock förlåta.

Barnansigtet ler åt mig och ser på mig genom ögonlocket, och den öppna munnen säger gäckande: pröfva på, vattnet är icke farligt!

Och jag rör med två finger vid det vigda vattnet, det går en krusning öfver ytan såsom — jag tror det var i Bethesdadammen — och nu för jag fingren från pannan mot hjertat och sedan från venster till höger, som jag sett min dotter göra det. Men i nästa ögonblick är jag ute ur kyrkan — ty den lille skrattade, och jag — skämdes vill jag icke säga, men jag önskade helst att ingen hade sett det.

Utanpå kyrkdörren står ett anslag om något, och däraf upplyses jag att det är Advent i dag! Utanför kyrkan sitter i den hiskliga kölden en gumma och sofver. Jag lägger sakta ett silfvermynt i hennes knä utan att hon märker det, och ehuru jag gerna skulle ha sett hennes uppvaknande, går jag. Hvilken billig och solid glädje att spela Försynens mellanhand vid bönhörelsen, och att någon gång få gifva, då man tagit emot så länge.

*

*

*

Nu läser jag L'Imitation och Chateaubriands *Le Génie du Christianisme*. Jag har tagit korstecknet och bär en medalj som jag fått vid *Sacré Coeur* i Montmartre. Men korset för mig är symbolen af tålmodigt burna lidanden och det är ej vårdtecknet att Kristus lidit i mitt ställe, ty det får jag nog ombesörja sjelf. Jag har till och med uppkastat en teori som så: då vi otrogna icke mera ville höra talas om Kristus, öfverlemnade han oss åt oss sjelfva, hans *satisfactio vicaria* upphörde, och vi fingo ensamma dragas med vårt elände och vår skuld känsla. Swedenborg säger uttryckligt att Kristi lidande på korset ej var hans försoningsverk utan en pröfning som Guden ålagt sig, mindre en smärtans än en vanärans.

Samtidigt med Kristi efterföljelse får jag fatt i Swedenborgs *Vera Religio Christiana*, i två digra band. Med sin allmakt som trotsar hvarje motstånd släpar han in mig i sin jättekvarn och börjar mala mig. Först lägger jag bort boken och säger: detta är ej för mig. Men jag tar honom åter, ty där finns så mycket som stämmer med mina iakttagelser och upplevelser, och så mycket verldslig visdom som intresserar mig. Andra gången kastar jag bort honom; men får ingen ro förrän jag återtagit honom, och det ohyggliga i situationen är det att när jag läser, får jag det bestämda intrycket: detta är sanningen, men jag kan aldrig komma dit! Aldrig! ty jag vill inte. — Så börjar jag revoltera och säger mig: han har misstagit sig, och detta är lögnens ande: Men så kommer fruktan, att jag irrat mig.

Hvad finner jag då här som skall vara det lefvande ordet? Jag finner hela nådens ordning och det eviga helvetet: barndomsminnen från barndomens helvete med dess eviga ofrid! Men nu har jag stuckit in hufvudet i snaran, och jag är fast. Hela dagen, halfva natten spela mina tankar om detta ena: jag är fördömd, ty jag kan bland annat icke uttala ordet Jesus, utan att tillägga Kristus, hvilken enligt Swedenborg skall vara det Schibboleth som röjer djeflarne.

Nu har jag hela afgrunden inom mig, och den milde Kristus i L'Imitation är blifven demonen, pinaren! Jag känner lifligt att om detta skall utvecklas vidare, så blir jag »läsare», men det vill jag ej! Vill ej!

Tre dagar ha gått sedan jag stoppat undan Swedenborg, men en afton då jag sysslat med växtfysiologi erinrade jag mig ha sett något särdeles sinnrikt om växtens ställning i skapelsekedjan just i Vera Religio Christiana. Med försigtighet börjar jag leta efter det berömda stället, men finner det ej, men däremot finner jag allt annat: Kallelsen, upplysningen, helgelsen, omvändelsen, och hur jag vänder bladen och söker flyga öfver sidorna, stannar ögat på de hemskaste ställena som stinga och bränna. Två gånger letar jag igenom de två volymerna, men det sökta är försvunnet. Det är en förtrollad bok, och jag skulle villa bränna den, men vågar ej, emedan natten stundar och klockan kan bli två . . . Jag känner hur jag blir hycklare och jag har inom mig beslutat att i morgon, om jag bara får

sofva i fred i natt, skall jag taga upp en kamp mot denna själafördärfvare och jag skall syna hans egna svagheter med mikroskop, jag skall rycka ut hans taggar ur hjertat, om så det skall rifvas, och jag vill glömma att han räddat mig från det ena dårhuset — för att leda mig in i det andra!

* *
*

Efter att ha sofvit om natten, ehuru jag väntat mig bli ihjälslagen, gick jag följande morgon till verket icke utan skrupler, ty detta att taga till vapen mot en vän är det bedröfligaste af alla tilltag. Men det måste ske; det gäller min odödliga själ, om den skall förintast eller ej.

Så länge Swedenborg i Arcana och Apokalypsen höll sig till uppenbarelser, profetior, tolkningar, då gjorde han mig religiös, men då han i Vera Religio börjar resonera öfver dogmerna, då är han fritänkare, protestant, och drar han blankt med förnuftet, då har han valt vapnen själf, och dåliga vapen. Jag vill ha religionen som ett stilla ackompanjemang till lifvets entoniga hvardagsmelodi, men här blir det fråga om yrkesreligion, katederdisputation, och alltså maktkamp.

Jag hade redan vid läsningen af Apokalypsis revelata funnit ett ställe som stött mig, emedan det rörde en mensklig fåfänga, den jag

ej ville se hos en gudsman. Men jag gick förbi det af hänsyn, dock icke utan att anteckna det. I himmelen råkar nämligen Swedenborg en engelsk konung för hvilken han beklagar sig att engelska tidsskrifter ej värdigats anmäla några hans skrifter. Swedenborg uttryckte sin förtrytelse särskildt öfver några biskopar och lorder, hvilka fått mottaga hans skrifter men ej uppmärksammat dem. Konungen (Georg II) blef förvånad och vände sig till de ovärdige sägande: »Gån Eder väg! Ve den som kan till sådan grad blifva känslolös vid att höra något om Himmelen och det eviga lifvet.» Här vill jag anmärka såsom varande mig osympatiskt, att både Dante och Swedenborg skicka sina fiender och vänner till helvetet under det de sjelfva bestiga höjderna, och skulle jag som Paulus tillåta mig ett litet sjelfberöm, vore ögonblin. I erinra att jag i motsats mot de höge mästarna satt mig ensam midt i glödhögarna i Inferno, och de andra åtminstone ofvan mig i skärselden.

I Vera Religio är saken ändå obehagligare, ty där träffas Calvin på en bordell, därför att han lärt att tron är allt och gerningarna intet (jmf. rövaren på korset!). Luther och Melanchton, oaktadt deras protestantism, äro utsatta för rått hån och spektakelmakeri . . . Nej, det upprör mig att leta fram dessa fläckar i en upphöjd andes bild! Och jag hoppas det gått Swedenborg i hans andliga utveckling som han sjelf säger det gått Luther: »Då denne inträdde i andeverlden gjorde han stark propaganda för sina dogmer, men alldenstund dessa

icke voro inrotade i hans andes innersta väsen, utan endast voro insupna från barndomen, uppgick snart för honom en större klarhet, så att han slutligen blef delaktig af den nya himmelens tro.»

Är min lärare vred därför att jag skrivit detta? Jag kan ej tro det; kanske delar han mina meningar nu, och har fått erfara att därofvän -disputeras ej teologi. Så som han skildrat lifvet i Andeverlden med katedrar och auditorier, opponenter och respondenter, har han förledt mig till den hädiska frågan: Är Gud teolog?

*

*

*

Jag hade nu låst in Swedenborg, tagit afsked af honom, med tacksamhet, som den, hvilken, låt vara med skräckbilder, skrämt mig som ett barn tillbaka till Gud. Och se, den Svarte Kristus plågar mig ej mer med osalighet, utan den Hvite, barnet som kan le och leka, nalkas med adventet, och därmed infinner sig en viss gladare syn på lifvet, så länge nämligen jag vakar öfver mina handlingar, ord och till och med tankarna, hvilka icke synas kunna hemlighållas för den okände skyddsengeln och straffengeln som följer mig öfverallt.

Gåtfulla händelser fortfara att inträffa, men icke mer så hotande som förr. Swedenborgs kristendom har jag öfvergifvit, emedan den var hatfull, hämdgirig, småaktig, trälsinnad, men jag behåller L'Imita-

tion med vissa reservationer, och en stilla kompromissreligion har efterträdt detta osalighetstillstånd, som åtföljer sökandet af Jesus. Jag sitter en afton och dinerar med en ung fransk poet, som nyss läst Inferno och vill från ockultistisk synpunkt söka förklaringarna på de utståndna attacker jag varit utsatt för.

— Har Ni ingen talisman? frågar han. — Ni skulle ha en talisman.

— Jo, jag har L'imitation! svarade jag. Han såg på mig, och jag smått förlägen, då jag nyss deserterat, tog upp min klocka för att ha något att syssla med. I detsamma föll medaljen från Sacré Coeur med Kristusbilden ifrån kedjan. Jag blef ännu mer förlägen, men sade intet.

Vi stego snart upp, och gingo till ett kafé vid Châtelet för att dricka en boc. Salen är rymlig, och när vi inträdt togo vi plats vid ett bord midt emot dörren. Där sutto vi en stund, och samtalet rörde sig om Kristus och hans betydelse.

— Han har säkert icke lidit för oss, sade jag, ty hade han, skulle våra lidanden ju ha minskats. Men det ha de icke gjort, utan äro lika intensiva.

Nu gör en kypare larm, och med en kvast och sågspån börjar han feja golvet mellan oss och dörren, där ingen menniska trädt, sedan vi kommit in. På det hvita parkettgolvet synes en krans af röda droppar; och medan kyparen sopar, mumlar han och betraktar

oss med sneda ögon såsom de skyldige. Jag frågar mitt sällskap hvad det är:

— Det är något rödt.

— Då ha vi gjort det, ty ingen har beträdat platsen sedan vi, och när vi inträdde var där rent.

— Nej, svarar kamraten, vi ha ej gjort det, ty det är ej fotspår, utan som om någon blödt; och vi blöda ju ej.

Det var hemskt, och äfven obehagligt, emedan våra personer ådrogo sig de andra gästernas uppmärksamhet på ett störande sätt.

Poeten läste mina tankar, men han hade icke sett äfventyret med medaljen. Därför, och för att lätta mitt sinne, afslöt jag:

— Kristus förföljer mig.

Han svarade intet, ehuru väl han gerna skulle ha velat söka en naturlig förklaring, den han ej kunde finna.

Innan jag lemnar min vän amerikanen, som jag på försök identifierat med terapeuten Francis Schlatter, måste jag berätta några drag som styrka misstanken att denne man hade en »double».

Vid återknytandet af bekantskapen nu, sade jag honom alla mina meningar rent ut, och jag visade honom det häfte af Revue Spirite där artikeln om »min vän H—» stod. Han syntes tvehågsen, men mera skeptisk.

Efter några dagar, då han kom till dinern, var han ganska konfunderad, och han berättade med en viss sinnesrörelse att hans

älskarinna försvunnit utan att lemna någon underrättelse om sig, och utan afsked.

Hon blef borta några dagar och kom så igen. Vid anställdt förhör bekände hon slutligen att hon var rädd för sin herre, åt hvilken hon skötte hushållet. Efter ytterligare utfrågningar erfor han att, då hon vaknade om natten och han sof, hon såg hans ansikte kalkhvitt och oigenkänligt, hvilket skrämde henne på ett obeskrifligt sätt.

För öfrigt vågade han aldrig lägga sig före midnatt, ty då plågades han såsom om han vore uppstucken på ett stekspett som vände honom rundt, rundt, så att han måste lemna sängen.

När han läst första delen af Inferno, sade han:

— Ni har icke haft förföljelsemani, men Ni har varit förföljd, dock icke af människor.

Väckt af mina berättade erfarenheter började han leta ur sitt minne, och fick nu fram en del oförklarliga händelser ur sitt lif de senaste åren. Sålunda fanns en viss fläck på Pont Saint-Michel där han hejdades af en draging i ena benet som tvang honom stanna. Detta återkom regelbundet, och han hade låtit vänner bevittna saken. Han hade äfven lagt märke till några andra egendomligheter och hade lärt sig att säga »straffad».

— Om jag röker, blir jag straffad, och om jag dricker absint, blir jag straffad.

En afton då vi råkats, men middagstimmen ännu ej var slagen

gingo vi in på Café de la Fregate vid rue du Bac. I lifligt samspråk togo vi första bästa plats och begärde absinter. Samtalet pågick, men midt i stannade min kamrat af, och seende sig omkring utbrast han:

— Har Ni sett en sådan samling banditer? Det är ju brottslingstyper allihop.

Och när jag såg mig omkring, blef jag häpen, ty det var ej ställets vanliga publik, utan en skara hoprafsadt slödder, af hvilka de flesta sågo utklädda ut och grimerade. Af brist på plats hade min kamrat fått ryggstöd mot en jernkolonn som steg upp liksom ur hans rygg, och vid höjden af hans hals bildade den en vulst som ett halsband.

— Och Ni sitter vid skampålen! utbrast jag.

Oss syntes nu att alla betraktade oss; vi blefvo olustiga, beklämda och stego upp utan att dricka ur.

Detta var sista gången jag drack absint med kamraten. Men jag gjorde ett senare försök ensam, och jag förnyade det ej. Vänande sällskap till dinern, satte jag mig på trottoaren vid Boulevard Saint-Germain midt emot Cluny och beställde en absint. Strax anlände tre figurer, jag vet ej hvarifrån, och ställde sig framför mig. Två karlar med sönderrifna kläder och öfversprutade med smuts som om de upphissats ur kloakerna och bredvid dem en kvinna, barhufvad med tofvigt hår, spår af skönhet, rusig, smutsig; och alla betrakta

mig med hånande blickar, fräcka, cyniska som om de kände mig och väntade att bli inbjudna till mitt bord. Jag har aldrig sett sådana typer i Paris eller Berlin, kanske endast vid mynningen af London Bridge, där publiken verkligen har ett ockult utseende. Jag tänker trötta ut mina åskådare och tänder cigaretter, men det lyckas icke. Då slår den tanken mig: det är ej »riktiga» människor, det är halfvisioner, och erinrande mina forna äfventyr från Brasserie des Lilas, stiger jag upp — och har sedan dess icke vågat röra absint.

*

*

*

Ett synes mig säkert under allt mitt vacklande hit och dit, och det är att någon osynlig tagit hand om min uppfostran, ty det är ej händelsernas logik som här spelar. Det är nämligen ej logiskt att det utbryter skorstenseld eller att eljest obefintliga figurer träda fram när jag dricker absint; vanlig ödeslogik vore ju att jag blef sjuk. Logiskt är ej heller att jag på natten tas ur sängen om jag sagt ondt om någon människa på dagen. Men det röjer sig i alla dessa handlingar en medveten, tänkande, allvetande afsigt med godt ändamål, och som jag likafullt har så svårt att lyda, hufvudsakligen emedan jag har så dåliga erfarenheter om afsigters godhet och oegennyttia. Det har emellertid utbildat sig ett helt signalsystem, som jag börjar förstå, och hvars riktighet jag pröfvat.

Sälunda har jag på sex veckor icke sysslat med kemi, och rummet var icke besväradt af tvingrök. En morgon tog jag på prof fram mina guldapparater och lagade till baden. Strax fylldes rummet med rök; den steg upp från golfvat, bakom cheminspegeln, öfverallt. När jag tillkallat värden förklarade han det obegripligt, emedan det var stenkolsrök och man icke begagnar stenkol i hela huset. Alltså får jag icke syssla med guldmakeri!

Den träharmonika, jag ofvan omnämmt, betyder frid, det har jag märkt, ty när den är borta blir det oro.

En kvidande barnröst, som ofta höres i skorstenspipan, och som ej kan förklaras naturligt, betyder: du skall vara flitig, och därjämte: du skall skriva denna bok och icke syssla med annat.

När jag i tankar, ord eller skrift är upprorisk eller nalkas otillbörliga ämnen, hör jag en grof baston såsom ur en orgel eller en elefants snabel när han trumpetar och är ond.

Två bevis att detta icke är subjektiva förnimmelser hos mig vill jag anföra.

Vi dinerade vid Bastiljplatsen, amerikanen, den franske poeten och jag. Samtalet hade rört sig om konst och literatur ett par timmar, då vid desserten amerikanen gled öfver på ungarlsområdet. Strax hördes i väggen elefantens trumpetande. Jag låtsade intet höra, men sällskapet lystrade till och bytte om samtalsämne under en viss förstämning. En annan gång dejeunerade jag med en

svensk, och i en helt annan lokal. Han talade, äfven nu mot slutet af desserten, om Huysmans Là bas, och skulle skildra den svarta messan. I detsamma trumpetar det, men denna gång midt i salen, som var folktom.

— Hvad var det? afbröt han sig.

Jag svarade ej; och han fortsatte den ruskiga skildringen.

Det trumpetade en gång till och så häftigt, att berättaren kom af sig, slog först ut ett vinglas och sedan hela gräddkannan öfver sina kläder, samt lemnade ämnet, som plågade mig.

Efterskrift:

Som läsaren troligen genomskådat, är denna andra afdelning, kallad *Jakob Brottas*, ett försök att i figurerad skildring teckna författarens religiösa kamp, och som sådan misslyckad. Därför har den stannat vid ett fragment och som alla religiösa kriser upplöst sig i ett kaos. Häraf synes framgå att forskandet i Försynens hemligheter drabbas liksom allt himlastormande med förbistring, och att hvarje försök att på resonemangets väg nalkas religionen leder till absurditeter. Orsaken är väl den att religionen liksom vetenskaperna börjar med axiom, hvilka hafva den egenskapen att icke behöfva bevisas, och icke kunna bevisas, så att om man försöker bevisa de sjelfklara nödvändiga förutsättningarna, man råkar in i det orimliga.

Då författaren året 1894 principiellt lemnade sin skepsis, som hotat ödelägga allt intellektuellt lif, och började ställa sig experimen-

terande på en troendes ståndpunkt, öppnade sig det nya sjäslif som i Inferno och dessa Legender skildrats. Under sakens gång, då författaren inställt allt motstånd, befann han sig öfverfallen af inflytelser, krafter som hotade att slita honom i stycken; och på väg att drunkna grep han slutligen fast i några lättare föremål som kunde hålla honom flytande; men äfven dessa började vika, och det var endast en tidsfråga när han skulle gå till botten. Det är i sådana ögonblick som halmstrået för den förskräcktes öga blir till en stock, och det är då den framtingade tron lyfter den sjunkne ur böljan, så att han kan gå på vattnet. Credo quia absurdum, jag tror emedan det orimliga framsprunget ur resonemanget upplyser mig att jag var i färd med att bevisa ett axiom. Och därmed är anknytningen till det ofvanefters gjord.

* * *

En fransk författare skref på 80-talet en bok mot jesuiterna, och i denna bok fann jag nyligen denna fras: »år 1867 förutsade jag i en revyartikel kallad *Den providentiella ateismen* att Gud nu skulle gå och dölja sig, för att tvinga människorna att desto ifrigare söka upp honom.»

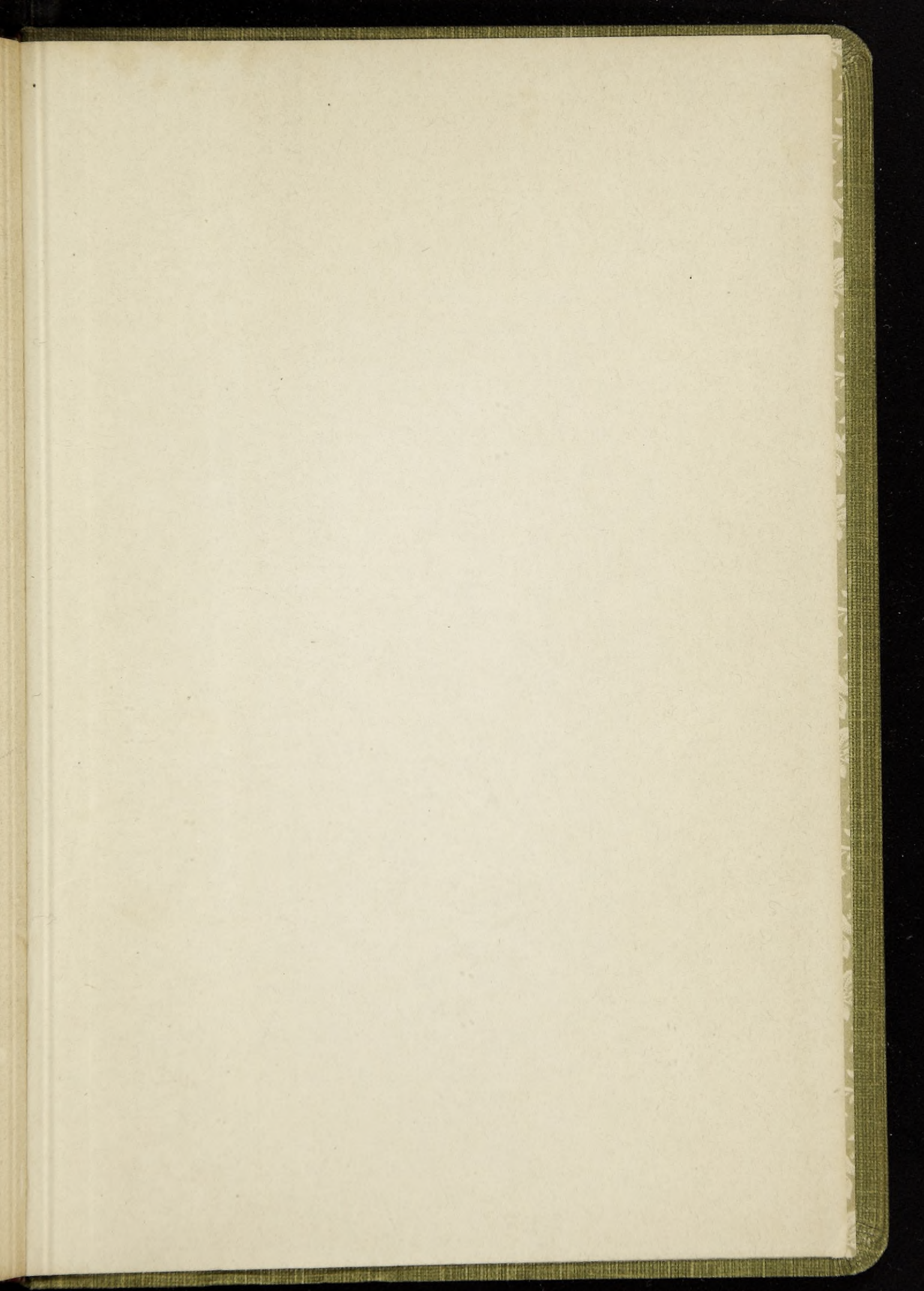
År 1867! Det är som hemma hos oss, då omkring detta år allt religiöst resonemang bland de bildade upphörde och då Gud

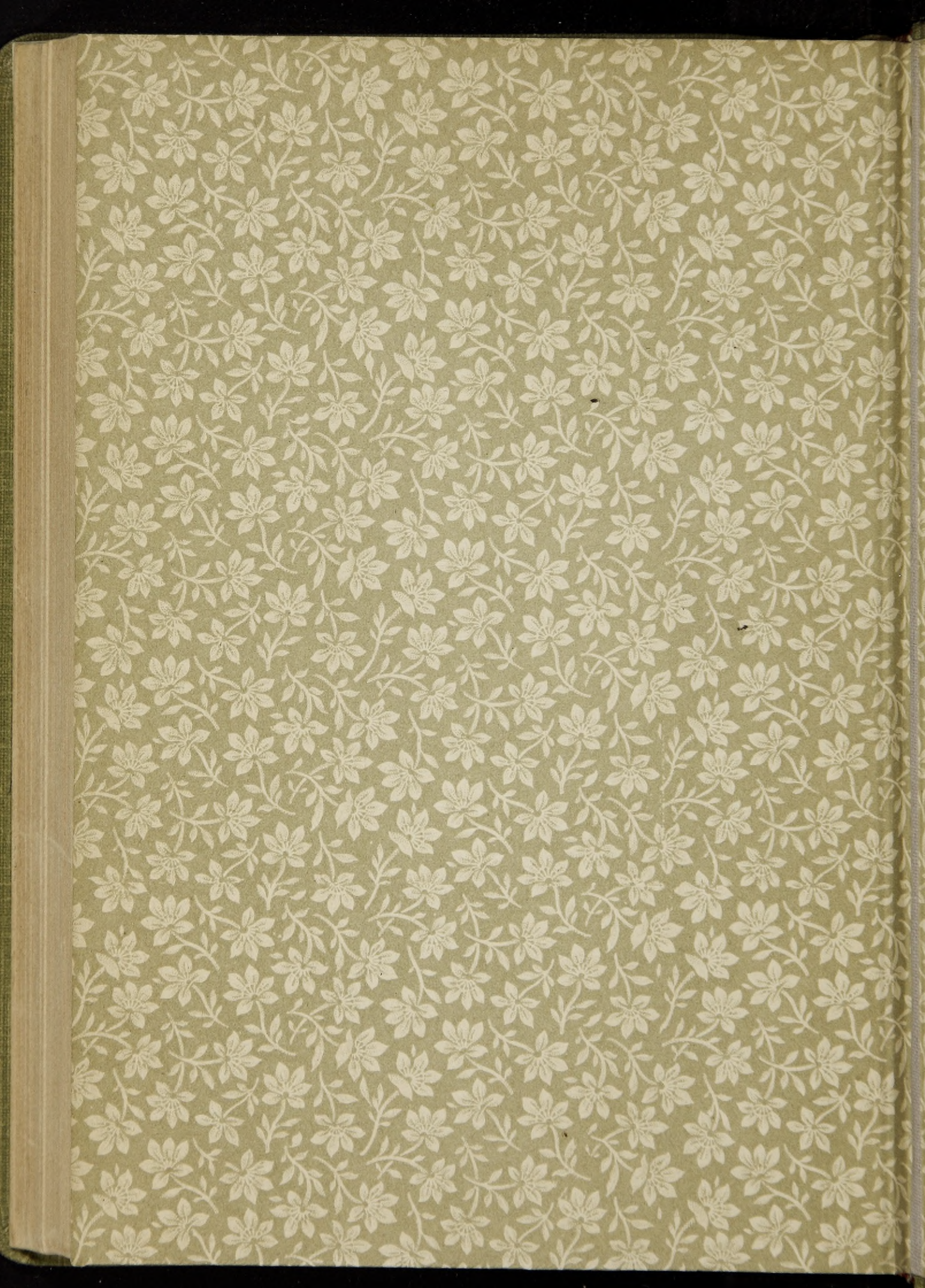
försvann ur literaturen. När han nu återkommer, äro vi ej säkra att han är densamme som förr, om han som allt annat växer och utvecklar sig. Är han äfven vorden strängare, måste han dock förlåta agnostici och forskarne i det fördolda att de icke funno honom, emedan han var borta eller icke tog emot.

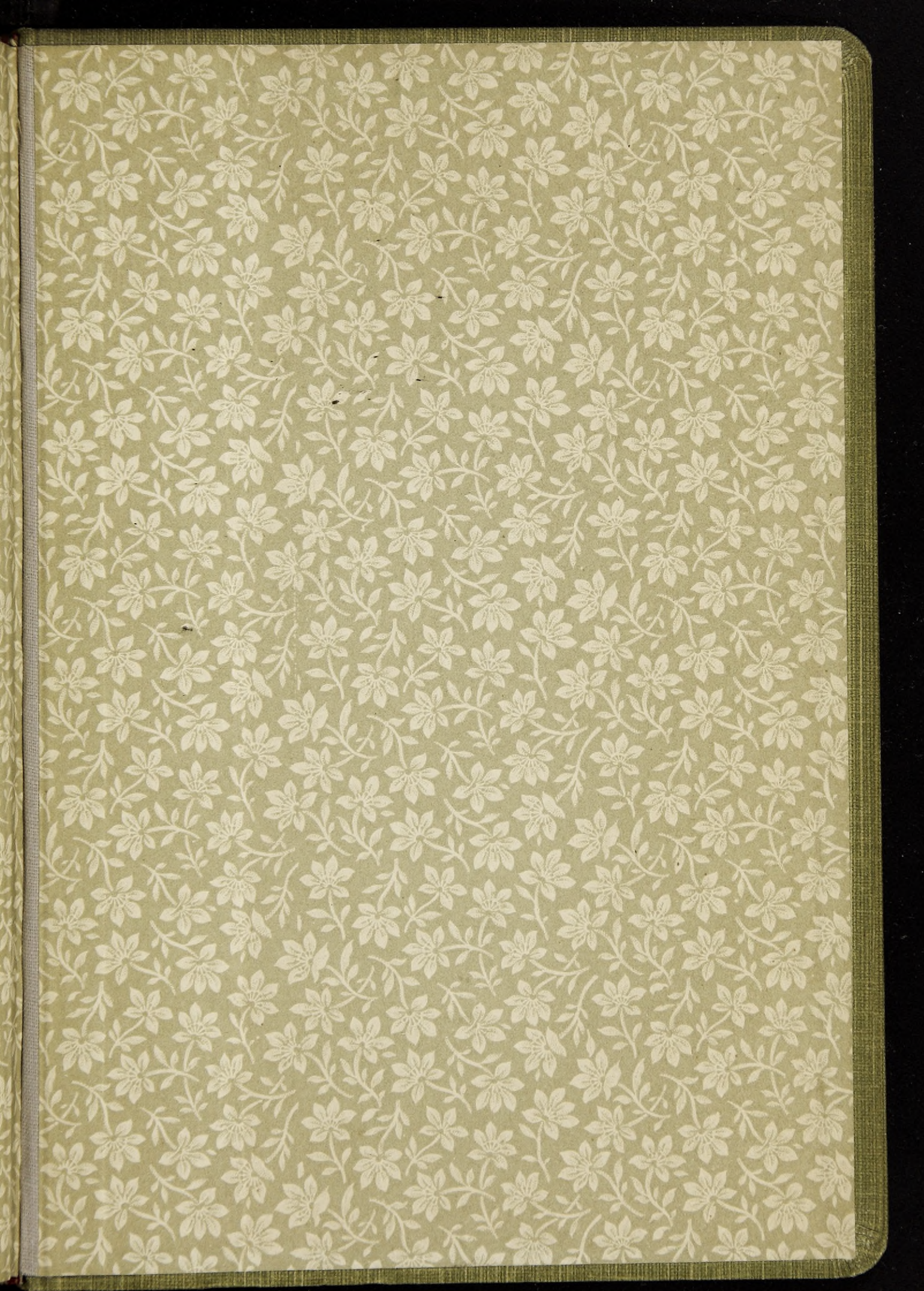
Lund den 23 April 1898

Författaren.

LUNDS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

15000

600240320